

LIETUVOS RESPUBLIKOS ISTORIJA

LIETUVOS RESPUBLIKOS

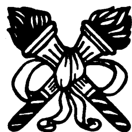
ISTORIJA

NUO 1905 M. REVOLIUCIJOS
IKI ŠIŲ DIENŲ

SU SPALVUOTU ŽEMLAPIU

SUTAISĖ IKSAS

KAINA $1.00

SO. BOSTON, MASS.
"KELEIVIO" SPAUDA IR LĖŠOMIS
1921 m.

Lietuvos Respublikos Istorija

SKYRIUS I.

Per Revoliucijų ugnį.

KAS IR KAIP KOVOJO UŽ LIETUVOS PALIUOSAVIMĄ.

Nelabai senai da Lietuva buvo po caro valdžia. Šiandien ji jau nepriklausoma respublika.

Kaip gi tai įvyko, kad iš pavergto krašto ji virto savistovia valstybe? Kas ją paliuosavo, kas už ją kovojo?

Jeigu paklausite apie tai kokio dvasiško tėvelio, tai jis jums pasakys, jog Lietuvai laisvę iškovojo kunigai. Jeigu kreipsitės į tautininką, tai jis jums užreikš, kad Lietuvą paliuosavo ne kunigai, bet tautininkai. Socialistas tuo tarpu pasakys, kad tik vieni socialistai teisingai už Lieuvos laisvę yra kovoję, o kunigai ir tautininkai tiktai trukdę tą kovą.

Tai kuriems gi jų dabar tikėti? Kurie jų sako teisybę?

Istorija žodžiais nesiremia. Ji žiuri faktų. Taigi ir mes geriausia padarysime, jeigu nei kunigų, nei tautininkų, nei socialistų žodžiams netikėsime, o pažiurėsime faktų. O faktai sako štai ką:

Pakol Rusijoj buvo caro valdžia ir Lietuvoje viešpatavo žandaro kumsčia, tol nei vienas kunigėlis apie Lietuvos paliuosavimą nekalbėjo. Netik nekalbėjo apie Lietuvos paliuosavimą, bet darė viską, ką tik galėjo, kad sustiprinus caro jungą ant Lietuvos liaudies.

VILNIAUS SEIMAS NUTARĖ GRIAUTI CARO VALDŽIĄ.

Kad Lietuvos kunigai rėmė caro valdžią, tai jie geriausia parodė pirmos revoliucijos metu, kuomet 1905 metais Rusijos žmonės sukilo prieš caro valdžią. Gruodžio mėnesį tų pačių metų Vilniuje buvo sušauktas Lietuvos gyventojų Seimas, kad nutarus, kokią poziciją Lietuva turi užimti toje kovoje tarp rusų liaudies ir caro valdžios. Į Vilniaus Seimą tuomet susirinko apie 2,000 žmonių atstovų. Ir Seimas nutarė kartu su Rusijos žmonėmis griauti caro valdžią. Jis nutarė nemokėti jai mokesčių, ne-

duoti savo žmonių jos kariumenei, naikinti jos monopolius, o reikalui priējus — streikuoti visiems darbo žmonēms. Žodis-žodin, Vilniaus Seimo nutarimai skamba taip:

"I. Dabartinis padējimas Rusijoje ir Lietuvoje.

"Pripažindami, jog dabartinē caro vyriausybē yra pikčiausiu musų priešu; jog dabar prieš tą vyriausybę pasikēlē visi rusų valstijos kraštai; jog geresnį gyvenimą galima įgyti tik laimējus kovą su senaja tvarka, susirinkime dalyvavusieji lietuviai nutarē:

"Šviestis, rištis ir stoti kovon drauge su sukilusia visų Rusijos tautų liaudimi.

"II. Lietuvos autonomija.

"Kadangi Lietuvos gyventojų reikalai pilnai gali buti užganēdinti tiktai prie tikros musų krašto autonomijos (savivaldos) ir kadangi norima, idant ir kitos Lietuvoje gyvenančios tautos galētų pilna laisve naudotis, Lietuvių suvažiavimas nusprendē:

"Reikalauti Lietuvai autonomijos su Seimu Vilniuje, išrinktu visuotinu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, neskiriant lyties, tautos ir tikējimo.

"Toji autonomiškoji Lietuva turi buti sudēta iš dabartinēs etnografiškosios Lietuvos, kaipo branduolio, ir tų pakraščių, kurie delei ekonomiškų, kulturiškų, tautiškų arba kitų priežasčių traukia prie to branduolio, ir kurių gyventojai priklausyti prie jo panorēs.

"Kadangi susirinkę Vilniuje ant lietuvių suvažiavimo Suvalkų gubernijos lietuviai vienbalsiai pripažino reikalingu drauge su kitų gubernijų lietuviais kovoti už autonomišką Lietuvą, tai suvažiavimas nutarē, kad Suvalkų gubernijos lietuviai turi buti priskirti prie autonomiškosios Lietuvos.

"Santikiai su kaimyniškomis Rusijos šalimis turi buti paremti ant federacijos pamatų.

"III. Kokiu budu iškovoti autonomiją.

"Kad įgyti autonomiją, pirmučiausiai reikalinga yra galutinai sugriauti dabartinę prispaudimo tvarką. Tam tikslui reikia vienyti visas Lietuvos politiškujų partijų ir pavienių ypatų pajiegas. Susivienijus namieje, pridera mums jungtis su visomis Rusijos tautomis, kurios padeda griauti tą tvarką, o kol kas reikia: nemokēti jokių mokesčių, uždarinēti monopolius, neleisti vaikų į

rusiškas pradedamąsias mokyklas, net į Kauno, Vilniaus, Gardino gubernijose valsčius, teismus ir visas kitas dabartinės valdžios įstaigas, neleisti savo brolių į kariumenę, reikalui prisiėjus streikuoti visiems darbo žmonėms miestuose ir sodžiuose.

"VI. Valsčiai, mokyklos ir bažnyčios.

"Visuose Lietuvos valsčiuose turi buti vartojama prigimta žmonių kalba, visus reikalus vedant.

"Kadangi dabartinė mokykla yra tik ištautinimo ir ištvirkinimo įrankiu, tai reikia visas mokyklas paversti grynai tautiškomis, kur mokslas butų išguldomas prigimta kalba ir kad patįs to krašto žmonės rinktų sau mokytojus.

"Kadangi Vilniaus vykupystėje lietuvių bažnyčiose yra vartojama pamaldose lenkiška kalba su politišku tikslu, tai lietuvių susirinkimas nutarė vienbalsiai išreikšti Vilniaus vyskupystėje gyvenantiems ir kovojantiems lietuviams geriausį linkėjimą pasisekimo kovoje su lenkomanų kunigija už teises lietuviškos kalbos Lietuvos bažnyčiose ir papeikti šiandieninės bažnyčios tvarką Vilniaus Vyskupystėje."

Taigi Vilniaus Seimas, reikšdamas Lietuvos žmonių valią, nutarė naikinti caro valdžią Lietuvoje visais prieinamais budais. Ir Lietuvoje prasidėjo revoliucija.

Tečiaus revoliucijoj dalyvavo tik socialistai. Tiktai jie pildė Vilniaus Seimo nutarimus, tik jie naikino caro monopolius, tik jie griovė valdžią ir ragino žmones ją griauti.

O ką gi tuomet darė kunigėliai? Ką veikė Lietuvos prabaščiai ir vyskupai, kaip Lietuvos socialistai ėjo mirti už laisvę? Nejaugi jie nepadėjo Lietuvos žmonėms versti nuo savo pečių caro valdžios jungą?

Ne; nepadėjo. Kunigai netik nepadėjo Lietuvos žmonėms kovoti su caro valdžia, bet dar subruzdo tą kraujuotą valdžią ginti. Jų lyderis pralotas Antanavičius, kuris tuomet buvo Seinų vyskupijos valdytojas, išleido aplinkraštį, šlykščiausiu budu niekindamas revoliucionierius, kurie norėjo Lietuvą paliuosuoti nuo caro priespaudos. Jis išvadino juos tame aplinkraštyje "pragaro pasiuntiniais," "melo mokintojais," "bepročiais," "piktybių išradėjais," "Kristaus mokslo priešininkais," ir liepė katalikams juos "bausti" ir išdavinėti "į vyriausybės rankas," nes, girdi, **"tylėdami ir nieko neveikdami... užsitrauksime ant savęs bažnyčios bausmę... ir užtai negausite per išpažintį išrišimo už nusidėjimą."** O apie caro valdžią pralotas Antanavičius šitam aplinkraštyje pasa-

kē, kad ta valdžia esanti paties Dievo pastatyta, todel priešintis jai nevalia, nes **"kas priešinasi vyriausybei, tas priešinasi Dievo įstatymui."**

PRALOTO ANTANAVIČIAUS APLINKRAŠTIS APIE CARĄ.

Tas juodašimtiškas jo aplinkraštis buvo išsiuntinētas po visas bažnyčias Seinų vyskupijoj ir skelbiamas iš sakyklų vietoj "Dievo žodžio." Kai kurie kunigai skaitē jį savo parapijonims net po tris kartus. Negana to, jį perspauzdino leidžiamas tuomet Lietuvos kunigų "Šaltinis," o Amerikoje — kunigo Miluko "Žvaigždē." Pralotas Antanavičius tenai sako, kad tie žmonēs, kurie kovoja prieš caro valdžią, tai —

"Pragaro pasiuntiniai. Jų mokslą skaitote įvairiose knygutēse ir atsišaukimuose. Anot Evangelijos, jie čia atėję tiktai 'vogt, užmušt ir pražudyt....' Jie pripildyti visokios nedorybēs, paleistuvavimo, godulio, piktadarybēs, pilni pavydo, žmogžudybēs, barnio, vyliaus, nelabumo; jie apkalbējai, apšmeižējai, Dievo neapkenčiami, padegējai, puikųs, pasiputę, piktybių išradējai, nepaklusnųs tēvams, bepročiai, nenumaldomi, negailestingi...

"Šitie melo mokintojai ir visokios tvarkos naikintojai sako jums, jog vyriausybē visai esanti nereikalinga. Po vyriausybēs vardu čionai reikia išmanyti netiktai viešpataujantį Ciecorių, bet ir visus tuos, kurie padeda jam valdyti ir pildyti visuomenėje tvarką. Tuo tarpu tautų apaštalas aiškiai kalba: **'Visokia dušia tebuna pasidavusi augštesnēms vyriausybēms, nes nēra vyresnybēs, kaip tiktai nuo Dievo, o kurios yra, Dievo yra pastatytos. Todel kas priešinasi vyriausybei, priešinasi Dievo įstatymui...'**

"Paminētieji melagingi mokintojai kalbina jus nemokēt mokesčių ir neleisti savo sunų į kariumenę... Apsimetę nekaltais avinēliais, šitie sējikai pramanymų, priešingų Bažnyčios mokslui, įšneka jums, kad prilaikymui tarp žmonių blaivybēs buk reikia išnaikinti valstybēs įsteigtosios degtinēs sankrovos (monopoliai) arba pašaliečių alaus sankrovos, nes josios, anot jų, yra proga į nuodēmę, veda į girtuokliavimą... Neklausykite tokių mokintojų, jie meluoja jums, apgaudinēja jus ir veda jus į kuno ir dušios prapultį...

"Šitie neva žmonių užtarytojai, o ištikrujų visuomenēs tvarkos ardytojai, kalbina darbininkus paliauti dirbus dvaruose arba pas ukininkus, kad darbdaviai butų priversti padidinti jums užmokestį. Neklausykite kurstytojų... Jųs turite teisingai ir sąži-

ningai dirbti tą darbą, kurį esate apsiēmę. **Jums nevalia pavydēti turtingiems... Klausykite... ponų pagal kuną su baime ir drebējimu jusų širdies tikrybēje, kaip Kristaus.**

"Jeigu Kristaus mokslo priešininkai ir melo platintojai, apie kuriuos čia kalbame, ateitų ir pas jus imtų įkalbinēti jums tai, kas nesutinka su bažnyčios mokslu arba dalintų jums knygutes, priešingas tikējimui ir valstybei, netikēkite jiems, neklausykite jų, **neduokite jiems išeiti nuo jusų nenubaustiems... Išduokite juos į vyriausybēs rankas,** nes tylēdami ir nieko neveikdami, tapsite dalininkais jų paklaidų ir prasižengimų. Be to, pritardami šitiem melo mokintojams ir tiesos iškreipējams, **užsitrauksite ant savęs Bažnyčios bausmę, vadinamąją ekskomuniką arba atskyrimą iš tikinčiujų visuomenēs ir už tai negausite per išpažintį išrišimo už nusidējimą..."**

Tai šitaip Seinų vyskupas gynē caro valdžią, kuomet Lietuvos žmonēs darē didžiausių pastangų, kad ją nuvertus. Ir ne jis vienas ją gynē. Gynē visi kunigai. Visi jie padējo žandarams slopinti laisvēs judējimą Lietuvoje. Kunigas Alšauskas buvo net "Kauno oberpolicmeisteriu" pramintas — taip jis ščyrai darbavosi policijai!

Ir, kunigams padedant, caro valdžia paēmē viršų. Revoliucija tapo paskandinta kraujuose. Po visą Rusiją ir Lietuvą pradējo siausti baisi reakcija. Baudžiamieji buriai kazokų ir dragunų pradējo skraidyt po visą šalį ir platinti didžiausį terorą. Į ką tik kunigas pirštu parodē, tam gana buvo gyventi. Kratos, areštai, žudymai ir deginimas triobų — tai buvo kasdieniniai atsitikimai.

Ir šitokios reakcijos metu, kuomet caro budeliai trempē ir naikino Lietuvos kraštą, kuomet visa šalis papludo kraujais ir ašaromis — šitokios Golgotos dienomis kunigas Laukaitis ir kunigų pataikunas M. Yčas buvo išrinkti ir pasiųsti Lietuvos atstovais į Valstybēs Dumą, kad užtartų už savo žmones, kad pakeltų protestą prieš jų žūdymą.

Ar užtarē? Ar užprotestavo?

Ne; netik neužtarē ir neužprotestavo, bet kunigas Laukaitis dar pasigyrē, kad jie, kunigai, padēję caro žandarams smaugti Lietuvos žmones. Vienam Dumos posēdy, akyvaizdoje kelių šimtų atstovų, jis pasakē: **"Mes, kunigai, uoliai padējome valdžiai malšinti kramolą Lietuvoje.'** " Nuo to laiko žmonēs ir pradējo vadinti kunigus "kramolos malšintojais."

kē, kad ta valdžia esanti paties Dievo pastatyta, todel priešintis jai nevalia, nes **"kas priešinasi vyriausybei, tas priešinasi Dievo įstatymui."**

PRALOTO ANTANAVIČIAUS APLINKRAŠTIS APIE CARĄ.

Tas juodašimtiškas jo aplinkraštis buvo išsiuntinētas po visas bažnyčias Seinų vyskupijoj ir skelbiamas iš sakyklų vietoj "Dievo žodžio." Kai kurie kunigai skaitē jį savo parapijonims net po tris kartus. Negana to, jį perspauzdino leidžiamas tuomet Lietuvos kunigų "Šaltinis," o Amerikoje — kunigo Miluko "Žvaigždē." Pralotas Antanavičius tenai sako, kad tie žmonēs, kurie kovoja prieš caro valdžią, tai —

"Pragaro pasiuntiniai. Jų mokslą skaitote įvairiose knygutēse ir atsišaukimuose. Anot Evangielijos, jie čia atėję tiktai 'vogt, užmušt ir pražudyt....' Jie pripildyti visokios nedorybēs, paleistuvavimo, godulio, piktadarybēs, pilni pavydo, žmogžudybēs, barnio, vyliaus, nelabumo; jie apkalbējai, apšmeižējai, Dievo neapkenčiami, padegējai, puikųs, pasiputę, piktybių išradējai, nepaklusnųs tēvams, bepročiai, nenumaldomi, negailestingi...

"Šitie melo mokintojai ir visokios tvarkos naikintojai sako jums, jog vyriausybē visai esanti nereikalinga. Po vyriausybēs vardu čionai reikia išmanyti netiktai viešpataujantį Ciecorių, bet ir visus tuos, kurie padeda jam valdyti ir pildyti visuomenēje tvarką. Tuo tarpu tautų apaštalas aiškiai kalba: **'Visokia dušia tebuna pasidavusi augštesnēms vyriausybēms, nes nēra vyresnybēs, kaip tiktai nuo Dievo, o kurios yra, Dievo yra pastatytos. Todel kas priešinasi vyriausybei, priešinasi Dievo įstatymui...'**

"Paminētieji melagingi mokintojai kalbina jus nemokēt mokesčių ir neleisti savo sunų į kariumenę... Apsimetę nekaltais avinēliais, šitie sējikai pramanymų, priešingų Bažnyčios mokslui, įšneka jums, kad prilaikymui tarp žmonių blaivybēs buk reikia išnaikinti valstybēs įsteigtosios degtinēs sankrovos (monopoliai) arba pašaliečių alaus sankrovos, nes josios, anot jų, yra proga į nuodēmę, veda į girtuokliavimą... Neklausykite tokių mokintojų, jie meluoja jums, apgaudinēja jus ir veda jus į kuno ir dušios prapultį...

"Šitie neva žmonių užtarytojai, o ištikrųjų visuomenēs tvarkos ardytojai, kalbina darbininkus paliauti dirbus dvaruose arba pas ukininkus, kad darbdaviai butų priversti padidinti jums užmokestį. Neklausykite kurstytojų... Jųs turite teisingai ir sąži-

ningai dirbti tą darbą, kurį esate apsiėmę. **Jums nevalia pavydėti turtingiems... Klausykite... ponų pagal kuną su baime ir drebėjimu jusų širdies tikrybėje, kaip Kristaus.**

"Jeigu Kristaus mokslo priešininkai ir melo platintojai, apie kuriuos čia kalbame, ateitų ir pas jus imtų įkalbinėti jums tai, kas nesutinka su bažnyčios mokslu arba dalintų jums knygutes, priešingas tikėjimui ir valstybei, netikėkite jiems, neklausykite jų, **neduokite jiems išeiti nuo jusų nenubaustiems... Išduokite juos į vyriausybės rankas,** nes tylėdami ir nieko neveikdami, tapsite dalininkais jų paklaidų ir prasižengimų. Be to, pritardami šitiem melo mokintojams ir tiesos iškreipėjams, **užsitrauksite ant savęs Bažnyčios bausmę, vadinamąją ekskomuniką arba atskyrimą iš tikinčiujų visuomenės ir už tai negausite per išpažintį išrišimo už nusidėjimą...**"

Tai šitaip Seinų vyskupas gynė caro valdžią, kuomet Lietuvos žmonės darė didžiausių pastangų, kad ją nuvertus. Ir ne jis vienas ją gynė. Gynė visi kunigai. Visi jie padėjo žandarams slopinti laisvės judėjimą Lietuvoje. Kunigas Alšauskas buvo net "Kauno oberpolicmeisteriu" pramintas — taip jis ščyrai darbavosi policijai!

Ir, kunigams padedant, caro valdžia paėmė viršų. Revoliucija tapo paskandinta kraujuose. Po visą Rusiją ir Lietuvą pradėjo siausti baisi reakcija. Baudžiamieji buriai kazokų ir dragunų pradėjo skraidyt po visą šalį ir platinti didžiausį terorą. Į ką tik kunigas pirštu parodė, tam gana buvo gyventi. Kratos, areštai, žudymai ir deginimas triobų — tai buvo kasdieniniai atsitikimai.

Ir šitokios reakcijos metu, kuomet caro budeliai trempė ir naikino Lietuvos kraštą, kuomet visa šalis papludo kraujais ir ašaromis — šitokios Golgotos dienomis kunigas Laukaitis ir kunigų pataikunas M. Yčas buvo išrinkti ir pasiųsti Lietuvos atstovais į Valstybės Dumą, kad užtartų už savo žmones, kad pakeltų protestą prieš jų žudymą.

Ar užtarė? Ar užprotestavo?

Ne; netik neužtarė ir neužprotestavo, bet kunigas Laukaitis dar pasigyrė, kad jie, kunigai, padėję caro žandarams smaugti Lietuvos žmones. Vienam Dumos posėdy, akyvaizdoje kelių šimtų atstovų, jis pasakė: "**Mes, kunigai, uoliai padėjome valdžiai malšinti kramolą Lietuvoje.**' " Nuo to laiko žmonės ir pradėjo vadinti kunigus "kramolos malšintojais."

KUNIGAS LAUKAITIS IR YČAS NEŠA CARUI DOVANŲ.

Negana to, tas pats kunigas Laukaitis ir Yčas nupirko auksuotą ikoną (stačiatikių panelės švenčiausios paveikslą) ir nuvilkę pas carą įteikė ją tam budeliui kaipo dovaną nuo Lietuvos žmonių. Še, girdi, Viešpatie, priimk šitą auką kaipo ženklą, jog Lietuva yra Tau ištikima ir myli Tave! Ir abudu pabučiavo jam rankon.

Už šitokį lojalumą caras užkabino Laukaičiui ir Yčui po medalį, kuriuos jiedu paskui su pasididžiavimu nešiojo ant savo krutinių.

Taip klerikalai gynė ir palaikė caro rėžimą — didžiausį Lietuvos engėją. Prieš tą priespaudą kovojo tik vieni socialistai. Tiktai jie leido slapta revoliucinio turinio laikraščius ir knygutes, rengdami tuo budu minias prie naujos revoliucijos ir paliuosavimo Lietuvos.

CARO VALDŽIA GRIŲVA.

Ir socialistų darbas nenuėjo veltui. Revoliucija, kurią jie organizavo per daug metų, įvyko. Didžiosios karės metu, balandžio mėnesy, 1917 m., žmonės sukilo iš naujo. Šį kartą kariumenė perėjo žmonių pusėn — ir caro valdžia tapo nuversta. Revoliucija vienu ypu paliuosavo Lietuvą ir kitas tautas.

Pakol Rusijoj viešpatavo prievartos ir pavergimo tvarka patol Rusija musų klerikalams ir tautininkams buvo gera. Bet kaip tik revoliucija tą tvarką sugriovė, kaip tik Rusija pasidarė laisva šalis, taip musų klerikalams ji tuojaus pasidarė nebegera. Jie pradėjo dabar galvoti, kaip čia Lietuvą nuo revoliucinės Rusijos atplėšus.

Lietuva tuo tarpu buvo užimta vokiečių kariumenės. Pasinaudodami šita aplinkybe, musų klerikalai ir tautininkai sušaukė Vilniuj suvažiavimą, sudarė Lietuvos Tarybą ir 11 gruodžio, 1917 metų, paskelbė pasauliui, kad nuo Rusijos jie atsimeta, o **Lietuvos valstybę sujungia amžinais ir tvirtais ryšiais su Vokietijos imperija.**

Klerikalų Tarybos nutarimas, kuriuo jie norėjo prijungti Lietuvą prie Vokietijos, žodis-žodin skamba taip:

"Lietuvos Taryba, pripažinta lietuvių namie ir užsieniuose kaipo vienitėlis Lietuvos žmonių atstovas, paskelbia, pasiremdama tautų apsisprendimo teise, ir rezoliucijomis Lietuvos konfeferencijos, laikytos Vilniuje nuo rugsėjo 18 d. iki 23 d 1917 m.,

nepriklausomos Lietuvos įsteigimą, su sostine Vilnium, ir pertraukimą visų politinių ryšių, kokie tiktai buvo, su kitomis šalimis. Steigiant šitą valstybę ir delei jos reikalų atstovavimo taikos derybų laiku (dabar prašome skaityt atidžiai. — Iksas.), **Lietuvos Taryba stoja už pastovų ir tvirtą susijungimo ryšį tarpe Lietuvos valstybės ir Vokietijos imperijos, apsireiškiantį svarbiausia karinėse ir pirklybinėse sutartyse ir muitų bei pinigų sistemos bendrume.**"

Lietuvos Tarybos deputacija šitą rezoliuciją 23 d. kovo 1918 m. įteikė Vokietijos kancleriui von Hertlingui. Ant rytojaus, 24 kovo tų pačių metų, Hertlingas davė Lietuvos Tarybai šitokį atsakymą:

"Kadangi Lietuvos Taryba, kaipo pripažintas Lietuvos žmonių atstovas, gruodžio 11 d. 1917 m. paskelbė Lietuvą nepriklausoma valstybe, (tėmykite! — Iksas.) **sujungta su Vokietija amžinais ankštais ryšiais ir sutartimis pirklyboje, pinigų sistemoje ir kitose srityse, ir prašė Vokietijos globos ir pagalbos valstybės atstatyme,** tai mes šiuomi pripažįstame Lietuvą, kaipo laisvą ir nepriklausomą. ("Laisva," bet "surišta amžinais ryšiais!" — Iksas) Vokietijos imperija yra pasirengusi suteikti Lietuvai reikalaujamos pagelbos ir, sutarime su Lietuvos gyventojais, imties reikiamų tam priemonių. Sutartįs įsteigimui sąjungos su Vokietijos imperija bus padarytos. Imperinė valdžia tikisi, kad tos sutartįs bus Vokietijos naudai, lygiai kaip ir Lietuvos, ir kad **Lietuva paims ant savęs dalį Vokietijos karės naštos, kuri padeda Lietuvai įgyti laisvę.** Formalis Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo dokumentas bus išsiųstas Lietuvos Tarybai."

O štai ir tas dokumentas, kurį Hertlingas žadėjo Lietuvos Tarybai išsiųst, štai ta kaizerio "malonė," kurios klerikališkoji Taryba taip norėjo:

"Męs, Wilhelmas, Dievo malonė imperatorius, Prusų karalius ir tt., šiuo pranešame visų žiniai, jogei, kadangi Lietuvos Landratas (Lietuvos Taryba. —Iksas.), kaipo pripažintas Lietuvos žmonių atstovas, gruodžio 12 paskelbė atsteigimą Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, susijungusios su Vokietijos **imperija amžinais ir tvirtais ryšiais ir sutartimis, paliečiančiomis svarbiausia kariškus dalykus, pirklybą, muitus ir pinigų sistemą,** ir prašė Vokietijos imperijos pagalbos; ir kadangi, toliaus, pirmesnieji politiniai Lietuvos ryšiai yra panaikinti, tai mes liepiame savo imperijos kancleriui paskelbti Lietuvą, pasiremiant augščiaus minėtaisiais Lietuvos Landrato užreiškimais, Vokietijos imperijos var-

du, laisva ir nepriklausoma valstybe, ir mes esame pasirengę suteikti Lietuvos valstybei prašomos pagelbos ir paramos jos atstatymo darbe. Mes esame įsitikinę, kad sutartįs, kurios bus padarytos, atsižvelgs į Vokietijos imperijos reikalus, lygiai kaip ir į Lietuvos, ir kad **Lietuva paims ant savęs dalį karēs naštos Vokietijos, kuri įvykdino josios paliuosavimą.**"

Tai šitaip skamba Lietuvos pardavimo dokumentai. Nes tikrybēje, tai šitas rišimas Lietuvos "amžinais ryšiais" su Vokietija buvo ne Lietuvos "paliuosavimas," kaip kaizeris veidmainingai sako, bet tikras jos pardavimas junkerių vergijon. Ir pats kaizeris sako, kad už šitą "paliuosavimą," Lietuva "**paims ant savęs dalį Vokietijos karēs naštos.**" Tai reiškia, kad Lietuva butų turējus duoti netiktai savo sunų kaizerio armijoms, bet ir karēs skolas butų turējus mokēti. Visi Lietuvos geležinkeliai, paštas, pinigai, muitai ir prekyba taip pat butų Vokietijos kontrolēje.

Tuo budu tie judošiai (klerikalai) buvo įkinkę Lietuvą į Vokietijos imperialistų jungą su kunu ir siela. Jie tai darē tikēdamiesi, kad kaizeris apsaugos jų kailį nuo revoliucijos.

SKYRIUS II.

Klerikalai ruošia Lietuvoje monarchiją.

VYSKUPO KAREVIČIAUS KELIONĒ PAS LUDENDORFĄ.

Kad da dručiau Lietuvos duris laisvei uždarius, Kauno vyskupas Karevičius, Lietuvos kunigų galva, nuvyko Berlinan pas vokiečių generalio štabą viršininką generolą Ludendorfą prašyti, kad vokiečių valdžia įsteigtų Lietuvoje krikščioniškai-konservatyvę monarchiją. Pasikalbējęs su Ludendorfu, vyskupas Karevičius paskui pasakē Berlyno "Lokal Anzeiger'o" korespondendui:

"Aš atvykau čionai intikinti Vokietijos valdžią, kad atējo laikas svarstyt sutvērimą nepriklausomos Lietuvos, kuri, be jokios abejonēs, **butų palinkus prie Vokietijos.**

"Mes turime omenyje **monarchišką** valstybę **krikščioniškai konservatyviais pamatais.** Mane užtikrino, kad mano pasiulymai bus prielankiai apsvarstyti."

Kad vyskupas Kerevičius šliaužė pas Ludendorfą judošiškais tikslais, tai patvirtina ir Dr. J. Šliupas savo laiške, rašytame iš Stokholmo 7 kovo, 1918 m., ir išspausdintame "Tēvynės" Nr. 24, tų pačių metų. Jis sako:

"Jau mes čion iš laikraščių žinojome, kad vysk. Karevičius nepersenai lankēsi Berlyne, įdavē kokius-ten savo prašymus valdžiai, ir kad su juomi nuolatos vaikščiojo kun. Olšauskas, kandidatas į Vilniaus vyskupus ar arkivyskupus (nēsa lietuviai rupinasi Romoje išgauti sau arkivyskupą, kad Lietuvos hierarchija nepriguletų nuo Lenkų hierarchijos). Dabar sužinojome, kad vysk. Karevičiaus apsilankymas tai — pakštelējimas kaizeriui į ranką. Vyskupas tikrinęs vokiečių valdžiai, kad lietuviai be vokiečių pagalbos nemokēsią valdytiesi, ir kad todel reikią Lietuvoje Vokiečių vadovystēs; ypačiai pirmininku civilēs valdžios Lietuvoj turįs buti duotas vokietis..."

KAREVIČIAUS IŠDAVYSTĘ REMIA VISI KUNIGAI.

Išgirdę apie šituos judošiškus vyskupo Karevičiaus žingsnius, Amerikos lietuvių socialistai pradējo kelti didžiausių protestų. Visuose didesniuose miestuose buvo šaukiami mitingai, sakomos prakalbos ir išnešamos rezoliucijos, kur buvo aštriai protestuojama prieš jungimą Lietuvos su Vokietija, o ypatingai prieš steigimą Lietuvoje monarchijos.

Visus tuos mitingus ir protestus rengē socialistai.

O ką gi tuo tarpu veikē musų "dvasiški tēveliai?"

Jie organizavo savo tamsius pasekējus ir siuntē tuos mitingus ardyti. Taip kunigo suorganizuoti parapijonįs sukēlē triukšmą protesto mitinge Newarke, N. J., kur kalbējo "Keleivio" redaktorius, ir taip buvo suorganizuotas užpuolimas ant tokio pat mitingo So. Bostone, kur kalbējo tas pats kalbētojas.

Kad kunigai tuos užpuolimus organizavo, tai jie patįs prie to prisipažįsta. Jei kas tam netiki, tai tegul pasiklauso, ką rašē po So. Bostono riaušių klerikalų organas "Darbininkas" (Nr. 67, 1918). Štai jo žodžiai:

"Pereitą nedēlią, vakare, Lietuvių salēje So. Bostone socialistai buvo surengę mas-mitingą, kur rengēsi išnešti 'rezoliuciją prieš kaizerį ir klerikalus.' žmonēs salēn netilpo, nes So. Bostono lietuvių klebonas kun. T. žilinskas per pamokslą patēmijo, jog socialistai rengia prakalbas, kur bus dergiama lietuvių dvasiškija, išnešama protestas prieš vyskupą Karevičių už neva Lietuvos par-

davimą kaizeriui. Todel, klebonas sakē, katalikai turētų nueiti į tas prakalbas..."

Ir jie atējo. Atējo kunigo atsiųsti ir suardē mitingą vien delto, kad buvo protestuojama prieš augščiau nurodytus vyskupo Karevičiaus darbus.

Prieš Karevičiaus velniškus plenus neužprotestavo nei vienas kunigas, nei vienas jų laikraštis. Jie visi jį gynē ir rēmē, o socialistus, kurie prieš jo judošystes protestavo, jie koliojo ir pravardžiavo. Pavyzdžiui, jų "Draugas" Nr. 129, 1918 metų, rašē:

"Bet palaukite, nelaimingi nutautēliai, su vyskupo Karevičiaus smerkimu. Jeigu jusų visų širdyse butų tiek Lietuvos meilēs, jos reikalams atsidavimo, kiek yra širdyje vyskupo Karevičiaus — mes jus gal vēl lietuviais pradētume skaityti. Tik po karēs viskas gerai paaiškēs, tik istorijai prigulēs išteisinti arba pasmerkti vyskupą Karevičių, o ne musų nutautēliams."

O kiek vēliaus, butent 169-tam numeryje, "Draugas" pasakē:

"Jei vyskupo Karevičiaus žygis prie vokiečių valdžios buvo Lietuvai šiuo sunkiu jai metu šiek-tiek naudingas, tai jį visa širdimi remiu. O apie tai, kad jis naudingas, negali buti abejonēs."

Kaip matot, visi kunigai stojo už vyskupą Karevičių. Tas reiškia, jog visi jie stojo už monarchiją. Dabar beliko tik nutarti, kas turējo but Lietuvos karalium. Klerikalai padarė ir tą.

KLERIKALAI KVIEČIA VON URACHĄ Į LIETUVOS KARALIUS.

Sugryžus vyskupui Karevičiui iš Berlyno, burys Lietuvos klerikalų, su kaizerio žinia, nuvyko Šveicarijon ir susirinko Gabrio "biure." Šitoj konferencijoj dalyvavo jau ir Amerikos kunigų atstovas — kunigas Bartuška. Apie šitą juodvarnių mitingą "Ten buvęs" klerikalas paskui rašē savo organe "Drauge" taip:

"...vokiečių valdžia išleido į Šveicariją apie desētką Lietuvos veikējų — Lietuvos Tatybos narių — kurie drauge su Šveicarijos Tarytos nariais nutarē kreiptis į visų šalių valdžias su tam tikru memorandumu, reikalaujančiu Lietuvai neprigulmybēs. Memorandumą, gražiai išspausdintą — gavo ir Suv. Valstijų valdžia. **Bet indomu ypač tai, kad memorandumo autoriai reikalauja Lietuvai konstitucijinēs monarchijos ir nurodo reikalą kviesti į Lietuvos karalius kokį nors svetimos šalies princą...** Girdi, esą Lietuvoje ir Gedimino ainių, bet jie mažne visi esą lenkiškos dvasios, todel į Lietuvos monarchus netinka."

Ir po tuo "gražiai išspausdintu memorandumu," reikalaujančiu Lietuvai monarchijos su svetimo (vokiško) kraujo karalium, kartu su kitais klerikalais pasirašē ir Amerikos kunigų delegatas kun. Bartuška, pasirašē kaipo visų Amerikos lietuvių įgaliotinis. Paskui kun. Bartuška prisiuntē vieną to memorandumo kopiją ir į Washingtoną, lyg ir prirodymui, jog Lietuva eina su vokiečiais. Tas memorandumas buvo išsiuntinētas ir kitoms sąjungininkų valdžioms. Todel negalima ir stebētis, kad vēliaus, kuomet Lietuva apsiskelbē nepriklausoma valstybe, sąjungininkai buvo jai priešingi ir nenorējo pripažinti.

Nutarę "kviesti į Lietuvos karalius svetimos šalies princą," klerikalai tuojaus ēmēsi savo nutarimą vykinti. Jų "Lietuvos Taryba" pasiulē Lietuvos sostą vokiečių princui von Urachui, kuris buvo tuomet Vokietijos armijos generolu. Urachas pasiulymą priēmē. Kunigai pakrikštijo jį Mindaugio II-rojo vardu ir pradējo ruošti jam sostą Lietuvoje.

MOKINA URACHĄ "TĒVE MUSŲ."

Klerikalų džiaugsmui nebuvo galo. Jie gyrē tą karalių kaip tik mokējo. Kun. J. Dobužis (jis ir Dobužinskas), rašydamas apie jį iš Šveicarijos 128-tam "Darbininko" numeryje, 1918 metų, sako:

"Tautos Taryba, kuri stovi Lietuvos priešakyje ir kuriai teko Lietuvos valstybē formuoti ir visą gyvenimą organizuoti taip, kad jis tikrai butų lietuvių tautos gyvenimu ir lietuvių tautos aspiracijoms tiktų, sutarē rinkti karalių.

"Tiesa, tas sumanymas keistu pasirodē Amerikoje ir Amerikos lietuvių tarpe daug triukšmo sukēlē, pačioje Lietuvoje socialistai taipgi protestus kēlē."

Toliaus kun. Dobužis "Tautos Tarybos" nutarimą gina ir sako:

"Vis delto tas karaliaus pasikvietimo sumanymas musų tautai kol kas sveikaton eina. Tautos Tarybos budresnieji nariai, kuriems visų pirma rupi liuosa Lietuva ir lietuvių tautos gyvi reikalai, matē savo krašte pakrikusią ir prislēgtą lietuvių visuomenę, nuolat demoralizuojamą vokiečių valdžios, nuolat suvedžiojamą lenkų, nuolat tvirkinamą 'socialistų,' bolševikų pakalikų ir tt...

"Šale to gyvena apie pusē miliono organizuotų žydų su pinigais visokiai savo agitacijai. Po jų eina lenkai su savo slaptomis organizacijomis, kad lietuvius lenkais paversti, užpakalyje dar neaiškių gudų intaka, socialistų agitacija ir tt.

"Tad tą visą suėmus į kruvą Tautos Tarybos nariai ir kiti budresnieji lietuvių tautos ginėjai, aiškiai matė kad renkant Lietuvoje prezidentą, kuris paimtų lietuvių tautos vairą į savo rankas, lengvai galima išrinkti ne tikrą lietuvį, bet kokį nors parsidavėlį ar tai lenkams, ar tai vokiečių valdžiai, ar tai galutinai bolševikams!"

Ir delto, kad prezidentą renkant į Lietuvos valdžią nepatektų **netikras lietuvis,** klerikalai apsirinko Lietuvos karalium **vokietį!..** Girdi:

"Tinkamiausiu kandidatu į Lietuvos karalius pasirodė Virtenbergijos princų šeimynos narys — kunigaikštis Urachas, lietuviškai ištariant. Aš čia nemanau šio kandidato rašyti kokią panegiriką, ar pačios Tautos Tarybos taktą ginti, bet išdėstysiu tai, ką esu girdėjęs iš tų žmonių, kurie jįjį yra kelius sykius matę, gerai pažįsta ir prieš daromus užmetimus Tautos Tarybai jos žygius su karaliaus kvietimu rupinos pamatuoti ir išteisinti. **Šitasai vyras su gražia šeimyna yra žmogumi augštos doros ir mokslo. Yra pripratęs prie paprasto gyvenimo ir paprasto su žmonėms apsiėjimo. Savo visu elgimosi ir papročiais yra tikriausias šios gadynės demokratas. Domiai seka viso pasaulio gyvenimo bėgį, gerai yra apsipažinęs su Lietuva ir gražiai supranta šioje valandoje lietuvių tautos padėjimą ir josios reikalus.**

"Su visa savo šeimyna gyvena gyvu katalikų tikėjimu.

"Kviečiamas į Lietuvos karalius, ėmė mokintis pats ir savo vaikus mokinti lietuviškai. Girdėjau, pats sukalba lietuviškai 'Tėve musų,' dukterys taipgi pradeda lietuviškai skaityti..."

Taip rašė kun. Dobužis kunigų laikraštyje "Darbininke."

Kaip matote, kunigai ne juokais darbavosi, kad užkrovus ant Lietuvos žmonių naują jungą.

VOKIETIJOS REVOLIUCIJA IŠBLAŠKĖ KLERIKALŲ PLENUS.

Bet tie velniški klerikalų plenai nenusisekė. Kaizerio armijos Vakarų Fronte tapo sumuštos. Vokietijoj kilo revoliucija ir kaizerio valdžia sugriuvo. Visi vokiečių kunigaikščiai neteko galios. Vieni jų dumė užsienin, kiti namie pasislėpė. Negalėjo Lietuvon atvykti ir Urachas. Tuo budu Lietuva, kurią musų klerikalai buvo jau įkinkę junkerių vergijon, likos paliuosuota.

Puolus kaizerio valdžiai, Lietuvos atžagareiviai neteko galybės ir jau nebegalėjo kito karaliaus ant Vilniaus sosto ieškoti.

SKYRIUS III.

Lietuvon ateina bolševikai.

LIETUVOS KLERIKALAI PRAŠO UŽSIENIUOSE KARIUMENĖS.

Pradėjus vokiečių armijai iš Lietuvos trauktis (ji buvo užėmus visą Lietuvą), iš Rytų pradėjo slenkti paskui ją bolševikai į Lietuvą. Revoliucija apėmė beveik visą Lietuvą.

Sausio 5 d. 1919 metų bolševikai užėmė Vilnių. Buvusi tenai "Lietuvos Tarybos" įkurta valdžia pabėgo Kaunan. Vilniuj, Kapsukui-Mickevičiui ir Angariečiui-Aleksai vadovaujant, įsikurė "Revoliucinė Darbininkų Valdžia." Nuo kiekvienų 50 darbininkų išrinkta vienas atstovas ir iš tų atstovų susidarė "Darbininkų Taryba." Jon inėjo išviso 250 narių.

Revoliucinė Lietuvos valdžia tuojaus išleido manifestą, pranešdama žmonėms, kad visa šalies administracija pereina į darbininkų, bežemių ir mažažemių ukininkų rankas; kad kaizerinė Taryba skaitosi jau nuversta ir visi jos išleisti įstatymai netenka galios; kad visos dvarų ir klebonijų žemės pereina visos Lietuvos darbininkų nuosavybėn; kad visi Lietuvos geležinkeliai, fabrikai ir bankai taipgi lieka darbo žmonių savastimi; kad visoje Lietuvoj įvedama 8-nių valandų darbo diena ir prie to da pakeliama darbininkams mokestis; kad visos beturčių skolos, kokios prigulėjo bankieriams, dvarponiams ir kunigams, nuo šiol panaikinamos.

Šitokia tvarka Lietuvos biednuomenei labai patiko ir bolševikai išpradžios turėjo karštos paramos Lietuvos liaudyje. Bolše-

vikų valdžia pradējo smarkiai po visą šalį plēstis ir buvo jau pasiekus Kauną. Vienu laiku Kaune buvo jau dvi valdžios, kurios gyveno vienam hotelyje ir leido viena kitai priešingų įsakymų. Vienoj pusēj sienos buvo "Liet. Tarybos" valdžios buklē, kitoj gi pusēj sienos buvo "Darbininkų Tarybos" raštinē. Išrodē, kad bolševizmas jau užlies visą Lietuvą.

Kunigai ir dvarininkai pradējo organizuoti kariumenę, kad apgynus savo dvarus. Bet iš pradžios mažai kas ton kariumenēn rašēsi. Negalēdami gauti paramos namie, Lietuvos reakcininkai kreipēsi Švedijon, prašydami iš tenai kariumenēs. Tam sumanymui pritarē ir Amerikos klerikalai. Jų organas "Darbininkas" rašē: **"Švedija, žinoma, sutiks pasiųsti savo armiją tik tada, kada Lietuva galēs tą armiją užlaikyti ir apmokēti."**

Tečiaus šitas plenas Lietuvos reakcininkams irgi nepavyko. Švedijos socialistai parliamente užprotestavo prieš siuntimą kariumenēs Lietuvos darbininkams šaudyt. Musiškiai Lietuvos "liuosuotojai," susisebravę su Estonijos ir Latvijos darbininkų išnaudotojais, pradējo tuomet prašyti švedų valdžios, kad ji leistų organizuoti liuosnorių armiją. Prisirinkę aukų Lietuvos "liuosavimui", musų reakcininkai pradējo varyti švedų spaudoje didelę agitaciją už tokios armijos sudarymą. Ir liuosnorių armija Švedijoj buvo pradējus jau organizuotis. Tečiaus susipratęs Švedijos proletariatas užprotestavo ir prieš šitą atžtgtreivių pleną. Kaip sako "New York Call" korespondentas, 12 sausio, 1919 metų, Stokholme buvo sušauktas milžiniškas Darbininkų ir Kareivių Sąjungos mitingas ir pakelta didelis protestas prieš organizavimą Švedijoj liuosnorių armijos Estonijos ir Lietuvos atžagareivių reikalams ginti.

Sausio 14 d. tų pačių metų, Švedų Socialistų Partijos komitetas kreipēsi į komiteto pirmininką Edeną, kuris rupinosi liuosnorių armijos organizavimu, ir pareikalavo, kad naujokų ēmimas tuojaus butų sustabdytas. Socialistai pasakē, kad šito darbo nesustabdžius, jie tuojaus pradēsią organizuoti tuos kareivius ir darbininkus, kurie yra pasiryžę važiuoti į Lietuvą revoliucinę valdžią remti.

Pirmininkas Eden priēmęs šitą komiteto reikalavimą "šaltai". Ant rytojaus socialistų komitetas sušaukęs protesto mitingą. Masinis mitingas įsakęs "akcijos komitetui" tuojaus organizuoti po visą Švediją protesto mitingus ir demonstracijas. Kitam komitetui buvę įsakyta pasiteirauti, ar negalima sudaryti Švedijoj raudoną gvardiją ir nusiųsti Lietuvos ir kitų Pabaltijos kraštų

darbininkams į pagalbą. Sausio 18 d. Stokholmo gatvėse jau įtaisyta milžiniša protesto demonstracija.

Tuojaus po šitų protestų Švedijos valdžia uždariusi visus ofisus, kur buvo rekrutuojami liuosnorių armijai naujokai.

Ir taip, ačiu Švedijos socialistams, lietuvių atžagareiviams nepasisekė gauti švedų kariumenės.

Negalėdami gauti paramos iš švedų, Lietuvos "politikieriai" pradėjo prašyti sąjungininkų, kad jie pripažintų "Liet. Tarybą" tikraja Lietuvos valdžia ir padėtų jai su bolševikais kovoti.

Bet sąjungininkai nepasitikėjo ta Taryba, kuri nesenai da buvo kvietus į Lietuvos karalius kaizerio generolą. Sąjungininkai žiurėjo į ją kaipo į vokiečių padarą.

LENKAI UŽIMA VILNIŲ.

Niekur pagalbos negaudami, sakoma, Lietuvos kunigai su dvarponiais susitarę ir slapta pakvietę lenkų kariumenę. Apie tai rašė pačių tautininkų organas "Sandara" Nr. 15, 1919 m. Girdi: **"Lietuvos respublikos valdžia, neturėdama kitokios išeities, kreipėsi prie lenkų, prašydama apginti Lietuvą nuo bolševikų."**

Ir ištiesų, 22 balandžio, 1919 m., telegramos paskelbė pasauliui, kad lenkų kariumenė užėmė jau Vilnių. Darbininkų Taryba tenai tuojaus buvo nuversta ir daug jos narių išžudyta. Lenkai tuojaus įtaisė žydų skerdynę ir pradėjo smaugti pačius lietuvius.

Paskui lenkų kariumenė ėmė briautis ir toliaus į Lietuvą. Greitu laiku ji užėmė beveik visą Vilniaus guberniją.

Tuo tarpu sustiprėjo jau ir senoji Lietuvos valdžia, susidariusi iš "Liet. Tarybos." Ją pradėjo remti jau ukininkai, kuriems bolševikų šeimininkavimas buvo įkirėjęs. Nors iš pradžios jie bolševikus pasitiko išskėstomis rankomis, tečiaus kuomet "raudonoji armija" (taip vadinosi bolševikų kariumenė) pradėjo daryti rekvizicijas ir prievarta atiminėti valgomuosius daiktus, gyvulius ir net pinigus, tuomet ukininkų vaikai pradėjo stoti Lietuvos kariumenėn, pradėjo organizuotis taip vadinami "partizanų buriai," ir visi jie pradėjo varyti bolševikus laukan iš Lietuvos.

Kuomet sudaryta Lietuvos kariumenė varė bolševikus laukan, tai lenkai veržėsi vis gilyn į Lietuvą. Žmonės ėmė šauktis į Kauno valdžią pagalbos, bet lenkų sustabdymui Lietuvos valdžia nieko nedarė. Žmonės pradėjo atvirai kalbėti, kad buvęs tuomet Lietuvos kariumenės vadas, gen. Žukauskas, esąs "parsidavęs lenkų bernas."

Tuo tarpu Lietuvoje buvo Šleževičiaus ministerija. Žmonių spaudžiama, ji pradējo reikalauti, kad Žukauskas neleistų toliaus lenkų. Žukauskas atsakē, kad jis kariausiąs tik su bolševikais. Sugrįžęs tuomet iš Paryžiaus Yčas su Valdemaru irgi palaikē Žukausko pusę, sakydami, kad reikia tik bolševikus mušti, tai tuo Lietuva įtiksianti sąjungininkams; lenkams gi karēs skelbti negalima, nes jie esą sąjungininkų talkininkai.

Visa tai darē tokio įspudžio, kad lenkai ištiesų buvo Lietuvos atžagareivių pakviesti, todel jie ir nedrįso dabar jiems karēs apskelbti.

Skandalas tarp Šleževičiaus ministerijos ir Žukausko klikos psidarē toks didelis, kad Žukauskas buvo priverstas pasitraukti nuo savo vietos. Klerikališkoji "Liet. Taryba" tuomet nuvertē Šleževičiaus ministeriją, ir generolą Žukauską vēl pakvietē užimt Lietuvos kariumenēs vado vietą.

SKYRIUS IV.

Lietuva apskelbta Respublika.

LAIKINOJI LIETUVOS KONSTITUCIJA.

Trečiuoju skaitymu Lietuvos Valstybēs Tarybos priimta 1919 m. balandžio mēn. 4 dieną.

Matydama, kad monarchijai yra grieštai priešingas žmonių upas, kad visose naujose valstybēse kuriasi respublikos, ir, pagalios, kad karę laimējo respublikos pusē, klerikališkoji "Liet. Taryba" nutarē ir Lietuvoje apskelbti respubliką. Ji paskyrē savo pirmininką Antaną Smetoną pirmuoju Lietuvos respublikos prezidentu ir ēmē ruoštis prie sušaukimo Steigiamojo Seimo, kurio butinai reikalavo žmonēs.

Apskelbus respubliką reikējo pagaminti ir konstituciją, kuri rodytų, kaip šita respublika turi but tvarkoma. Todel klerikalų Taryba, arba, kaip ji pati save vadino, "Lietuvos Valstybēs Taryba," parašē ir paskelbē šitokią (laikiną) konstituciją:

Iki Steigiamasis (Kuriamasis) Seimas bus nusprendęs Lietuvos Valstybēs valdymo formą ir konstituciją, Lietuvos Valstybēs Taryba, reikšdama suvereninę Lietuvos galią (supreme potes-

tas), steigia Valstybės Valdžią šitais Laikinosios Konstitucijos pamatais:

I. Bendroji dalis.

1. Vyriausius Valstybės Valdžios organus sudaro: a) Valstybės Prezidentas, b) Valstybės Taryba ir c) Ministerių Kabinetas.

2. Vyriausios Valstybės Valdžios buklė yra Lietuvos Valstybės sostinė Vilnius.

3. Įstatymų inciatyvos teisė priklauso Valstybės Tarybai ir Ministerių Komitetui.

4. Visi Valstybės kreditai asignujami įstatymo keliu.

5. Visi Laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai priimami dviejų trečdalių balsų: jie gali buti papildomi arba pakeičiami, tik ½ Valstybės Tarybos narių balsų to pareikalavus ir papildymą arba pakeitimą dviejų trečdalių balsų priėmus.

II. Valstybės Prezidentas ir jo Kompetencija.

6. Iki Steigiamasis Seimas bus susirinkęs ir nusprendęs Valstybės valdymo formą ir Konstituciją, Valstybės Prezidentas yra renkamas Valstybės Tarybos.

7. Valstybės Prezidentui numirus ar negalint jam eiti kuriam laikui savo pareigų, pavaduoja jį Valstybės Tarybos Pirmininkas.

8. Valstybės Prezidentui priklauso vykdomoji valdžia, kurią jis vykdo per Ministerių Kabinetą, atsakomą prieš Valstybės Tarybą.

9. Valstybės Prezidentas: a) skelbia su savo parašu įstatymus ir sutartis su kitomis valstybėmis; b) kviečia Ministerį Pirmininką, paveda jam sudaryti Ministerių Kabinetą ir tvirtina jau sudarytą; c) atstovauja Valstybei; č) skiria pasiuntinius ir priima akredituojamus svetimųjų valstybių pasiuntinius; d) skiria augštesniuosius kariumenės ir civilius Valstybės valdininkus; e) laiko savo žinioje kariumenę Lietuvos nepriklausomybei bei josios žemių neliečiamybei ginti ir skiria Vyriausiąjį Kariumenės Vadą: g) šaukia ir paleidžia Valstybės Tarybos sesijas.

10. Valstybės Prezidentui priklauso amnestijos teisė.

11. Visi Valstybės Prezidento skelbiamieji aktai turi buti Ministerio Pirmininko arba atatinkamo Ministerio parašu žymimi.

12. Valstybės Prezidento žinioje yra Lietuvos Valstybės antspauda.

III. Valstybės Prezidento teisės leisti įstatymus.

13. Valstybės Tarybos sesijų tarpe arba per jų pertraukas, Valstybės Prezidentas turi teisės leisti įstatymus Ministerių Kabineto priimtuosius.

14. Valstybės Prezidentas gali Ministerių Kabineto priimtąjį įstatymo sumanymą grązinti Ministerių Kabinetui su savo pastabomis. Tuomet Ministerių Kabinetas svarsto jį antrą kartą. Jei Prezidentas neranda galimu ir antrau atvėju Ministerių Kabineto svarstymą pasirašyti, tuomet šio įstatymo sumanymas yra įnešamas į Valstybės Tarybą ir josios sesija turi buti tuojaus sušaukta.

IV. Valstybės Taryba.

15. Valstybės Taryba svarsto ir sprendžia įstatymus ir sutartis su kitomis valstybėmis.

16. Ministerių Kabineto priimtieji ir Valstybės Prezidento pasirašytieji įstatymai neįnešami į Valstybės Tarybą.

17. Valstybės Prezidentas gali Valstybės Tarybos priimtąjį įstatymą grąžinti Valstybės Tarybai su savo pastabomis. Tuomet Valstybės Taryba svarsto jį antrą kartą. Antru atvėju Valstybės Tarybos apsvarstytas ir priimtas įstatymas turi buti Prezidento pasirašytas.

18. Valstybės Tarybai priklauso interpeliacijos ir paklausimų teisė.

V. Ministerių Kabinetas.

19. Ministerių Kabinetą sudaro Ministeris Pirmininkas.

20. Ministerių Kabineto sudėtį tvirtina Valst. Prezidentas.

21. Ministerių Kabinetas išvieno (solidaringai) dirba ir išvieno atsako.

22. Valstybės Tarybai išreiškus nepasitikėjimą Ministerių Kabinetui, šis atsistatydina.

23. Ministerių Kabinetui atstovauja Ministeris Pirmininkas arba jį pavaduojąs vienas kuris Ministeris.

24. Įėję į Ministerių Kabinetą Valstybės Tarybos Nariai nenustoja buvę Valstybės Tarybos Naniais.

25. Ministerių Kabinetas ir atskiri Ministeriai, Valstybės Tarybai ir jos Komisijoms pareikalavus, turi duoti žinių ir paaiškinimų.

VI. Pamatinės piliečių teisės.

26. Visi Valstybės piliečiai, vistiek kurios lyties, tautybės, tikybos, yra lygųs prieš įstatymus. Luomų privilegijų nėra.

27. Laiduojama (garantuojama) asmens, buto ir nuosavybės neliečiamybė, tikybos, spaudos, žodžio, susirinkimų ir draugijų laisvė, jeigu tik tikslas ir vykdomieji įrankiai nėra priešingi Valstybės įstatymams. Ginkluotų asmenų susirinkimai draudžiami.

28. Srityse, kuriose Lietuvos Valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karę, kiek jie neprieštarauja Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos Pamatiniams Dėsniams.

29. Karės metu, taip pat Valstybei gręsiančiam sukilimui, ar riaušėms neprileisti yra taikinami ypatingi įstatai, kuriais laikinai suvaržomos piliečių laisvės garantijos.

VII. Steigiamasis Seimas.

30. Valstybės Valdžia nustato ir skelbia įstatymą Steigiamajam Seimui rinkti.

31. Steigiamasis Seimas yra renkamas visuotinojo, lygiojo, tiesiojo ir slaptojo balsavimo pamatais.

32. Steigiamojo Seimo narių rinkimams pasibaigus, Seimas renkasi Vilniuje Valstybės Valdžios paskirtą dieną.

33. Steigiamasis Seimas pradeda darbą dviem trečdaliam atstovų susirinkus.

VIII. Valstybės Kontrolė.

34. Valstybės Kontrolė daboja, kad butų teisėtai ir teisingai dirbamas sprendžiamasis ir vykdomasis darbas pajamų, išlaidų ir valstybės finansų ir kitokių valstybės turto saugojimo srityje.

35. Valstybės Kontrolei atsiskaito visos Valstybės ir savivaldos įstaigos, tos labdarybės įstaigos, kurios gauna pašalpos iš Valstybės, ir tos bendrovės, kurios naudojasi Valstybės kreditu ir garantijomis.

36. Valstybės kontrolei turi buti visuomet prieinama visa atskaitybė, visos knygos ir visi §35 paminėtų įstaigų veiksmai.

37. Valstybės Kontrolė savo iniciatyva skiria ir vykdo revizijas.

38. Valstybės Kontrolė sudaro atskirą Valstybės valdymo dalį ir nepriklauso nuo Ministerių Kabineto.

39. Valstybēs Kontrolierių parenka ir skiria Valstybēs Prezidentas.

40. Valstybēs Kontrolierius Valstybēs Tarybai ir jos Komisijoms pareikalavus turi duoti žinių ir paaiškinimų.

41. Valstybēs Kontrolierius dalyvauja Ministerių Kabinete patariamuoju balsu.

42. Valstybēs Kontrolierius atsako už savo darbus prieš Valstybēs Tarybą ir atsistatydina, Valstybēs Tarybai išreiškus jam nepasitikējimą.

Tai šitokia buvo laikinosios valdžios konstitucija. Pasisakius, kad ji šeimininkausianti tik iki Steig. Seimo, laikinoji valdžia, žinoma, turējo jau ruošti Steigiamam Seimui dirvą. Kaip ji prie to ruošiesi, mes pamatysime toliau.

SKYRIUS V.

Steigiamasis Seimas.

RINKIMŲ ĮSTATAI.

Kad supažindinus skaitytoją su tuo, kaip Steigiamas Seimas buvo renkamas ir kas jį rinko, paduosime čionai to Seimo rinkimų įstatus, kurie buvo minētos "Valst. Tarybos" priimti spalių 30 d., 1919 metų.

I. Kas gali rinkimuose dalyvauti.

1 str. Lietuvos Steigiamojo Seimo atstovai renkami yra visuotinu, tiesiu, ir slaptu balsavimu, saugojant proporcionalę sistemą.

2. Rinkimuose dalyvauja visų tikējimų ir tautų Lietuvos piliečiai, vyrai ir moterįs, kuriems rinkikų sąrašus statyti pradedant suējo 21 metai.

Pastaba: Karininkai, mobilizuotieji karo valdininkai ir kareiviai atstovų nerenka, bet patįs atstovais renkami gali buti.

3. Rinkikas turi tik vieną balsą, kurį privalo pats paduoti be jokių tarpininkų.

4. Negali nei rinkt, nei buti išrinktais: a) tie, kuriem už tēvynēs išdavimą arba kitą kokią sunkią kaltę teismo yra atimtos teisēs, išskiriant iš šio skaičiaus nuteistuosius už visokius politikos srities nusikaltimus, b) tie, kurie yra teismo nu-

bausti už nusikaltimą, kuris žmogaus garbę plēšia, kaip antai: vagystę, prigavimą, svetimo turto pasisavinimą, vogtų daiktų pirkimą arba slēpimą, kyšių ēmimą, slaptą degtinēs varymą, nusikaltimą prieš Rinkimų Laisvēs Apdraudimo Įstatymo pp. 2, 5 ir 6, jei jiems bausmę atlikus 3 metai dar nepraējo.

5. Renkamas gali buti Lietuvos pilietis ir pilietē, kuris (kuri) paskutinę kandidatų sąrašams induoti skirtą dieną bus pabaigęs (-usi) 24 metus, neatsižvelgiant į tai, kurioje rinkimų apylinkēje jis (ji) gyvena ir ar yra jis (ji) intrauktas (-ta) į rinkimų sąrašą, ar ne.

Pastaba: a) Karo komendantas, apskrities viršininkas, milicijos vadas negali buti renkami toje vietoje, kurią apima jų valdžia; b) išrinktieji į Steigiamąjį Seimą Valstybēs valdininkai ir kariškiai St. Seimo laiku išeina iš savo užimamų vietų.

6. Steigiamojo Seimo atstovų skaičius nustatomas toks, kad penkiolikai tukstančių gyventojų tektų vienas atstovas. Jei kurioje rinkimų apygardoje, taip skaitant, liks ne mažiau kaip 8 tukstančiai gyventojų, tada tai apygardai pridedamas dar vienas atstovas.

7. Valstybēs Prezidentas skelbia rinkimų dienas, veizēdamas, kad prieš jas butų ne mažiau kaip du mēnesiu laiko.

II. Kas tvarko rinkimus.

8. Rinkimams į Steigiamąjį Seimą rengti ir tvarkyti daromos yra šios komisijos: a) Vyriausioji Rinkimų Komisija, b) apygardų komisijos ir c) apylinkių komisijos.

9. Vyriausioji Rinkimų Komisija sudaroma iš pirmininko ir keturių narių, pristatomų ministerių kabineto ir tvirtinamų valstybēs prezidento.

10. Vyriausiosios Rinkimų Komisijos žiniai priklauso: a) prižiurēti visą rinkimų tvarką ir eiseną, b) leisti instrukcijas ir paaiškinimus, c) skirti apygardų komisijų pirmininkus, d) svarstyti ant apygardų komisijų nutarimų paduotuosius skundus, e) nustatyti visų į Steigiamąjį Seimą išrinktųjų atstovų sąrašą ir paskelbti jį visų žiniai, f) turēti savo žinioje vyriausybēs skiriamąsias rinkimams vykinti lēšas ir g) nustatyti kiekvienai rinkimų apygardai rinktinųjų atstovų skaičių sulyg šio įstatymo 6 straipsniu.

11. Steigiamajam Seimui susirinkus, vyriausioji komisija visus aktus induoda Seimui.

12. Apygardos rinkimų komisijos pirmininku skiriamas vienas vietos taikos teisējų — arba apygardos teismo narių, o jos na-

riai renkami yra apskričių tarybų po du iš kiekvienos apskrities. Apygardose, kuriose yra miestų, valdomų apskrities teisēmis, tų miestų tarybos renka taip pat po du komisijos nariu.

13. Apygardų komisijos privalo: a) padalyti apygardą į rinkimų apylinkes, veizint, kad apylinkēje butų nuo 3 ligi 7 tukstančių gyventojų ir kad apylinkēs plotas atatiktų, jei galima, vienam valsčiui; b) paskirti apylinkių komisijų pirmininkus ir veizdēti, kad apylinkēs komisijos savo laiku pradētų ir eitų savo darbą; c) gauti ir išduoti pinigus, rinkimų reikalais asignuotus, ir d) rinkimams pasibaigus, pristatyti visus aktus vyriausiai komisijai. Be to, apygardos komisijos atlieka ir kitą šiuose įstatymuose nurodytą darbą.

14. Apylinkēs rinkimų komisija steigiama kiekvienai apylinkei iš pirmininko ir ne mažiau kaip šešių narių; jos narius renka valsčiaus taryba ir rinkikų skaičiaus.

15. Kada kandidatų sąrašai bus induoti į apygardos ir apylinkēs komisijas, įžengia nuo padavusiujų kandidatų sąrašus partijų arba kuopų po vieną narį.

Pastaba: a) Apygardos ir apylinkēs komisijų nariai iš Valstybēs Iždo atlyginimo negauna; b) apygardų ir apylinkių pirmininkams kreipiantis, savivaldybēs privalo duoti komisijoms raštininkus, bet šie komisijos balso neturi.

16. Apylinkių komisijos atlieka pačių rinkimų darbą, kaip antai: priima balsus, suskaito juos, balsavimui pasibaigus, ir savo protokolus inteikia apygardų komisijoms.

17. Pirmininkui negalint dalyvauti posēdyje, komisija paveda eiti pirmininko pareigas vienam savo nariui.

18. Komisijų posēdžiai yra teisēti, dalyvaujant ne mažiau kaip pusei ir vienam komisijos nariui. Visus klausimus komisijos sprendžia paprasta balsų dauguma.

19. Valdininkai, vyriausybēs ir savivaldybių įstaigos privalo pildyti rinkimų komisijų reikalavimus.

III. Kaip surašomi rinkikai.

20. Rinkimams atlikti daroma kiekvienos apylinkēs rinkikų sąrašai.

21. Rinkikų sąrašus paskirtu laiku daro savo lēšomis valsčių arba miestų valdybos pridētu pavyzdžiu, dviem egzemplioriais.

22. Į apylinkēs rinkikų sąrašą intraukiami visi, kas turi teisę dalyvauti rinkimuose į Steigiamąjį Seimą ir apylinkēje gyvena. Kas atvyks ir apsigyvens apylinkēje, pradējus ruošti rinkikų sąra-

šus, tas gali buti intrauktas į naujosios vietos sąrašą, jei pristatys raštą, kad jis išbrauktas iš senosios gyvenamos vietos sarašo arba ten į sąrašą neintrauktas.

23. Rinkikų sąraše rašoma abecelės raidžių eile kiekvieno rinkiko pavardė, vardas, amžius, užsiėmimas ir gyvenamoji vieta. Rinkikų sąrašą pasirašo valsčiaus arba miesto valdyba.

24. Rinkikų sąrašai duodama žiurėti kiekvienam, kas nori žiurėti, ne vėliau kaip keturiasdešimt dienų prieš rinkimų dieną tuo budu, kuriuo lengviausia jie peržiurėti. Prieš šitą sąrašų atsiskleidimą valsčiaus arba miesto valdyba skelbia visai apylinkei, kame, kokiu laiku ir budu rinkikų sąrašai galima žiurėti.

25. Nuo sąrašų atskleidimo dienos administracinės valdžios atstovas ir kiekvienas rinkikas septynių dienų laiku turi teisės pareikšti sustačiusiai sąrašus valdybai raštu arba žodžiu, jog į sąrašus kas neintrauktas arba intrauktas neteisingai.

26. Valsčiaus arba miesto valdyba, pripažinus tokį pareiškimą neteisingu, patenkina jį, intraukdama praleistąjį asmenį į sąrašą arba išbraukdama neteisėtai intrauktajį. Išbrauktajam valdyba privalo apie tai suteikti žinių.

27. Atmestuosius pareiškimus ir paduotuosius skundus valsčių arba miestų valdybos per tris dienas turi išsiųsti į apygardos komisiją su išdėstytu pasiteisinimu ir apie tai pranešti tiems kurių teisė ginčijama yra, ir kas padarė skundą.

28. Praėjus minėtoms 25-me straipsnyje septynioms dienoms, papildomas sąrašas ne vėliau kaip per tris dienas skelbiamas visų žiniai, budu nurodytu 24 straipsnyje.

29. Apygardos komisija privalo per penkias dienas apsvarstyti gautus skundus viešame posėdyje. Ten paaiškinimus gali išdėstyti asmuo, kurio teisė dalyvauti rinkimuose ginčijama, o taip pat asmuo, kuris yra iškėlęs tą klausimą, žodžiu arba raštu. Posėdžio diena turi buti jiems paskelbta.

30. Apygardos komisijos nutarimas per tris dienas gali buti apskustas vyriausiajai komisijai per apygardos komisiją, bet skundas nestabdo nutarimo vykdinimo.

31. Vyriausioji komisija, gavusi skundus, privalo juos apsvarstyti per tris dienas. Jos nutarimai neskundžiami.

32. Rinkikų sąrašai, apygardos arba vyriausiosios komisijų nutarimais papildyti, turi buti viešai paskelbti ne vėliau kaip septyniomis dienomis prieš rinkimų dieną, budu 24 str. nurodytu.

IV. Partijų teisės rinkimuose.

33. Kiekviena partija arba kuopa ne vėliau kaip trisdešimt dienų prieš rinkimų dieną gali induoti apygardos komisijai sąrašą tų asmenų, kuriuos ji siulo Steigiamojo Seimo atstovais. Tokį kandidatų sąrašą privalo pasirašyti savo ranka ne mažiau kaip penkios dešimtys apygardos rinkikų.

34. Sąraše turi buti įrašyta kiekvieno kandidato pavardė, vardas, amžius, ušsiėmimas ir gyvenamoji vieta kuo aiškiausia. Prie sąrašo turi buti pridėtas raštu kiekvieno kandidato pasirašytas sutikimas buti renkamam. Sąraše gali buti ir indavusios jį partijos arba kuopos vardas.

35. Pasirašiusieji sąrašą rinkikai privalo taip pat pažymėti savo užsiėmimą ir gyvenamąją vietą ir pristatyti liudymą, jog jie apygardoje yra intraukti į rinkikų sąrašą.

36. Partijos arba kuopos sąraše kandidatų skaičius gali buti mažesnis, negu tenkąs apygardai atstovų skaičius ir ne daugiau didesnis, kaip per pusę.

37. Tas pats kandidatas gali buti įrašytas į sąrašą ne daugiau kaip penkiose apygardose.

38. Apygardos komisija išduoda raštelį, kuriuo patvirtina kukurį mėnesį, dieną ir valandą ji priėmė kandidatų sąrašą.
sąrašą.

39. Apygardos komisija turi veizdėti, kad jos apygardoje tie patys asmens nebutų intraukti į kelis kandidatų sąrašus, ir kad tie patys rinkikai nepasirašytų kelių kandidatų sąrašų.

40. Induodama kandidatų sąrašą partija arba kuopa privalo nurodyti apygardos komisijai asmenį, kurį ji ingalioja atstovauti jai komisijoje visokiais reikalais. Jei ingaliotinis nenurodytas, tai juo laikomas tasai, kuris pirmas yra pasirašęs sąrašą. Ingaliotinis, o jo nesant, pirmasis pasirašęs sąrašą gali suteikti komisijai jos buvamoje vietoje savo adresą, tada skelbimai siunčiami į namus; nesuteikus gi jam savo adreso, skelbimai pakabinami komisijos bute.

41. Rinkikų partijos arba kuopos, jei jos nori, kad jų atstovai dalyvautų apygardos ir apylinkės komisijų posėdžiuose, privalo nurodyti asmenis, kurie turi buti įrašyti į komisijų narių skaičių.

42. Sąrašus gavus, apygardos komisija per tris dienas turi reikalauti iš partijų, arba kuopų ingaliotinių pašalinti paduotųjų kandidatų sąrašų trukumus. Tie trukumai turi buti pašalinti, liekant ne mažiau kaip 21 dienai lig rinkimų dienos. Tuo pat laiku kandidatai, intrauktieji į kelis apygardos komisijos sąrašus, priva-

lo pareikšti apygardos komisijai, kuriame sąraše jie tinka pasilikti; nepareiškus, jie išbraukiami iš visų sąrašų.

43. Einant ginčui del teisių kurio kandidato, jo vieton 42-jo straipsnio laiku gali buti statomas kitas kandidatas, jei tai pasiulys ne mažiau kaip pusē sąrašą pasirašiusiujų rinkikų. Tuo pat laiku sąrašas gali buti papildytas naujais kandidatais sulyg įstatymų leidžiamuoju skaičium.

44. Tinkamuosius kandidatų sąrašus apygardos komisijos numeruoja iš eilēs, kaip jie buvo induoti, su tais numeriais pakabina apygardos komisijos bute ne vēliau kaip 19 dienų prieš rinkimų dieną, suteikia juos miestų ir valsčių valdyboms, apylinkių komisijoms ir skelbia visų žiniai.

45. Rinkikų partijos arba kuopos, indavusios savo kandidatų sąrašus, gali pareikšti apygardos komisijai ne vēliau kaip 14 dienų prieš rinkimų dieną, kad jos sujungia savo kandidatų sąrašus. Tokius pareiškimus privalo pasirašyti partijų arba kuopų ingaliotiniai arba sąrašus pasirašiusieji rinkikai. Apie kandidatų sąrašų susijungimą apygardos komisija tuojau skelbia visų žiniai. Tokie susijungę sąrašai laikomi už vieną. Vienas kuris sąrašas negali dalyvauti keliuose susijungimuose.

46. Kai kandidatų sąrašai ir jungtiniai sąrašai paskelbti visų žiniai, jie nebegali buti paimti atgal.

47. Jei kokioj apygardoj paduotas tik vienas kandidatų sąrašas arba keli, bet juose bendras kandidatų skaičius nēra didesnis už tenkamąjį apygardai atstovų skaičių, tai balsavimo nedaroma, o pasiulytieji kandidatai laikomi išrinktais.

V. Rinkimai.

48. Rinkimai tęsiasi dvi dienas; visi darbininkai ir tarnautojai rinkimų dieną yra paliuosuojami nuo darbo.

49. Balsų indavimo vieta, diena ir valanda turi buti paskelbtos apylinkēs komisijos pirmininko visų žiniai bent 15 dienų prieš rinkimų dieną.

50. Apylinkēs komisijos pirmininkas bent 5 dienomis prieš rinkimų dieną kviečia komisijos narius atvykti į komisijos butą nustatyti rinkimų dieną ir valandą.

51. Butų rinkimams atlikti duoda valsčius arba miesto valdyba; butas turi buti erdvus. Stalas, prie kurio susēda apylinkēs komisija, statomas taip, kad jis butų prieinamas iš visų pusių. Ant to stalo turi buti pastatyta keturkampē skrynutē su nedideliu viduryje dangčio plyšiu kortelēms įleisti; skrinutēs toks didumas,

kad į ją tilptų visų rinkikų kortelės, o dangčio plyšys toks, kad į jį lystų konvertas su kortele. Skrynučių didumą nustato apygardos komisija. Skrynutės prirengiamos miestų ir valsčių valdybų.

52. Rinkimų bute geidžiama dar vienas kambarys, įneinamas tik per rinkimų kambarį, arba, jei tokio kambario nėra, tai netoli komisijos stalo turi buti pastatytas dar vienas ar du stalu, kad rinkikas nematomai galėtų indėti savo kortelę į konvertą.

Rinkimų bute turi buti taip pat prieinamoj vietoj padėti rinkimų įstatymai ir rinkikų sąrašai.

53. Rinkimai atliekami, induodant indėtą į konvertą kortelę tik su vienu išsirinktu kandidatų sąrašu.

54. Rinkimų kortelės ir konvertai vienokio didumo prirengiami tuoj, kaip tik kandidatų sąrašai paskelbti. Jų prirengimas pavedamas apygardų rinkimų komisijoms.

Pastaba: Balsuojant leidžiama naudotis ir partijų arba grupių paruoštomis kortelėmis, jeigu jos tokios pat formos, didumo ir spalvos, kaip komisijos paruoštosios kortelės.

55. Kortelėje turi buti atspausdintas tik vienas kandidatų sąrašas. Už tad kiekvienam rinkikui induodama tiek kortelių, kiek sąrašų apygardoje. Kortelės turi buti induotos rinkikams prieš rinkimų dieną bent 3 dienomis butų vyriausios rinkimų komisijos paskelbtu. Kortelės negali buti dalinamos rinkimų bute. Konvertai prirengiami iš nepermatomo popierio su apygardos komisijos antspaudu; jie duodami rinkimų bute.

56. Kortelės ir konvertai prirengiami valstybės lėšomis, asignuojamomis vyriausiai rinkimų komisijai. Vėliau išlaidos dalinamos tarp apskričių ir grąžinamos iš svivaldybių lėšų.

57. Rinkimų dieną komisijoj turi buti visi apylinkės komisijos nariai ir sekretorius; per rinkimus jų turi pasilikti bute ne mažiau kaip trys; vienu laiku negali išeiti komisijos pirmininkas ir jos sekretorius.

58. Kalbų rinkimų bute ir per 30 sieksnių aplink jį tarti neleidžiama, tik komisijos nariai, rinkikui prašant, gali paaiškinti jam rinkimų tvarką.

59. Komisija gali pašalinti kiekvieną, kuris ardo rinkimų tvarką. Prireikus komisija gali kviestis pajėgos tvarkai įvesti.

60. Rinkimai, kaip sodžiuose, taip ir miestuose prasideda paskelbtą dieną 8 val. iš ryto. Pirmininkas, patikrinęs, jog visi komisijos nariai vietoje, skelbia, kad rinkimai prasideda, ir su nariais patikrinęs, jog skrynutė tuščia yra ir turi tik vieną plyšį, užrakina

ją, prideda antspaudus ir kviečia atvykusius rinkikus duoti savo balsus, saugojant eiles; po to skrynutē nebegali buti atidaroma.

61. Rinkikas, inējęs į rinkimų kambarį, pasako savo pavardę, vardą, gyvenamąją vietą, parodo asmens paliudymą ir, raštininkui pažymējus rinkikų sąraše jo pavardę, ima iš komisijos nario rankos prie atskiro stalo konvertą su antspaudu, eina prie kito atskiro stalo (arba į atskirą kambarį, jei jis yra), indeda savo kortelę niekam nematant į konvertą; priējęs prie komisijos stalo, induoda užlipintą konvertą pirmininkui; komisijos pirmininkas rinkiko akyse įleidžia konvertą į skrynutę pro plyšį; tada rinkikas išeina. Jei kokios kuno dalies trukumas kliudo rinkikui indēti kortelę į konvertą ir induoti konvertą pirmininkui, tai rinkikas gali pavesti tai padaryti komisijos nariui.

62. Kortelēs, indētos į konvertą be antspaudo arba į konvertą su kokiu ženklu, yra grąžinamos.

63. Vakare 8 val. balsų priēmimas baigiamas; po 8 val. priimami tik tų balsai, kurie į rinkimų butą inējo prieš 8 valandą.

64. Be to, pirmininkas uždengia skrynutēs plyšį, deda antspaudą, užrakina rinkimų kambarį (arba kambarius), visiems išējus deda antspaudą ant durų ir palieka sargybą. Antrą dieną iš ryto komisija patikrina, ar antspaudai ant durų nesulaužyti, ir nuima juos toliau rinkimams tęsti; tos dienos vakare deda antspaudus tuo pat budu, kaip pirmą dieną.

65. Rinkimams pasibaigus, vadinas trečią dieną, 10 val. iš ryto komisijos pirmininkas atidaro rinkimų buto duris ir su komisijos nariais, o taip pat rinkikais, kurie atvyko, atidaro skrinutę, skaito, kiek konvertų indēta į skrinutę, neatplēšdami konvertų; jei konvertų skaičius skiriasi nuo pažymētų rinkikų sąraše indavusiųjų balsus skaičiaus, tad tai paaiškinama protokole, išrodant, kiek galima, to priežastis.

66. Tą darbą atlikus, konvertai atplēšiami ir skaitoma, kiek balsų paduota už kiekvieną kandidatų sąrašą.

67. Pripažįstamos netikromis kortelēs:

a) kurios yra paženklintos, b) kuriose kas nors parašyta už arba prieš kandidatus, c) kuriose nurodyta visai kitos, negu kandidatų sąraše, pavardēs, d) kurių yra dvi ar daugiau su įvairiomis kandidatų pavardēmis, e) kuriose yra ne visos kurio nors kandidatų sąrašo pavardēs, f) kuriose rinkikas yra pasirašęs, g) kuriose yra kas išskusta arba pataisyta.

68. Klausimai del kortelių tikrumo svarstomi apylinkēs komi-

sijos; jos narių balsams pasidalinus lygiai, pirmininko balsas nusveria.

69. Visam apylinkēs komisijos darbui nuo pradžios ligi pabaigos rašomas protokolas, kuriame turi buti įrašyta: pirmininkų įsakymai, rinkikų pasiskundimai, komisijos nutarimai, stojusiujų rinkikų skaičius, kiekvieno kandidatų sąrašo gautas balsų skai čius, pripažintų netikromis kortelių skaičius. Protokolą pasirašo apylinkēs komisija ir kurie nori rinkikai. Protokolo pavyzdys pridedamas skyrium.

70. Apylinkēs komisijos protokolas leidžiamas tuojau, bet ne vēliau kaip trečią dieną apygardos komisijai su pridētomis atskiruose, iš eilēs sunumeruotuose, konvertuose rinkikų kortelēmis, kurių tikrumą ar netikrumą svarstyt turējo apylinkēs komisija ir savo nutarimą protokole išdēstē. Nepridedamas prie protokolo kitas korteles, ir kandidatų sąrašus apylinkēs komisija sudeda į ką patogiau, prideda savo antspaudą ir laiko, ligi rinkimai bus pripažinti tikrais.

71. Apygardos komisija, viešame posēdyje, ne vēliau kaip per tris dienas, peržiurējus pridētas prie apylinkēs komisijos protokolo korteles, galutinai sprendžia, kurios kortelēs tikros, kurios netikros, ir suskaito, kiek kiekvienoje apylinkēje paduota balsų už kiekvieną kandidatų sąrašą.

VI. Kaip dalijami kandidatams balsai.

72. Nustatydama atstovų skaičių kiekvienam sąrašui, apygardos komisija suskaito, kiek balsų gavo kiekvienas kandidatų sąrašas visose rinkimų apylinkēse, o paskui imdama domēn apygardos Steigiamojo Seimo atstovų skaičių, padidina jį tarp paskelbtųjų kandidatų sąrašų proporcingai gautiems kiekvieno sąrašo balsams ir apie tad skelbia visų žiniai.

73. Skirstant Steigiamojo Seimo atstovus kandidatų sąrašam, daroma taip: balsų skaičius, paduotas visoje apygardoje už kiekvieną kandidatų sąrašą, dalinama iš eilēs į 1, 2, 3, 4, 5 ir toliau; iš rastujų dalmenų užrašomi didesnieji, pradedant nuo didžiausiojo, iš viso tiek, kiek apskrtiyje turi buti išrinkta Steigiamojo Seimo narių; skaitoma po atstovą didesniems delmenims pradedant nuo didžiausiojo. Jei dviejų sąrašų butų rasti tie patįs skaičiai, tai traukiama burtą, katram sąrašui tenka atstovas. Skaičiavimo pavyzdys pridedamas skyrium.

74. Jei kuriam sąrašui tektų didesnis atstovų skaičius, negu jo

kandidatų skaičius, tai atliekantis nuo to sąrašo atstovų skaičius dalinamas yra tarp kitų kandidatų sąrašų.

75. Sujungusieji kandidatų sąrašai laikomi yra už vieną sąrašą; užtat atstovų skaičius skiriama jiems, atsižvelgiant į gautajį balsų skaičių. Tarp susijungusiujų sąrašų atstovų skaičius skirstomas budu, nurodytu 73 str., jei tarp susijungusiųjų grupių nēra kitokios sutarties.

76. Intrauktieji į sąrašą kandidatai eina į Steigiamojo Seimo narius iš eilēs, pradedant nuo pirmojo.

Išrinktiesiems atstovams apygardos komisija išduoda tam tikrą liudymą.

77. Vyriausioji rinkimų komisija, patyrusi, jog tas pats asmuo išrinktas Steigiamojo Seimo nariu keliose apygardose, klausia jo, kurios apygardos atstovu jis nori buti. Jei paklaustasai per tris dienas neatsakys, tad jis skaitomas išrinktu toje apygardoje, kur daugiau balsų gavo.

VII. Rinkikai gali protestuoti.

78. Apygardos komisijai paskelbus išrinktųjų atstovų pavardes, kiekvienas rinkikas, o taip pat apskričių viššininkai gali paduoti tai komisijai per 7 dienas protestus del rinkimų trukumų ir jų pasekmių.

79. Apygardos komisija, ištyrinējusi, kiek galima greitu laiku protestą, tuojau leidžia jį su savo nuomone vyriausiajai rinkimų komisijai.

80. Jei vyriausioji komisija pripažins, jog koks atstovas neteisētai intrauktas į išrinktujų sąrašą, tai išbraukia jį ir įsako apygardos komisijai išbrauktojo vieton statyti kitą iš kandidatų sąrašų.

81. Jei Vyriausioji komisija iš duotų žinių patirs, kad per rinkimus buvo imtasi papirkimo, prievartos, prigavimo ir kitų nusikalstamų darbų, arba jeigu rinkimų įstatymai nebuvo saugojami ir jeigu todel rinkimų rezultatai buvo iškreipti, tad ji atšaukia rinkimus ir įsako intaisyti naujus rinkimus tais pačiais sąrašais ne vēliau kaip per 20 dienų.

82. Visų rinkimų teisētumą svarsto ir sprendžia Steigiamasis Seimas.

83. Jei kas nustos buvęs Steigiamojo Seimo nariu, tai jo vieton stoja kitas iš to paties sąrašo, kaip eina eilē kandidatų. Nesant sąraše kandidatų, Steig. Seimo nario vieta lieka neužimta.

VIII. Išrinktujų atstovų susirinkimas į Seimą.

84. Steigiamasis Seimas renkasi nevēliau kaip mēnesiui praējus po rinkimų dienų. Jį šaukia ir susirinkti dieną skiria valstybēs prezidentas.

85. Steigiamojo Seimo posēdžiai prasideda suvažiavus ne mažiau kaip pusei ir vienam jo narių, neskaitant tų vietų, kuriose rinkimai negalējo įvykti.

86. Steigiamąjį Seimą atidaro valstybēs prezidentas.

87. Prusų Lietuva renka atstovus į Steigiamąjį Seimą laikydamasi išdēstytų šiuose įstatymuose bendrų dēsnių, tik rinkimų diena gali buti jai skirta ir kita.

88. Atskyrus savivaldybēs paskirtąsias išlaidas, kitos rinkimų išlaidos imamos iš Valstybēs Iždo.

(Pasirašo)

A. Smetona, Valstybēs Prezidentas;
St. Šilingas, Valstybēs Tarybos Pirmininkas;
Galvanauskis, Ministeris Pirmininkas;
V. Petrulis, Valstybēs Tarybos Sekretorius.

1919 m. lapkričio mēn. 20 d.

PRIEDAS.

Rinkimų apygardų sarašas.

I. Apygardą sudaro šios apskritys: Mariampolēs, Seinų, Suvalkų ir Alytaus; centras Mariampolē.

II. Apygardą — Šakių, Vilkaviškio, Kauno miesto, Kauno apskrities ir Trakų-Kaišedorių; centras Kaunas.

III. Apygardą — Raseinių, Tauragēs ir Kedainių apskričiai; centras Raseiniai.

IV. Apygardą — Telšių, Kretingos ir Mažeikių apskričiai; centras Telšiai.

Apygardą — Šiaulių, Biržų ir Panevēžio apskričiai; centras Panevēžys.

VI. Apygardą — Rokiškio, Ežerēnų, Utenos ir Ukmergēs; centras Utēna.

VII. Apygardą — Vilniaus miesto ir apskrities ir Švenčionių apskrities; centras Vilnius.

VIII. Apygardą — Ašmēnos, Lydos ir Volkovisko apskričiai; centras Lyda.

IX. Apygardą — Bieloviežo, Bielsko ir Baltstogēs apskričiai; centras Baltstogē.

X. Apygardą — Sokolkos, Gardino miesto ir apskrities ir Augustavo apskr.; centras Gardinas.

V. Petrulis, Valstybės Tarybos Sekretorius.

Rinkimų laisvės apdraudimo įstatymas.

1) Kas neteisėtai įsiveržš į susirinkimą, sušauktą rinkimų reikalais arba inėjęs nepasitrauks iš jo, pareikalavus jo vedėjui, arba kliudys rinkti, baudžiamas bauda ligi 500 auksinų arba areštu.

2) Valdininkas, kuris valstybės įstaigoje darbo metu žodžiu ar raštu varys rinkimų agitaciją, baudžiamas ligi 1,500 auksinų piniginės baudos arba areštu.

3) Kas savo valia, nuims, nuplėš, nudraskys, pertaisys, padirbdins viešai tam tikroje valdžios skiriamoje vietoje iškabintą renkamąjį kokios partijos ar kuopos skelbimą, pranešimą, sąrašą, baudžiamas bauda ligi 1,000 auksinų.

4) Kas žodžiu ar raštu varys rinkimų agitaciją uždraustoje vietoje, baudžiamas bauda ligi 500 auksinų.

5) Kas balsavimui pasivadins ne savo vardu, baudžiamas bauda ligi 500 auksinų.

6) Kas savo valdžia, papirktu, prievarta arba grąsinimu rinkėjui ar jo šeimynos nariui mėgins palenkti rinkėją, kad nepaduotų balso apskritai, arba kad paduotų jį taip, kaip anas norėtų, baudžiamas areštu arba kalėjimu.

7) Už tvarkos ardymą rinkimų vietoje rinkimų metu, baudžiamas ligi 500 auksinų.

(Pasirašo)

A. Smetona, Valstybės Prezidentas;

St. Šilingas, Valstybės Tarybos Pirmininkas;

Galvanauskas, Ministeris Pirmininkas;

V. Petrulis, Valstybės Tarybos Sekretorius.

1919 m. lapkričio 20 d.

SKYRIUS VI.

Kova del Steigiamojo Seimo

KARĒS STOVIS IR KITOKIOS REPRESIJOS.

Nors Steigiamojo Seimo rinkimų įstatai buvo paruošti ir laikinosios valdžios patvirtinti, tečiaus Lietuvos žmonēms prisiējo pakelti daug kovos, pakol jie privertē valdžią Steigiamajį Seimą sušaukti.

Kad supratus kodel laikinoji Lietuvos valdžia nenorējo Seimą šaukti, tai visų pirma reikia žinoti, kas buvo ta "laikinoji valdžia." Ta valdžia buvo "Šalies Taryba," kurią kontroliavo kunigai arba klerikalai. Nors buvo skiriamos ministerijos, tečiaus visą šalies politiką nustatydavo "Šalies Taryba." Ministerijos buvo skyriamos tik techniškam darbui dirbti. Ir jeigu kuri ministerija Tarybos plenams pasipriešindavo, tai Taryba ją nuversdavo. Taip buvo ir su Šleževičiaus kabinetu. Tas kabinetas prirengē Steigiamojo Seimo rinkimų įstatus ir ējo jau prie žemēs padalinimo, bet klerikalams nepatiko to kabineto nusistatymas tais klausimais. Pavyzdžiui, Steigiamojo Seimo rinkimų įstatuose tas kabinetas buvo uždraudęs kunigams naudoti bažnyčią ir sakyklą politinei savo agitacijai. Tuo buvo atimta klerikalams svarbiausis įrankis kovai su kitomis partijomis. Žemēs klausimu Šleževičiaus kabinetas taipgi buvo kitaip nusistatęs, negu dvarponiai ir klebonijų prabaščiai norējo. Kaip sekēme augščiau, Šleževičiaus kabinetas stojo da ir užtai, kad lenkams užkirtus kelią Lietuvon, kuomet klerikalai ir jų remējai pažangiečiai su generolu Žukausku priešakyje tiktai bolševikams mirtiną karę skelbē. Todel klerikalų Taryba Šleževičiaus kabinetą nuvertē ir tuojaus pertaisē Steigiamojo Seimo rinkimų įstatus. Tą įstatų vietą, kur buvo draudžiama kunigams vartoti maldos namus politinei agitacijai, Taryba išbraukē. Tuo budu kunigai dabar galējo agituoti už krikščionių demokratų partiją tiesiog iš sakyklų ir nuo altoriaus.

Bet tai da ne viskas. Prieš kunigų agitaciją bažnyčiose, socialistinēs partijos galējo pastatyti savo agitaciją viešuose susirinkimuose. Taigi klerikalų Taryba pasirupino, kad klerikalų priešai negalētų ir susirinkimų laikyti. Tuo tikslu buvo įvestas karēs stovis, uždrausti visoki mitingai ir panaikinta spaudos ir žodžio laisvē.

Tai šitokia buvo "laikinoji valdžia." Ji baisiai bijojo, kad į Steigiamąjį Seimą žmonės neišrinktų sosialistų. Todel ji kaip įmanydama varžē rinkimus ir darē viską, kad kaip galint nustumti juos nuo savęs toliau.

Tečiaus kad už tokias šunybes žmonēs prieš klerikalus nesukiltų, tai Taryba elgēsi labai atsargiai ir gudriai. Šitoj politikoj ji stengēsi kiek galēdama savo veidą slēpti. Ji išstumē savo priešakin Yčo-Voldemaro-Smetonos partiją —"Pažangą." Iš "pažangiečių" buvo sudarytas beveik visas ministerių kabinetas ir jis dirbo klerikalams visą jų politikos darbą. "Šalies Taryba" iš už scenos tik "suflioriavo" "pažangiečiams." Užtaigi Lietuvos liaudis taip pasipiktino "pažangiečių" darbais, kad kuomet atējo į Steigiamąjį Seimą rinkimai, tai Yčo-Voldemaro-Smetonos partija negalējo pravesti nei vieno savo kandidato į Steigiamajį Seimą.

Kiek per tą laikotarpį Lietuvos politikoj buvo intrigų ir korupcijos, tai geriausia nušviečia Juozo Gabrio atviras laiškas Smetonai.

Gabrys išduoda savo sēbrų paslaptis.

Juozas Gabrys, buvęs vyriausis klerikalų ir tautininkų politikos inžinierius, bet vēliaus su jais susipykęs, pradējo kelti aikštēn visas jų šunybes ir skelbti jų paslaptis. Birželio mēnesyje, 1919 metų, jisai paskelbē atvirą laišką, kame tiesiog reikalavo, kad Smetona su savo kaizerine Taryba liautųsi mulkinęs žmones, sušauktų kuogreičiausia Steigiamąjį Seimą ir pats rezignuotų.

Štai tas laiškas, taip kaip jis tilpo 145-tam "Draugo" numery:

"Jo Malonei Antanui Smetonai,

"Lietuvos Valstybēs Tarybos pirmininkui.

"Tamista,

"Atsimeni tuos sunkius metus, kuomet musų Tauta, vienam jungui nukritus, pateko kitam dar sunkesniam. Lietuva prispausta vaitoja, o balso jos niekas negirdi, nes ji buvo atskirta nuo viso pasaulio plieno ir ugnies siena. Nevienas lengvatikis manē, kad musų tauta žus karēs ugnies viesuloj, o jos likučiai paskęs svetimtaučių juroj."

Toliaus Gabrys primena Smetonai, kaip tais sunkiais laikais jisai, Gabrys, daręs įvairių plenų ir konspiracijų su Lietuvos politikieriais. Girdi:

"Mano rupesčiu Tamsta ir keli kiti Lietuviai vargais, negalais tapo atkviesti Lausanēs III Tautų kongresan (1916 m.), kur

pirmą kartą tapo paskelbtas pasauliui obalsis nepriklausomos Lietuvos."

Negana to,—

"Man kalbinant pasisekē jus **sukviesti** (sakau sukviesti, ne išrinkti) Vilniuje rugsējo konferencijon (1917 m.), kur tapo išrinkta ir vokiečių okupacijos valdžios patvirtinta Taryba, kurios pirmininku tapai paskirtas Tamista.

"Atsimeni Tamista kokiomis **sąlygomis** Taryba tapo pripažinta Berno konferencijoj (1917 m.) 'branduoliu' busimos Lietuvos valdžios; nei viena tų sąlygų Tarybos netapo išpildyta."

Kokios tos **sąlygos** buvo, Gabrys savo laiške nepasako. Tai konspiracijos paslaptis, kuri patiems ponspiratoriams težinoma. Gabrys tuo tik parodo, kad jie darē konspiracijas.

Toliaus jis drožia Smetonai:

"Tamista, kaipo Tarybos pirmininkas, ir pati Taryba nesugebējot tinkamai išpildyti ant jusų uždētą užduotį; jųs prasikaltote prieš tautą; jųs sulaužēte demokratizmo principus; jųs patys, nebudami tautos išrinkti, drįsote pasisavinti tautos suverenybę; jųs tautos nepasiklausę drįsote rišti, spręsti visos tautos likimą, sauvaliai ją skelbdami monarchija ir Lietuvos karaliaus sostą sauvaliai siulydami vokiškam kunigaikščiui Urach'ui (11 liepos, 1918 m.). Jųs buvote sutikę padaryti su Vokietija, senojo rēžimo, konvencijas, sutartis (karišką, muito, kelių ir pinigų), kurios butų visiškai sunaikinę Lietuvos nepriklausomybę."

Gabrys, žinoma, prie tų mašinacijų irgi prigulējo, bet jis visgi turējo pilietiškos drąsos dabar prisipažinti, kad tai buvo judošiškas darbas ir kad tą darbą varē pono Smetonos kompanija.

Toliaus jis ima buvusius savo sēbrus nagan del Steigiamojo Seimo:

"Jųs kiek vēliaus, karei pasibaigus ir sąlygom prieš tai persimainius, nesušaukēt Steigiamojo Seimo, idant jo rankosna sudēti Lietuvos likimą, nes bijojot stoti rusčion tikrų tautos išrinktinių akyvaizdon. Jųs negalējot apginti Lietuvos ribas nuo jos priešų rusų— bolševikų ir lenkų ir, pirmam pavojui atsiradus, Tamista su visa savo šeimyna ir artimiausiais draugais ir patarējais, p. Yču ir p. Voldemaru, išbēgot užsienin ir tik pavojui praējus, Lietuvos jaunimui atstačius savo krutinę prieš priešą, Tamista triumfaliai pargrįžai Lietuvon ir sauvaliai pasiskelbei Lietuvos respublikos prezidentu.

"Kokią teisę Tamista ir Taryba turite uzurpuoti sau Steigiamojo Seimo teises? Negana to, kokią teisę Tamista turējai už-

traukti ant Lietuvos šimto milionų paskolą pas vokiečius ir tai sąlygom priešingom ir pragaištingom Lietuvos gyvybei ir jos ateičiai?"

Paskui Gabrys nurodo priežastį, kodel Lietuvos atstovų sąjungininkai nenorējo įsileisti taikos konferencijon. Jis sako Smetonai:

"žinai Tamista, delko Lietuvos nepriklausomybēs nepripa žįsta Ententos valstijos ir delko Jusų atstovų: Voldemaro ir Yčo neįleidžia į Taikos konferenciją?

"Delto, kad Tamista, visa Taryba ir patys jusų paskirtieji atstovai, nebudami tautos išrinktiniais, o vokiečių paskirti, susikompromitavote su jais įvairiomis derybomis, pragaištingomis Lietuvai. Kol Lietuva neturēs tikros valdžios, kilusios iš Steigiamojo Seimo ir atsakomingos prieš jį, mes negalime tikētis Lietuvos nepriklausomybēs pripažinimo ir į Taikos konferenciją pateikimo. "

Todel Gabrys stato Smetonai šitokį "ultimatumą:"

"Tamista ir Taryba uzurpuodami ir pasityčiodami iš tautos teisių, netekote joje visiškai pasitikējimo; jųs privalot pasitraukti, tuojaus sušaukti Steigiamajį Seimą ir jo rankosna sudēti Lietuvos likimą."

Beto, Gabrys parašē dar atvirą laišką ir į lietuvių visuomenę Amerikoje, kurį išspausdino chicagiškē "Lietuva" Nr. 130. Šitas laiškas buvo rašytas Kaune 25 balandžio, 1919 metų, ir taip pat tvirtina, kad laikinoji Lietuvos valdžia yra ta pati Valstybēs Taryba, kuri buvo ne žmonių išrinkta, bet kaizerio junkerių paskirta. Šitą klerikalų tarybą Gabrys ve kaip charekterizuoja:

"Kas gi ištikrujų yra ta Taryba? Tai yra grupē (maž-daug 20) asmenų, Vokiečių Ludendorf'o ir Isenburg'o paskirtų 1917 m. Ši grupē prisikvietē vēliaus keletą sau tinkamų draugų. Socialistai — atsisakē dalyvauti V. Taryboj, praminē ją nebe tulo teisingumo 'Lopyta.' Ji netyčiomis atsidurusi priešakyje musų tautos kritiškiausios jos gyvybēs valandoj, sauvaliai pasisavinusi tautos suverenybę, be jokios atodairos riša visos tautos likimą.

"Šita grupē sudaro tikrą kamarillą, kurios priešakyje stovi Smetona, baronas Šilingas (tas pats, ką 1917 m. Petrogrado Seime protestavo prieš Lietuvos nepriklausomybę) ir kun. Staugaiti. Pernai vasarą ji sauvaliai nutarē Lietuvą padaryti monarchija ir net pakvietē jai karalių — vokiškąjį kunigaikštį Urach'ą. Dabar vēl vos pusei metų praslinkus, tautos nepasiklausus, ta pati Taryba paskelbē Lietuvą respublika ir net paskyrē jai prezidentą

asmenyje savo pirmininko Smetonos. Ar tai rimta? Šis paskutinis, lygiai kaip ir pirmutinis Tarybos gestas, sukėlė didžiausią pasipiktinimą visoj Lietuvoj, o užsienyj Lietuvą išstatė ant juoko. Kaip reikalauti, kad pripažintų mus nepriklausomybę, tokią valdžią turint?

"Šituos pamatinius dalykus tegali išrišti tik Steigiamasis Seimas, tautos išrinktas visuotinu balsavimu. Bet Lietuvos kamarilla nesistengia suvisu šaukti Steig. Seimo, kuris padarytų galą jos viešpatavimui, visus gi tuos, kurie sušaukimo to seimo reikalauja, skaito maištininkais. Argi ne rusų biurokratų pēdomis eina musiškē valdžia? Ji prives musų tautą prie naujo Lenkų ir Vokiečių jungo, ar sugrąžįs į senają Rusų jungą."

Bet tai da ne viskas. Musų skaitytojai atsimena, kaip tuomet tautininkų ir klerikalų organai rēkavo iš džiaugsmo, kad laikinoji valdžia gavusi **100,000,000 markių paskolos.** Tautininkų ir klerikalų laikraščiai Amerikoje aiškino, kad tą 100 milionų markių **sudēję patys Lietuvos gyventojai.** Gabrys tvirtina, **kad tai yra melas ir apgavystē.** Jisai praneša, kad—

"... p. p. Smetona, Yčas, Voldemaras, Šaulis ir kun. Purickis užtraukē Berline ant Lietuvos 100 milionų paskolą, atsisakydami Lietuvos teisių ant Prusų Lietuvos (pigiai apkainavo Prusų Lietuvą!!!)."

Taigi pasirodo, kad tą 100,000,000 markių ne Lietuvos žmonēs sudējo Smetonos kompanijai, bet Vokietijoj jie buvo paskolint, arba, anot Gabrio, gauti už "pardavimą Prusų Lietuvos."

Gabrys atvirai užmeta laikinai Lietuvos valdžiai "kyšių ēmimą" ir vagystes. Jis sako:

"...Laiks nuo laiko viens kits valdininkas išdumia su visu iždu, (kaip antai atsitiko Gardine) arba visa banda gyvulių mųs valdžios užpirktų kareiviams, vietoj į kazarmę — patenka į žydelio tvartą."

Toliau jis rašo:

"Maža to, partivumas, protekcijonizmas ir intrigos gaišina valstybēs statymo darbą. Niekas nenori dirbti pozityvį darbą, kožnas nori patekti į ministerius, kas su visu yra nesunku, jokių kvalifikacijų nereik, užtenka sudaryt partiją, kad ir iš kelių narių (Santara, Pažanga ir k.) ir pasiskelbti lyderiu."

Tas pats esą ir su kariumene.

"Musų kareivija yra jau užkrēsta pačiam savo branduolyj partiviškumu ir protekcijonizmu," sako Gabrys. "Tankiai gabųs, seni, prityrę profesionalai karininkai (oficieriai) paduoti komen-

dai jaunučių, neprityrusių, tik-ką iškeptų oficierių. Kiti, prašalinami nuo tarnybos vien delto, kad jie nepatinka tam, ar kitam ministeriui, arba nenori tapti įrankiu vienos, ar kitos partijos.

"Nepasitenkinimas rimtujų, sveikujų gaivalų yra didelis, opozicija kįla vis didesnē. Buvo bandyta leisti opozicijos laikraštį, bet musiškē valdžia, kaip ir rusų, neleidžia savęs kritikuoti. Kas drįsta jai teisybę pasakyti, tas vienybēs ardytojas, tas bolševikas ir kaipo toksai kišamas į kalējimą."

Yčas su Voldemaru patįs save pasiskyrę "Lietuvos atstovais" į taikos konferenciją. Bet kadangi sąjungininkų akįse jiedu buvę susikonpromitavę su vokiečiais Berline, tai juodviejų netik neįleidę taikos konferencijon, bet Paryžiaus laikraščiai dagi pareikalavę, kad jiedu išvažiuotų iš Paryžiaus kaipo "nepageidaujami."

Kad Lietuvą ant kojų pastačius ir kaltininkus nubaudus, Gabrys reikalauja Steigiamojo Seimo. To reikalaujančios da kokia tai "Aukšsiausia Lietuvių Taryba" ir "Tautos Sąjunga," kurioms, kaip rodos, pats Gabrys vadovavo.

Nereikia nei aiškinti, kad šitokios Gabrio revaliacijos buvo skaudus smugis Smetonos valdžiai. Todel ji pradējo Gabrį gaudyt ir galimas daiktas, kad butų jį pakorus už išvilkimą šitų šunybių aikštēn, bet Gabrys išsinešē užsienin.

Gabrys, žinoma, yra savo rųšies avantiurininkas ir jo žodį negalima už gryną pinigą imti. Tečiaus įdomus dalykas, kad su Gabrio tvirtinimais sutinka ir kitų žmonių žodžiai. Pavyzdžiui, tulas Vigantas, rašydamas apie Valstybēs Tarybą "Tēvynēs" Nr. 18, 1919 metų, irgi sako, kad toji taryba buvo ne žmonių rinkta, bet kaizerio paskirta. Štai Viganto žodžiai:

"...burys lietuvių-inteligentų Vilniuje padavē raštu vokiškai okupacijos valdžiai reikalavimą leisti sutverti Lietuvoje šalies atstovybę.

"Vokiečiai... sutiko ant to ir leido sušaukti Vilniun viso krašto atstovybę, bet jokių rinkimų tai atstovybei nebuvo leista. Vietiniai įžymesni žmonēs nurodē vokiečiams kandidatus ir vokiečiai davē kai-kuriems tų kandidatų leidimą važiuoti Vilniun į seimą. Tokiu budu susirinko Vilniuje išviso 240 atstovų."

Taigi tas seimas buvo ne žmonių rinktas, bet vokiečių paskirtas. Ir tas vokiečių paskirtas seimas paskyrē iš savo tarpo Krašto Tarybą iš 20 narių, o ši vēl iš savo tarpo paskyrē poną Smetoną savo prezidentu, o vēliaus ir visos Lietuvos prezidentu.

Tą patį vēliaus patvirtino ir pulkininkas Warwick Green, Amerikos militarēs misijos viršininkas, kuris tais laikais tyrinējo

dalykų stovį Lietuvoj ir Latvijoj. Sugrižęs paskui Paryžiun jis pasakē, kad kaip Latvijos, kaip ir Lietuvos valdžia tuomet buvo "niekas daugiau, kaip tik Vokietijos padaras, palaikomas Vokietijos pinigais ir jos organizatoriais."

Nejaugi visi šitie žmonēs kalbējo tokius dalykus susitarę su Gabriu? Apie Gabrį galima butų pasakyti, kad jis turējo kokių išrokavimų diskredituoti laikiną Lietuvos valdžią; gal jis pats norējo užimti Smetonos vietą; bet kokiais gi tikslais galētų tai daryti Amerikos valdžios atstovas? Juk jam nedaro skirtumo, kas Lietuvos prezidentas ir kaip jis rinktas. Jis nuvažiavo tenai tiktai faktus surinkti. O faktų jis ješkojo, be abejonēs, ne pas Gabrį, bet pas laikinąją Lietuvos valdžią. Ir štai jis praneša, kad toji valdžia buvo Vokietijos padaras ir Vokietijos pinigais palaikoma. Vokietija paskolino jai 100,000,000 markių. Tą jau visi žino.

Bet ne tame dar skandalas. Tarp tautininkų ir klerikalų Amerikoje atvirai buvo kalbama, kad skolinant iš Vokietijos tuos 100,000,000 markių vienas buvusių Lietuvos "ministerių" uždirbęs... 6,000,000 markių. Negana to, kuomet Anglija paskui užprotestavusi prieš skolinimą iš Vokietijos pinigų, Lietuvos valdžia užtraukusi paskolą Anglijoj ir Vokietijai atmokējusi, prie ko tas "ministeris" uždirbęs dar 2,000,000 markių.

Iš tų "uždirbtų" pinigų paskui buvęs įsteigtas Lietuvoj bankas ir amerikiečių bendrovēs buvo kviečiamos sudēti tan bankan savo pinigus. Bet bendrovēs bijojosi, kad Steig. Seimas to banko paskui nekonfiskuotų, kada išeis aikštēn, jog jis uždētas Lietuvos valstybēs pinigais. Todel politikieriai ir nenorēję Steigiamojo Seimo šaukti, o Gabrys, visas tas šmuklerystes suuodęs, delto tik ir spyrēsi, kad Seimas butų sušauktas. Mat, jam pikta, kad ne jam tie 8,000,000 markių teko. Jis norējo savo konkurentams keršyt. Ir jis buvęs tikras, kad Steigiamas Seimas, jeigu tuomet jis butų sušauktas, visą tą "kamariliją" butų sukišęs kalējiman.

Tai tiek apie Gabrio revaliacijas. Dabar pažiurēsime, ką apie laikiną Lietuvos valdžią ir jos politiką kalbējo partijos ir spauda.

Spaudos ir partijų protestai.

Kad klerikalų kontroliuojama laikinoji vyriausybē persekiojo priešingų sau partijų žmones ir neleido jiems vesti rinkimų propagandos, tai yra ir daugiau dokumentų, negu Gabrio laiškai. Tik pasiklausykit, kaip rašē 11 vasario 1920 metų "Darbas," liaudininkų organas:

"Artinasi rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Daugelis valdininkų,

prisigērusių rusų biurokratijos papročių ar dvasios, ir taip gana linkę prie sauvalybēs, o esant karo stoviui ir nesant žodžio nei spaudos laisvēs daugelis jų jaučiasi karaliukais ir savo darbais žmones tiesiog į bolševikų ar svetimų prieglobstį varo. Padētis da pavojingesnē, kad ši valdininkų ir komendantų sauvalybē liečia paprastai tik biednuomenę bei pažangesniujų demokratinių gaivalų politikos darbuotę, kuomet patys dešinieji kunigai laisvai sau agituoja bažnyčiose, o bolševikų agitatoriai — senuoju budu, slaptai. Tokia padētis, šalia represijų, privedē prie to, kad daugelije vietų pažangieji žmonēs atsisakē dalyvauti savivaldybių rinkimuose, o kai kur jau pradeda abejoti ir apie Steigiamąjį Seimą ir net tiesiog kalba apie St. Seimo rinkimų boikotą."

Apie Seimo rinkimų boikotą žmonēs kalbējo delto, kad išrodē, jog kitos negu klerikalų partijos negalēs nei vieno atstovo į Seimą pravesti, nes susirinkimai ir prakalbos buvo uždrausta, spaudoje taipgi negalima buvo nieko prieš valdžią ir klerikalus rašyti, o bažnyčiose tuo tarpu buvo varoma didžiausia agitacija už krikščionių demokratų partiją. Todel kitos partijos manē jau visai rinkimuose nedalyvauti. Tečiaus prieš pat rinkimus visos partijos susidējo ir įteikē valdžiai griežtą reikalavimą, kad karēs stiovis butų iki rinkimų atšauktas ir sugrąžinta susirinkimų, žodžio ir spaudos laisvē. Beto da partijos įteikē valdžiai šitokį savo pareiškimą:

(1) Imtis ginklo ne tiktai prieš bolševikus, bet ir prieš besiveržiančius į musų valstybę lenkų legionus ir įsibriovusius draug su vokiečiais Kolčako batalionus;

(2) Šalinti iš žvalgybos ir štabo, kurio rankose krašto apsauga, visus valstybei neištikimus lenkų ar rusų žmones;

(3) Šalinti tokius pat gaivalus, kur jų yra, ir iš kitų musų valstybēs įstaigų;

(4) Mažinti ekonomijos reikalams ministerijų skaičių, be kurių musų valstybē gali apsieiti;

(5) Mažinti ir valdininkų skaičių, be kurių einamas darbas gali vykti;

(6) Steigti demokratines visam kraštui vienodais pagrindais nustatytas savivaldybēs įstaigas;

(7) Eiti neatidētinai prie Steigiamojo Seimo;

(8) Įstatymais apdrausti darbininkus nuo darbdavių naudojimo;

(9) Veikiau paskelbti įstatymą, kuriuo konfiskuojamas turtas visų, nusidējusių Lietuvos nepriklausomybei;

(10) Varžyti valdininkų savivaliavimą ir budriau prižiurēti jų pareigų atlikimą;

(11) Panaikinti, kur galima, karo padētį ir duoti spaudos, žodžio ir susirinkimų laisvę tiems piliečiams, kurie stovi ant Lietuvos nepriklausomybēs pagrindo ir dirba valstybēs kurimo darbą.

Šitas pareiškimas buvo įteiktas Smetonos valdžiai 25 rugsējo, 1919 metų. Po juo buvo pasirašę Socialdemokratų Partijos atstovas V. Požēla, liaudininkų partijos atstovas d-ras M. Nasvytis, Santaros — Sidžikauskas, ir kiti.

Šitaip spaudžiama, valdžia noroms-nenoroms atšaukē karēs stovį ir paskelbē Steigiamojo Seimo rinkimus.

Steigiamojo Seimo sąstatas.

Rinkimai į Steigiamajį Seimą įvyko 14-15 balandžio, 1920 m. Seimas susirinko 15 gegužēs tų pačių metų. Išviso į Seimą buvo išrinkta 112 atstovų, kurie sulyg partijų dalijosi taip:

Krikščionių-demokratų (klerikalų), 59;
Valstiečių Sąjungos ir liaudininkų, 29;
Socialdemokratų, 13;
Žydų, 6;
Lenkų 3;
Vokiečių, 1;
Nepartyvių darbininkų, 1.

Pažangos partijos, iš kurios klerikalų Taryba buvo sudarius laikinąją Lietuvos valdžią, neišrinkta nei vieno atstovo. Ir prezidentas Smetona, ir Yčas, ir Voldemaras, ir kiti tos partijos "šulai" išējo laukan.

Rinkimuose dalyvavo tarp 80 ir 90 nuoš. visų bausuotojų.

Steigiamam Seimui susirinkus, Smetonos valdžios dienos pasibaigē. Lietuvos prezidento vietą užēmē Seimo pirmininkas, kuriuo buvo išrinktas Stulginskas, krikščionių demokratų partijos narys.

SKYRIUS VII.

Taika su Rusija.

SUTARTIS.

Svarbiausis pirmujų Steigiamojo Seimo darbų buvo taika su Sovietų Rusija, su kuria laikinoji Lietuvos valdžia, pataikaudama užsienio reakcininkams, buvo pradėjus karę.

Lietuva nusiuntė Maskvon savo delegaciją ir tenai buvo pasirašyta sekanti taikos sutartis:

Lietuva iš vienos šalies ir Rusija iš antrosios, budamos tvirtai pasiryžusios teise ir teisingumu pagrįsti patvarius pamatus ateities savitarpio santikiams, kurie abiem valstybēm ir jų gyventojams suteiktų visą rimties ir gero kaimynų sugyvenimo labą, nusprendē tam tikslui pradēti tarybas ir paskyrē savo įgaliotinius:

Lietuvos Demokratinē Respublika—

Tomą Naruševičių,
Petrą Klimą,
Simoną Rozenbaumą,
Juozą Vailokaitį ir
Vytautą Račkauską,

Gi

Rusijos Federacinē Socialistinē Tarybų Respublika—

Adolfą Joffe, Abraomo sunų,
Julijoną Marchlevskį, Juozapo sunų, ir
Leonidą Obolenskį, Leonido sunų.

Pažymētieji įgaliotiniai, viens kitam pateikę savo įgaliojimus ir pripažinę juos esant sustatytus tinkama forma ir reikiama tvarka, susitarē del šių dalykų:

Straipsnis I.

Remdamiesi Rusijos Federacinēs Socialistinēs Tarybų Respublikos paskelbtaja visų tautų teise laisvai apsispręsti ligi joms visiškai atsiskiriant nuo valstybēs, kurios sudētyje jos yra, Rusija be atodairų pripažįsta Lietuvos Valstybēs savarankiškumą ir nepriklausomybę su visomis iš tokio pripažinimo einančiomis juridinēmis sēkmēmis ir gera valia visiems amžiams atsisako nuo

visų Rusijos suvereniteto teisių, kurių ji yra turējusi lietuvių tautos ir jos teritorijos atžvilgiu.

Kad Lietuva buvo kuomet priklausiusi Rusijai, tas faktas neuždeda lietuvių tautai ir jos teritorijai jokių pareigų Rusijos linkui.

Straipsnis II.

Valstybēs siena tarp Lietuvos ir Rusijos eina:

Pradēdama nuo tos vietos, kur Gorodniankos upē įteka į Bobro upę, tolumo 2 varstai į rytus nuo Čarnaliaso kaimo. Gorodniankos upe tarp Chmelnikų-Chmelevkos ir Levkų-Olšos kaimų; nuo ten sausuma į Veselavo kaimo pietų šoną; nuo ten bevardžiu Kamenos upēs intaku iki tos vietos, kur tąsis intakas įteka į minētąją Kamenos upę tolumo apie varstą nuo Veselavo kaimo. Toliau Kamenos upēs tēkme augštyn tolumo apie varstą; nuo ten sausuma maždaug valsčiaus valdybos link kaime Nerastnaja ligi pat bevardžio Sidros upēs intako versmių; toliau tuo intaku iki jo santako su Sidra tolumo apie varstą nuo Siderkos kaimo; nuo ten Sidros (Siderkos, Sidriankos) tēkme tarp Šeštakų ir Siderkos kaimų, pro Sidros miestelį, tarp Jurašių ir Ogorodnikų kaimų, pro Beniašių kaimą, pro Litvinkos kaimą, tarp Zveranų ir Timanų, iki Lovčikų kaimo; nuo ten sausuma į Valkušių kaimo pietų šoną; nuo ten į Čuprinavo kaimo šiaurēs šoną; toliau į aukštumą, kurioj stovi trigonometrinis punktas (108,0) tolumo apie varstą į pietus nuo Navodielių kaimo; toliau į Tolčių sodybų šiaurēs šoną tolumo maždaug varstas į šiaurę nuo jų; nuo ten į Dubavosios kaimo pietų šoną; toliau Induros upe, pro Luškių kaimą, pro Induros miestelį, pro Prokapavičių kaimą, pro Bieliavo kaimą; toliau Lašos upe, pro Babrauninkų kaimą ir toliau šita upe iki jos santako su Svisločim. Toliau Svisločies upe iki jos santakos su Nemunu; nuo ten Nemunu ligi Beržunos (Berezinos) upēs žiočių, Beržunos, Isločies ir Vološinkos upēmis, Vološino miesto vakarų šonu, Brilkų, Burlokų (Burmokų) ir Polikščiauščiznos kaimų šiaurēs šonu; nuo ten į šiaurēs rytus Mielašių ir Gintauščiznos (Menžikauščiznos) kaimų rytų šonu tolumo apie varstą nuo jų; toliau į šiaurēs rytus Chochlo miesto vakarų šoną tolumo apie varstą nuo jo; toliau Suchanarovščiznos kaimo vakarų šonu tolumo apie varstą nuo jo. Nuo ten siena pasuka į šiaurēs rytus į Berezovcų kaimo vakarų šoną tolumo nuo jo apie vieną varstą; toliau į šiaurēs rytus Vaskaučių kaimo vakarų šonu; nuo ten Lialkovščiznos kaimo vakarų

šonu apie vieną varstą nuo jo; nuo ten pasuka į šiaurę, į Kuliauščiznos kaimo vakarų šoną ir nuo ten į šiaurę tarp Drenių ir Žerlokų kaimų; nuo ten į šiaurės vakarus Garavinos kaimo rytų šonu ir Adomavičių kaimo vakarų šonu; toliau į Mislevičių kaimo rytų šoną; toliau Buchovščiznos kaimo rytų šonu į Molodečnos stotį, kurią perkerta taip, kad geležinkelio Vilniaus-Molodečnos-Lydos linija lieka Lietuvos teritorijoje, o geležinkelio Vileikos-Molodečnos-Minsko linija Rusijos teritorijoje; nuo ten Buchovkos upe iki jos santako su Uša; ta upe iki Ušos kaimo; nuo ten pasuka į šiaurės rytus ir čia sausuma Slobodkos, Dolgosios, Prentos kaimų vakarų šonu; nuo ten Naročies upe ir prie Čeremščinos kaimo tolumo apie varstą nuo jo pasuko į šiaurę ir eina Bliados ežero rytų šonu; tolumo apie varstą nuo jo eina per Miastros ežerą ir išėjusi iš šio ežero sausuma tarp Pikolčių kaimo iš vakarų šono ir Minčiakių kaimo iš rytų šono; toliau į šiaurę ir Voločako kaimo vakarų šonu tolumo apie varstą nuo jo; nuo ten į šiaurę per Medžiolo ežerą į Pšegrodo kaimo vakarų šoną tolumo maždaug vienas varstas nuo jo; nuo ten į Medžiolos upės versmes ir ta upele iki jos santako su Dysna; nuo ten siena eina sausuma į šiaurės rytus į Baravosios kaimo vakarų šoną tolumo maždaug varstas nuo jo; toliau į šiaurės rytus per Mykoliškių ežerą; toliau Niščiankos upe iki Oziraičių ežero paralelės, į Repiščios vienasėdžio vakarų šoną, į Zamošies vakarų šoną, žalvos ežerą, žalvos upe per Drisvėtų ežerą į Ceno (Cno) ir Nespižos ežerą; toliau į šiaurę per Niedriavo ežerą ir nuo šio ežero Drujos upe ligi ji perkerta Kauno gubernijos sieną ir toliau į Dauguvos upę ties Šafranavo palivarku.

Pastebėjimas 1: Lietuvos siena su Lenkais ir Lietuvos siena su Latviais bus nustatyta susitarus su tomis valstybėmis.

Pastebėjimas 2: Valstybės sieną tarp abiejų susitariančių šalių turi gamtoje išvesti ir pasienio ženklus pastatyti tam tikra komisija iš lygaus abiejų šalių tastovų skaičiaus. Vesdama ir nustatydama sieną, minėtoji komisija vaduojasi etnografijos ir ekonomijos ypatybėmis, laikydamasi kiek galėdama gamtos teikiamosios sienos; gyvenamieji punktai turi, kiek tai galima, ištisi įeiti vienos kurios valstybės sudėtin. Tais atvėjais, kai siena vedama ežerais, upemis ir perkasais, ji eina ežerų, upių ir perkasų viduriu, jei šia sutartimi nėra kitaip sulygta, nubrėžta raudona linija pridedamajame žemlapyje.

Jei žemlapis nesutinka su tekstu, sprendžiamos reikšmės turi tekstas.

Pastebėjimas 3: Iš pasieno upių ir ežerų yra draudžiama.

dirbtinai nuleisti vanduo, jeigu per tat gali nuslugti vidutinis vandens paviršis.

Toms upēms ir ežerams laivų plaukiojimo ir žvējojimo tvarką ir sąlygas nustato tam tikras sutarimas; žvējojimo budas tēra leidžiamas tiktai tas, kurs nenaikina žuvų apsto.

Straipsnis III.

Pasienių saugojimo sąlygos, taip pat muitinių ir kiti su tuo surišti klausimai bus sutvarkyti atskiru susitariančių šalių sutarimu po to, kai skiriančios Lietuvą ir Rusiją okupuotos vietos bus atvaduotos iš okupacijos.

Straipsnis IV.

Abi susitariančios šalys apsiima:

1. Neleisti savo teritorijoje kurtis ir buti vyriausybēms, organizacijoms arba grupēms, kurios statosi sau tikslą ginklu kovoti prieš antrą susitariančią šalį. Taipo pat neleisti savo teritorijoje kalbinti ir mobilizuoti žmones į tų vyriausybių, organizacijų arba grupių kariumenēs eiles ir turēti buveinę jų atstovybēms arba valdininkams.

2. Uždrausti toms valstybēms, kurios su antra susitariančia šalim faktinai yra karo padētyje, taip pat organizacijoms ir grupēms, kurios statosi sau tikslą ginklu kovoti prieš antrą susitariančią šalį, — vežti į savo uostus ir per savo teritoriją visa tai, kas gali buti sunaudota prieš antrą sutariančią šalį, kaip antai: ginkluotas pajēgas, karo turtą, karo technikos ir artilerijos, intendanturos, inžinerijos ir oro lakiojamąją medžiagą.

Straipsnis V.

Valstybēms pripažinus nuolatinį Lietuvos neutralitetą, Rusija iš savo šalies apsiima tą neutralitetą saugoti ir dalyvauti garantijose tam neutralitetui išlaikyti.

Straipsnis VI.

Asmens, kurie šios sutarties ratifikavimo dieną gyvena Lietuvos teritorijos sienose ir kurie patys arba jų tēvai nuolatos gyveno Lietuvoj arba buvo įrašyti į sodžių, miestų arba luomų bendruomenes Lietuvos teritorijoje, taip pat asmens, kurie prieš 1914 metus išgyveno Lietuvoje ne mažiau, kaip paskutinę dešimtį metų, turēdami nuolatinį darbą, išēmus buvusius civilius bei kariu-

menės tarnautojus, kilimo ne iš Lietuvos, su jų šeimynomis, — tuo pačiu pripažįstami Lietuvos Valstybės piliečiais.

Tos pačios kategorijos asmens, kurie šią sutartį ratifikuojant gyvena trečios valstybės teritorijoje, bet nėra tenai naturalizavęsi, lygiu budu pripažįstami Lietuvos piliečiais.

Tečiau asmens, sukakę 18 metų ir gyveną Lietuvos teritorijoje, turi teisę per vienus metus nuo šios sutarties ratifikavimo dienos pareikšti norį išlaikyti (optuoti) Rusijos pilietybę; jų pilietybe seka jų vaikai, nesukakę 18 metų ir žmona, jeigu tarp vyro ir žmonos nėra kitokio susitarimo.

Tokiu pat budu asmens, kurie gyvena Rusijos teritorijoje ir kuriems yra pritaikomos šio straipsnio pirmos dalies sąlygos, tuo pat laiko tarpu ir tomis pačiomis sąlygomis gali optuoti Lietuvos pilietybę.

Padariusieji optacijos pareiškimą, taip pat tie, kurie seka jų pilietybę, išlaiko savo kilnojamojo ir nekilnojamojo turto teises, eidami esamais įstatymais tos valstybės, kur jie gyvena, bet privalo per vienus metus nuo savo pareiškimo dienos apleisti jos teritoriją; jie turi teisę visą savo turtą likviduoti arba išvežti su savim.

Pastebėjimas 1: Asmenims, kurie gyvena Kaukaze ir Azijos Rusijoje, šiame straipsnyje nurodytieji terminai tiek pareiškimui paduoti, tiek išvažiuoti, pratęsiami dar vieniems metams.

Pastebėjimas 2: Optantų teisėmis, šiame straipsnyje pažymėtomis, naudojasi ir tie piliečiai, kurie ligi pasaulinio karo ir jo metu gyveno vienos šalies teritorijoje, o šią sutartį ratifikuojant gyvena antrosios teritorijoje.

Tremtiniai savo turtui, kurio jie negalėjo išsivežti, eidami tremtinių grąžinimo 1920 metų birželio 30 dienos sutartimi, turi tų pačių teisių, kurios yra numatytos šiame straipsnyje optantams, bet tik tiek, kiek jie išrodys, kad tas turtas priklauso jiems ir prieš jiems išvažiuojant buvo faktinai jų valdomas.

Straipsnis VII.

Abiejų susitariančių šalių tremtiniai, kurie nori sugrįžti savo tėvynėn, grąžinami tėvynėn, kiek galima trumpiausiu laiku.

Grąžinimo tvarką ir sąlygas bendrai nustato susitariančių šalių vyriausybės.

Straipsnis VIII.

Ir viena ir antra susitariančios šalys atsisako nuo bet kokių atsiskaitymų, kurie pareina del to, kad Lietuva kuomet buvo pri-

klausiusi buvusiai Rusijos Imperijai, ir pripažįsta, kad visokio vardo valstybės turtas, kuris yra vienos ir antros šalies teritorijoje, sudaro visišką atatinkamos valstybės nuosavybę. Jeigu tuo budu Lietuvai priklausąs turtas po 1914 metų rugpiučio 1 dienos yra trečios valstybės išvežtas iš jos teritorijos, tai jo reikalavimo teisė atitenka Lietuvos Valstybei.

Lietuvos Valstybei atitenka visi Rusijos iždo reikalavimai iš turtų, kurie yra Lietuvos Valstybės sienose, taip pat ir visi reikalavimai iš Lietuvos piliečių, bet tik tiek, kiek jie neatlyginami priešpriešiniais atskaitiniais reikalavimais.

Pastebėjimas: Lietuvos Vyriausybei neatitenka teisė reikalauti iš mažažemių valstiečių jų skolų buvusiam Rusijos Valstiečių Žemės Bankui arba kitiems dabar nacionalizuotiems Rusijos žemės bankams, taip pat ir teisė reikalauti skolų, užtrauktų dvarų žemėms iš buvusio Rusijos Bajorų Žemės Banko ir kitų dabar nacionalizuotų Rusijos žemės bankų, kai tos dvarų žemės tenka mažažemiams bei bežemiams valstiečiams, ir toji teisė skaitoma panaikinta.

Dokumentus ir aktus, kurie išrodo šio straipsnio nurodytas teises, Rusijos vyriausybė perduoda Lietuvos vyriausybei, kiek jie yra faktinėje Rusijos vyriausybės žinioje. Jeigu tatai negalės buti išpildyta per metus nuo šios sutarties ratifikavimo dienos, tai tie dokumentai ir aktai pripažįstami žuvę.

Straipsnis IX.

1. Rusijos vyriausybė savo lėšomis sugrąžina Lietuvon ir perduoda Lietuvos vyriausybei bibliotekas, archyvus, muziejus, dailės kurinius, mokslo vadovėlius bei įnagius, dokumentus ir kitokį mokyklų, mokslo, valdžios, tikybos, visuomenės ir luomo įstaigų turtą, jei pažymėti daiktai buvo išvežti iš Lietuvos pasaulinio 1914 — 1917 metų karo laiku ir faktinai yra arba atsiras Rusijos vyriausybės arba visuomenės įstaigų žinioje.

Archyvus, bibliotekas, muziejus, dailės kurinius ir dokumentus, kurie turi Lietuvai žymios mokslo, dailės arba istorijos reikšmės ir kurie buvo išvežti iš Lietuvos į Rusiją prieš pasaulinį 1914 —1917 metų karą, Rusijos vyriausybė sutinka sugrąžinti Lietuvai, kiek tų dalykų išskyrimas nepadarys žymios žalos Rusijos archyvams, bibliotekoms, muziejams, paveikslų galērijoms, kur jie yra sudėti.

To išskyrimo klausimai bus sprendžiami tam tikros mišrios komisijos, iš lygaus abiejų susitariančių šalių narių skaičiaus.

2. Rusijos vyriausybė grąžina savo lėšomis ir perduoda Lietuvos vyriausybei visas pasaulinio 1914—1917 metų karo laiku išvežtas iš Lietuvos teismų bei valdžios bylas, teismų bei valdžios archyvus, tame skaičiuje jaunesniųjų ir vyresniųjų notarų archyvus, ipotekos skyrių archyvus, visų tikybinių valdybų archyvus, matavimo, žemės tvarkymo, miškų, geležinkelių, plentų, paštų-telegrafų ir kitų įstaigų archyvus bei planus, Vilniaus Karo Apygardos Štabo topografinio skyriaus planus brėžinius, žemlapius ir apskritai visą medžiagą, kiek ji liečia Lietuvos Valstybės teritoriją, Valstiečių ir Bajorų Bankų vietinių skyrių archyvus, Valstybės Banko skyrių ir visų kitų kredito, kooperacijos, savitarpio draudimo įstaigų archyvus, taip pat privatinių Lietuvos įstaigų archyvus ir bylas, kiek visi pažymėtieji daiktai faktinai yra arba atsiras Rusijos vyriausybės arba Rusijos visuomenės įstaigų žinioje.

3. Rusijos vyriausybė savo lėšomis sugrąžina ir atiduoda Lietuvos vyriausybei perduoti kam priklauso, visokius turto dokumentus, kaip antai pirkimo ir užstatymo aktus, nuomos sutartis, visokios rušies piniginius įsižadējimus ir tt., tame skaičiuje knygas, popierius ir dokumentus, kurie yra reikalingi atsiskaitymams atlikti, ir apskritai dokumentus, kurie turi reikšmės Lietuvos piliečių turto bei teisės santikiams išspręsti ir kurie yra išvežti iš Lietuvos pasaulinio 1914—1917 metų karo laiku, kiek jie faktinai yra arba atsiras Rusijos vyriausybės arba visuomenės įstaigų žinioje. Jeigu jie nebus sugrąžinti per dviejus metus nuo šios sutarties ratifikavimo dienos, tai tie dokumentai bus skaitomi žuvę.

4. Del centralių įstaigų archyvų dalių, kurios liečia Lietuvos teritoriją ir turi buti išskirtos, reikalingas atskiras susitarimas: tam tikslui bus paskirta mišri komisija iš lygios abiejų susitariančių šalių narių skaičiaus.

Straipsnis X.

1. Rusijos vyriausybė savo lėšomis sugrąžina ir atiduoda Lietuvos vyriausybei perduoti, kam priklauso, pasaulinio 1914—1917 metu karo laiku išvežtą visuomenės, labdarybės, kulturos bei švietimo įstaigų turtą, taip pat bažnyčių ir visų tikybų maldos namų varpus bei mantą, kiek visi pažymėtieji daiktai faktinai yra arba atsiras Rusijos valdžios arba visuomenės įstaigų žinioje.

2. a) Kad del taupomujų kasų indėlių, depozitų, užustato ir kitų sumų, sudėtų buvusios Rusijos valdžios ir teismų įstaigose, kiek tie indėliai ir sumos priklauso Lietuvos piliečiams, ir b) kai

del visokio vardo indėlių ir sumų, sudėtų Valstybės Banko Skyriuje ir nacionalizuotose bei likviduotuose privatinėse kredito įstaigose ir jų skyriuose, kiek tie indėliai ir sumos priklauso Lietuvos piliečiams, — tai Rusijos vyriausybė apsiima Lietuvos piliečiams pripažinti visas tas teises, kurias savo laiku ji buvo pripažinusi visiems Rusijos piliečiams, ir todel tad leidžia Lietuvos piliečiams, kurie del okupacijos tada negalėjo pasinaudoti tomis savo tesėmis, pasinaudoti jomis dabar ir gauti savo pretenzijoms atlyginimą tais popieriniais pinigų ženklais, kurie yra vartojami Rusijos respublikoje pretenzijų patenkinimo metu, ir kurių suma atskaitoma popierinio rublio kursu, kurs buvo vidaus pinigų rinkoje tuo metu, kai Lietuva radosi ištisai okupuota, t. y. 1915 m. rugs. 1d.

Vertenybėms ir turtams, kurie buvo laikomi arba tebelaikomi bankų rumuose ir jų seifuose, kiek tos vertenybės ir turtai priklauso Lietuvos piliečiams, pritaikomi tie patys dėsniai, kurie yra išdėti šio punkto pirmojoj daly.

Šiame straipsnyje pažymėtos sumos, vertybės ir turtai atiduodami Lietuvos vyriausybei perduoti kam priklauso.

3. Rusijos vyriausybė savo lėšomis sugrąžina ir perduoda Lietuvos vyriausybei kapitalus, kurie buvo skiriami stipendijoms Lietuvos mokyklose ir Lietuvos piliečiams Rusijos mokyklose.

4. Kai del apmokėjimo Lietuvoj esančių apyvartoje Rusijos piniginių ženklų, vertybės popierų, valstybinių arba valstybės laiduotų, taip pat privatinių, išleistų tų draugijų ir įstaigų, kurių įmonės yra Rusijos vyriausybės nacionalizuotos, lygiai ir kai del Lietuvos piliečių reikalavimų iš Rusijos iždo ir iš nacionalizuotų įstaigų, — tai Rusija apsiima pripažinti Lietuvai ir Lietuvos piliečiams visas tas lengvenybes, teises ir privilegijas, kurios tiesioginai ar netiesioginai jos yra arba bus suteiktos kuriai nors trečiai šaliai arba jos piliečiams, draugijoms ir įstaigoms.

Jei savininkai pasirodys nebeturį vertybės popierų ir turto dokumentų, tai Rusijos vyriausybė pareiškia sutinkanti, šį straipsnio punktą vykdydama, pripažinti vertybės ir kt. popierų savininkais tuos, kurie pateiks pakankamų išrodymų, kad jiems priklausantieji popieriai buvo išvežti karo metu.

Straipsnis XI.

1. Rusijos vyriausybė sugrąžina Lietuvos vyriausybei perduoti, kam priklauso, pasaulinio 1914—1917 metų karo laiku išvežtą Lietuvos piliečių turtą arba turtą bendrovių, kompanijų ir akcijų draugijų, kurių akcijų arba pajų dauguma priklausė Lie-

tuvos piliečiams tuo metu, kai buvo Rusijos vyriausybės išleisti atitinkamieji nacionalizacijos dekretai, kiek tas turtas faktinai yra arba atsiras Rusijos vyriausybės žinioje.

Pastebėjimas: Tas punktas neliečia kapitalų, indėlių ir vertybių, kurios buvo valstybės Banke arba privatiniuose bankuose, kredito įstaigose ir taupomose kasose Lietuvos teritorijoje.

2. Kai del išvežtų į Rusiją pasaulinio 1914—1917 metų karo laikmečiu geležinkelių, telegrafo ir telefono susisiekimo priemonių, taip pat kai del geležinkelių dirbtuvių įtaisymų, — tai Rusija sutinka atlyginti Lietuvai tokią jų dalį, kuri atitinka vietiniams Lietuvos valstybės reikalams, atskaitant sulyg bendru ekonominio gyvenimo tonaus nupuolimu.

Tiksliau nustatyti minėto atlyginimo dydžiui, tuojau, šią sutartį ratifikavus, sudaroma mišri komisija iš lygaus abiejų susitariančių šalių narių skaičiaus.

Pastebėjimas: Geležinkelių ir telegrafo bei telefonų susisiekimo priemonės, taip pat geležinkelių dirbtuvių įtaisymai, kurie pareina okupuotai Lietuvos teritorijai, gali buti atlyginami tiktai atvadavus ją iš okupacijos.

3. Straipsniuose VIII, IX, X ir šiame XI nurodytoms sąlygoms vykdyti Rusijos vyriausybė apsiima Lietuvos vyriausybei duoti visas reikiamas tam tikslui informacijas ir žinias ir teikti visokios pagalbos sujieškoti grąžinamam turtui, archyvams, dokumentams ir tt. Tiksliau sureguliuoti klausimams, kurie kyla del tų dalykų, pavedama ypatingai mišriai komisijai iš lygaus abiejų susitariančių šalių narių skaičiaus.

Straipsnis XII.

Rusijos vyriausybė, turėdama omenyje, kad Lietuva pasaulinio karo metu buvo beveik visa nuniokota ir kad Lietuvos piliečiai net negali atsistatyti savo ukio, tarp kita ko savo sugriautų ir sudegintų trobesių del Lietuvos girių sunaikinimo, pareiškė sutinkanti:

1. Nukelti nuo Lietuvos atsakomybę už Rusijos skolas ir visokius kitokius įsižadėjimus, tame skaičiuje už tuos, kurie randasi iš popierinių pinigų, iždo ženklų, įsižadėjimų, serijų ir Rusijos iždinių liudymų išleidimo, už Rusijos valstybės vidaus ir užsienio paskolas, už garantijas visokioms įstaigoms bei įmonėms ir už jų laiduotas paskolas ir kt.; visos panašios Rusijos kreditorių pretenzijos, kurių dalis pareitų mokėti Lietuvai, turi buti nukreiptos tiktai prieš Rusiją.

2. Artimiausiose prie Lietuvos sienų vietose ir, kiek galima, arčiau prie plukdomujų upių ir geležinkelių duoti Lietuvos vyriausybei teisę kirsti miško iš šimto tukstančių dešimtinių ploto, nuolatos pateikiant per dvidešimt metų vieną po kito miško kertamuosius plotus einant Rusijos miškų ukio planais. Tolimesnės kirtimo sąlygos pavedamos nustatyti mišriai komisijai iš lygaus abiejų susitariančių šalių narių skaičiaus.

3. Išduoti Lietuvos vyriausybei tris milijonus rublių aukso per pusantro mėnesio nuo šios sutarties ratifikavimo dienos.

Straipsnis XIII.

1. Susitariančios šalys, šią sutatį ratifikavusios, sutinka kiek galima greičiau pradėti tarybas del prekybos ir tranzito sutarties.

2. Prekybos sutarties pamatan turi buti padėtas didžiausio palankumo principas.

3. Tranzito sutarties pamatan turi buti padėti šie principai:

a) prekės, kurios eina tranzitu per vienos kurios susitariančios šalies teritoriją, neturi buti apdedamos jokiais muitais nei mokesčiais;

b) vežamieji tarifai tranzito prekėms neturi buti augštesni už vežamuosius tarifus tokioms pat vietinėms prekėms.

Pastebėjimas: Ligi nusistatys normalės sąlygos, savitarpiniai Lietuvos ir Rusijos tranzito santikiai yra tvarkomi tais pačiais principais. Kitas tranzito sąlygas normuoja atskiri laikini sutarimai.

4. Lietuvos ir Rusijos prekybos laivynai, vienas ir antras, naudojasi susitariančių šalių uostais vienodomis teisėmis.

5. Mirus vienos susitariančios šalies piliečiui antrosios šalies teritorijoje, pasilikęs turtas visas perduodamas valstybės, kuriai priklausė palikimo savininkas, konsulo arba atatinkamo atstovo žinion, idant jis pasielgtų eidamas savo krašto įstatymais.

Straipsnis XIV.

Šią sutartį ratifikavusios abi susitariančios šalys tuojau sueina į diplomatinius ir konsulinius santikius.

Šią sutartį ratifikavusios šalys eis daryti konsulinės konvencijos.

Straipsnis XV.

Ratifikavus šią sutartį Lietuvos vyriausybė atleidžia Rusijos piliečiams ir optuojantiems Rusijos pilietybę, o Rusijos vy-

riausybē — Lietuvos piliečiams ir optuojantiems Lietuvos pilietybę, kiek civiliniams, tiek kariniams, visų politinių ir disciplinių bylų bausmes. Jeigu tų bylų reikalu dar nēra padaryta nuosprendimo, tai jos panaikinamos.

Nesinaudoja amnestija asmens, augščiau nurodytus nusikalstamus darbus padarę jau šią sutartį ratifikavus.

Asmens, kriminaliu teismu nuteisti už nusikaltimus, kuriems nēra amnestijos, sugrįžta tēvynēn atlikę bausmę. Jei tos rušies bylų reikalu nebus nusprendimo per metus nuo dienos, kada kaltinamasis buvo pašauktas tieson, tai po to laiko jisai perduodamas jo krašto vyriausybei su visa bylos medžiaga.

Tuo pačiu žygiu abi susitariančios šalys atleidžia ir saviems piliečiams bausmes už darbus, padarytus prieš šios sutarties ratifikavimą antrosios šalies naudai.

Straipsnis XVI.

Šią sutartį svarstydamos, abi sutariančios šalys turējo omenyje tai, kad jos viena su antra niekuomet nēra buvusios karo padētyje ir kad Lietuva, budama karo žygių rajone pasaulinio 1914—1917 metų karo laiku, ypatingai yra del to karo nukentējusi. Todel visos šios sutarties sąlygos nieku budu negali buti precedentu kuriai trečiai šaliai.

Kita vertus, jeigu vienos susitariančios šalies bus duota trečiai šaliai arba jos piliečiams ypatingų lengvenybių, teisių ir privilegijų, tai jos be ypatingo susitarimo tenka ir antrajai šaliai arba jos piliečiams.

Pastebējimas: Tečiaus susitariančios šalys nepareikš pretenzijų del privilegijų, kurių viena susitariančių šalių pateiks trečiai šaliai, susirišusiai su ja muitu arba kita kuria sąjunga.

Straipsnis XVII.

Viešosios ir privatinēs teisēs klausimus, kylančius tarp susitariančių šalių piliečių, sprendžia, taip pat kai kuriuos atskirus klausimus, kylančius tarp abiejų valstybių arba tarp valstybių ir antrosios šalies piliečių, reguliuoja ypatinga komisija iš lygaus abiejų šalių narių skaičiaus, kuri yra steigiama tuojau šią sutartį ratifikavus ir kurios sąstatą, teises ir pareigas nustato instrukcija, abiejų susitariančių šalių sutarta.

Straipsnis XVIII.

Ši sutartis turi buti ratifikuota.

Ratifikuojamais sutarties raštais turi buti susimainyta Maskvoje.

Visur, kur šioje sutartyje minimas sutarties ratifikavimo momentas, reikia suprasti laikas, kai susitariančios šalys susimaino ratifikuojamaisiais raštais.

Visa tatai paliudydami abiejų šalių įgaliotiniai savo rankomis tą sutartį pasirašė ir savo antspaudais patvirtino.

Originalo du ekzemplioriai sustatyti ir pasirašyti Maskvos mieste tukstantis devyni šimtai dvidešimtų metų liepos mēnesio dvyliktą dieną.

SKYRIUS VIII.

Seimas ratifikuoja taikos sutartį.

ATSTOVŲ KALBOS.

Kuomet Lietuvos taikos delegacija parvežē iš Maskvos augščiau paduotają taikos sutartį su rusais, Steigiamas Seimas 36-tam savo posēdyje, 6 rugpiučio, 1920, paēmē ją svarstyti: ar ją ratifikuoti, užgirti, ar ne.

Pirmutinis apie tai kalba atstovas kun. Jurgutis. Jis sako:

"Ši sutartis nēra kruvinos pergalēs vaisius bei vienos tautos kitai daroma skriauda. Tai yra lygiateisių valstybių tarpusavių santikiavimo nustatymas. Nusileidimų yra iš abiejų pusių. Pirmoj eilēj yra pripažinta musų nepriklausomybē. Apie 150 metų mus valdęs suverenas amžinai atsisako nuo bet kokių teisių į musų valstybēs reikalus. Tai nēra dovana, bet yra patvarumo, vienybēs ir musų tautos susipratimo vaisius. Sienų nustatymas tenkina musų tautos reikalus. Medžiaginis atlyginimas, tiesa, toli neatlygina musų tautai pridarytų kruvinų skriaudų, bet kas įstengtų atlygint visas skriaudas mums per šimtmečius padarytas? Šiandien, kai mes kalbam del sutarites ratifikavimo, Rusų ginkluota pajēga tebēra musų krašte, bet turim vilties, kad ir šis klausimas netrukus bus išrištas patenkinamai."

Kairys (s. d.): Karo likvidavimas ir taikos padarymas yra pirmutinis klausimas, kuris rupina darbo žmones. Tos partijos,

kurios gina darbininkų klasę, taikos klausimą visuomet riša pozitingai, žinodamos, kad tiktai normalinēmis taikos sąlygomis galimas yra ekonominis ir socialinis šalies ugis. Musų partijos ir frakcijos buvo dedama pastangų įrodyt laikinajai ir dabartinei valdžiai, kad taikos vykdymas butų nenutęsiamas, bet tos pastangos pirma buvo nevaisingos. Vyriausybē mēgo visad linkti į stipresniujų pusę, o silpnesniajai rodē nugarą. Pirmiau buvo manoma, kad ši naujoji Rusų tvarka neišsilaikys, grius, todel nesiskubinta taiką daryt, šiandien tas patogusis metas jau praleistas. To meto derybos but galējusios duot daug geresnių ir lengvesnių sąlygų, negu šiandien. Jei šiandien vēl turim Vilniaus ir kitų rytų sričių okupaciją, tai jos žiaurumas ir visos sunkenybēs pirmoj eilēj tenka pakelt tų kraštų darbininkams. Taika turi but padaryta galimai greičiau. Bet šiandien neužmerkime akių, kaip toji taika daroma... Sutarty yra visa eilē punktų, kurių netobulumai pirmoj eilēj skaudžiai lies darbo žmones. Indēlių klausimas suformuluotas taip, kad nieko nelaiduoja. Neaišku, kuria valiuta jie bus grąžinami. Grąžinimas priklausomo musų valstybei turto išeina taip, kad jei jie nenorēs, galēs visai neduot. O tas turtas yra musų tautos turtas, k. a. meno ir kulturos turtas, muzējai ir tt. Statymo medžiagos nei dalies negausim to, kiek reiks nukentējusiam kraštui atstatyti. Yra ir dar dalykų, kurie skriaus Lietuvos pilietį. Bet visa yra antraeilis dalykas ir del to taikos sudarymas neturi but atidētas. Šiandien reikia imt ne tik sutarties spausdintąją dalį popiery, bet ir žiurēt į tikrają padētį. Yra susidarius tokia situacija, kurios negalima niekuo pateisint. Šioj sutarty nenumatoma, kaip ilgai tęsis ši nenormalinē padētis musų rytuose, kada ji bus likviduota ir bene galima ji dar plačiau išplēst. Darydami taiką su Tarybų Rusais, kokie jie yra šiandien, mes norim tikēt, kad ji yra galima. Bet tos sąlygos yra neaiškios. Šios dienos tikrumos padētis gali mus neprivest prie taikos sutarties. Šiandien turim Rusų okupaciją su visom jos žiauriom pasekmēm. Okupaciją kęst yra dar sunkiau, negu pats karas. Okupacija dažniausia atveda į priešingus tarpusavio santikius. Sutarties su Rusais šiandien dar negalim padaryt. Reikia gaut iš Rusų tikras, konkretus paaiškinimas, kada jie galų gale žada likviduoti savo žygius musų krašte. Valdžios darbas negana mus patenkina. Ji nenumato Rusų įsiveržimo ir tolimesnių to vaisių. Šiandien pareiškiam, kad valdžia gautų iš Rusų tikslesnių paaiškinimų ir taikos ratifikavimą siulom atidēt. Padarytoji sutaris neatatinka tiesos reikalavimam: 1) Rusai nepasižadējo grąžint musų tautai turtų, 2) del indēlių grąžinimo nenuro-

dyta valiuta, 3) neaiškiai nurodyta ir susisiekimo medžiagos grąžinimas. Pasišalinus lenkų okupacijai, įsivyravo rusų, ir kuriamos jų valdžios organai, naikina musų savivaldybių įstaigas; tuo budu jie patys laužo taikos sutartį. Socialdemokratai randa, kad taika yra reikalinga, tiki, kad vis tik galima bus susitarti su Rusų darbininkų valdžia ir kad tai galima bus padaryt kaip tik jų okupacija pasišalins.

Sleževičius: Gerbiamieji! Lietuvos tauta pakėlė ginklą, kad pašalinus iš savo krašto visus tuos, kas prisidengdamas šiais ar kitais motyvais lenda varu į musų šalį, kad pavergus Lietuvos darbo žmones vėl tam pat jungui, kurį jie yra šimtus metų nešę. Keldama ginklą, Lietuva turėjo vieno noro, kad butų pašalinti priešai. Šiandien turim pasakyt paskutinį žodį del tų santikių įvykdymo tarp musų ir kitų tautų. Nors šiandien dar Lietuvos dalis okupuota, bet jau su tais pat Rusais yra padaryta sutartis, kad jie turi pasišalinti iš tų vietų. Jie sėdi čia strategijos reikalais, bet šiandien jau numatoma padėtis ir jie turi atšaukt iš musų krašto savo kariumenės dalis. Valdžia turės dėt pastangų, kad jie tai vykdytų kuo veikiausia. Bet čia valdžiai reikia duot reikalingo įrankio tiem reikalavimam atsiekt. Mes, soc. liaud. dem. ir valst. sąjunga, manom, kad taikos ratifikavimas ir bus tas įrankis, toji moralinė ir juridinė teisė, kuria remdamos valdžia turės rimto pamato reikalaut Rusus tuojaus pasišalint.

Žiurėdami sutarį, randame nemaža nepatenkinamų dalykų, bet taip pat yra daug ir visai patenkinamų. Tie §, kur kalbama apie sienas, mes laikom tinkamus Lietuvos tautos teisėtiems siekiams, bet ekonominėj daly randam ir neaiškumų. Bet čia, tiesa, turim bendrus pasakymus. Čia yra nustatyta tvarka, kuria einant bus sudaromos mišrios komisijos, tam tikros atskiros sutartys, kaip kas ir kiek bus gaunama, grąžinama. Kiek mes gausim —tai pareis nuo komisijos sudarymo.

Kalbant apie neigiamąsias sutarties puses ir aš su socialdemokratais pasakysiu, kad pavėlavot padaryt taiką. Ją reikėjo padaryt prieš 6—7 mėnesius. Taikos konferencijoj butų nereikėję klausti, kodel Estams davėt daugiau, negu mums duodat. Ir Rusai tada nebutų atsakę: "todel, kad Estai yra pirmieji, kurie nepabojo, reikalui esant, su mumis tartis." (Krik. dem.: o lenkai ką but padarę?). Su lenkais del to blogiau nebut buvę. Santarvė mums yra raštu pareiškusi, kad taikos padarymas su bolševikais nepakeis santikių su lenkais. Čia turėjo mums rupėt ir musų reikalai. Nereikia perdaug žvalgytis į užsienius, o daryt savo naudai, daryt

taiką. Aš tų frakcijų vardu, kurias atstovauju, siulau tuojau ratifikuoti sutartį, kad sektus kuoveikiausiai paaiškint padėtis ir valdžia turėtų juridinio pamato griežtai reikalaut pašalint kenksmingą okupaciją.

Plečkaitis (s.-d.): Soc. demokratų reikalavimas atidėt ratifikavimą ne visai teisingas. Čia dalykas perdaug svarbus, kad del jo turėčiau pasiduot frakcijos drausmei ir negalėčiau reikšti savo minties. Šiandien reiškias nuostabus daiktas: tie, kurie visą laiką skatino taiką, šiandien yra prieš ją, o kurie taikos su bolševikais labiausia bijojo, dabar pirmieji skubina ją priimt.

Jei mes Taiką nutęsim — rusai pasiliks, ir rasdami įvairių pretekstų, skverbsis giliau į kraštą. Bolševikai, šiaip ar taip, žmonės atviri, jie pasisakys aiškiai, ir jei jie panorės, tai ir eis.

Kiekviena valstybė, su kuria padaryta taika, jei ji norės karo, pasakys į taikos sutartį, kad tai esąs "popierio gabalas" (salėj juokai). Vokiečiai su Belgais ar ne taip padarė, Europa ar nerado priežasties Kynus mušt, Anglai, pamėgę Burų aukso kasyklas, Amerika iš Ispanų Kubą ar nemokėjo paimt? Taryba skubėjo padaryt su vokiečiais sutartį, o kas gins, kad jie butų iš Lietuvos padarę savo ostprovinciją, jei patįs nebutų galo gavę? Bresto taiką padarę vokiečiai vis delto žygiavo į Ukrainą.

Sutartis gal tiktai pasunkina kiek imperialistų žygius, nes tada visam pasauliui aišku, kad eina per sutartį, yra grobikai. Dabar tik klausimas, ar rusai panorės but grobikais? Šis klausimas ir vertėtų paaiškinti. Pripažinus sutartį juk prasidada santikiavimas tarp padariusių ją valstybių. Padarę sutartį mes ir galėsim jau šaukt, jei mums bus geliama. Šiandien jei mes neratifikuojam, tai padėtis nei kiek nekitės — esam karo padėty ir jie, panorėję, gali visad eiti į mus.

Šiandien faktas, kad raudonoji armija yra netoli Varšuvos, tam galim tikėt. Jie su savim neša savo įdėjų ir skleidžia jas, kaip papuola. Bet idėjom kovoja juk ir krikščionys demokratai. Kas Rusam buvo daryt kito, kai lenkai, jau paėmę Kievą ir skverbės į Smolenską, o už lenkų nugaros stovėjo santarvė? Ir šiandien juk aišku, kad visų tų tamsiujų jėgų užpakaly stovi Antantos kapitalistai, laukdami dienos, kada per kitų lavonus galės įtakos daryt. Kas rėmė Kolčaką, Denikiną, Judeničą, dabar—Vrangelį ir kt?.. Jiems pavyko parblokšti revoliucinius Rusus.

Šiandien matom, kad Rusai virto lavonu. Iš garsiujų Tarybų beliko tik skelėtas — ten sėdi tik valdininkai. Santarvei pavyko nugniaužti rusų revoliucinę valdžią ir pastatyt komisarus. Dabar

jie keršija ir jų siekimas — mušt, sunaikint Lenkus ir pastatyt jiems Kryžius... Jų nudriskusi, alkana armija primena Francuzų armiją revoliucijos metais, o kaip ji kovės. Ir kokio jiems kito galo imtis? Taip žiurint į dalykus, mums bus aiškios Jofės ir Mieželauskio kalbos. Kas yra išsiderėta taikos sutarty, reikia tikėt, kad jie tai davė ne del malonių musų akių, bet davė reikalo verčiami. Bet jie sakė — imkit. Jie davė miškų plotą musų sugriautam gyvenimui atstatyti. Tos priežastys, juos vertusios, dar neišnyko, ir gal veikiai dar neišnyks. Gerbiamieji! Kurių šalių atstovai su mumis taip kalbėjo, kaip rusai—gal santarvė, gal lenkai... Aš manau, jei lenkai butų tebesėdį Vilniuje, vargu butų taip su mumis kalbėję. Ir jei tik juos aplinkybės nebut veržusios, tikrinu, jie nebut šykštėję pareit ir į Kauną, nebut reikėję ir jums čia sėdėt. Aš noriu paklaust, ko mes galim tikėtis susilaukt bolševikams pralaimėjus?

Jei dabar lenkai grįžtų į Vilnių nugalėtojais, artimas jiems butų kelias ir į čia. Arba jei santarvė vėl pradėtų tartis su bermontininkais—kryžius tada musų nepriklausomybei! Musų geografinė padėtis tokia, kad mums vargiai lengva. Lietuvos padėtis, kaip senovės Judejos, dviejų galingų Aigipto ir Babilionijos tarpe valstybių. Ji vis priklausė ar vienai ar kitai, žiurint, kuri valstybių kurią nuveikė. Judeja tik vieną kartą liko tikrai nepriklausoma ir nematant pražydo, kada įvyko tikra pusiausvyra tarp Aigipto ir Babilionijos. Po kurio laiko ir vėl matom Judejos gyventojus bevaromus į Babilionijos nelaisvę. Taip ir su Lietuva gali but ateity, jei imperializmas viešpataus. Tik jei grius kapitalizmas ir įsivyraus socializmas, tada ir Rusams nebus reikalo musų grobt. Žmonių Rusai, tikrieji Tarybų Rusai, neis grogt Lietuvos. Gal but ir Vokiečiai tuo keliu eis. Tada musų kraštui dings pavojus. Mes turim tik linkėt, kad Rusuos pasiliktų Tarybų valdžia. Ratifikavę sutartį tai valdžiai duosim moralinės paramos ir parodysim, kad tik jai pasitikim.

Čarneckis: Gerbiamieji Steigiamojo Seimo nariai! Sutarty yra 2 dalys: 1) Rusai išsižada suverano teisių į Lietuvą ir tojo išsižadėjimo vaisiai, 2) nustatomos taikaus santikiavimo sąlygos. Lietuva priešinga militarizmui, jos siekimas — kelti kulturinę ir ekonominę šalies gerovę. Bet tam reikalingos tam tikros aplinkybės — taika. Kiek mes norim taikos, tiek šimteriopu pasiryžimu ginsim šalies laisvę, kulturą ir tikybą. Lietuva yra tiltas Europai. Ekonomijos srity ji yra tarpininkė. Į tų santikiavimų pamatą turi but padėtas pagrindas. Budama tarp galingų kaimynų, Lietuva

turi palaikyt su jais gerus santikius, bet drauge dabot savo suvereniteto. Rusai nori taikos, jos norim ir mes, nes neturim grobimo tikslų ir nenorim kištis į kaimynų reikalus. Taikos sutartis pašalina puolimą pavojų, tai laiduos musų nepriklausomybę, kitaip —nereikētų ir sutarties. Laisva valia abiejų pusių delegacijų pasirašyta pasižadējimas neleist organizuotis savo teritorijoj bet kokiom kariumenēm bei valdžiom tikslu kenkti kitai susitarusiujų valstybių. Bet realybē rodo ką kitą. Vos kelios sąvaitēs po sutarties pasirašymo, o jau Vilniuj ir kitur spējo įsikurt revkomai, varoma kiršinamoji agitacija prieš musų Steig. Seimą, pastatytąją valdžią, uždaromi laikraščiai, plēšiami žmonēs, ir tai visa daroma taiką pasirašius. Rusų centralinē valdžia į musų valdžios protestus pareiškē, jog tai esanti vietos organų sauvalē. Jei taip, tai musų vyriausybē turi tą sauvalę kuo veikiausia likviduoti. Iš rusų reikalaujam parodyt jų gerą valią darbais — atsitraukti iš musų žemių, pirmoj eilēj — iš Vilniaus. Mes mokēsim patys apsaugot, ir tai parodo praeitis. Ekonominiam gyvenimui sutvarkyt rusai reikalingi taikos. Iš sutarties. tranzitai per musų kraštą į Rusus neturi buti apdedami muitais. Rusai ne tik militariniai, bet ir ekonominiai atsižada visiem amžiam musų gyvenamų teritorijų. Galēs grįžt musų tremtiniai, bet jie sutartimi nuskriausti, nes jiem suvaržytas nuosavybēs reikalas. 8 § sakoma, kad rusai sutinka grąžinti musų visuomenēs turtą, kiek tai bus rusų valdžios ar visuomenēs žinioj. Čia klausimas priklausys nuo to, kiek jie bus pas savę susitvarkę. Gelžkelius ir tt. turtus pavesta mišriom komisijom išspręsti, sunku bus susitart tinkamai plačioj ginčų srity. Neminima del grąžinimo bendro Rusų valstybēs mums priklausomos dalies. Nevisai patenkinta ir karo nuostolių atlyginimas. Ne iš savo kaltēs Lietuva buvo virtusi didžiojo karo lauku.

Musų nuostoliai siekia 900 milionų rublių prieš karą vertēs. Atlyginimui rusai mums duoda 100 tukst. dešimtinių miško ir 3 milionus aukso ir nuima Rusijos skolų musų kraštui priklausomą dalį. Tiek mums teko. Bet nežiurint to, taika šiandien turi but pasirašyta. Nežiurint silpnujų punktų turim ir gerų. Dabar galēsim gyvent su rusais taikoj ir santaikoj. Ši sutartis yra ir musų nuo Rusų atsiskyrimo aktas. Nors mes pasisakēm nepriklausą nuo Rusų jau prieš porą metų vasario 16 d., bet šiandien, sutraukdami sąskaitas, paminēkim ir gyventus įvykius. Uždraudus pardavinēt murinus, panaikinus žmonių vergovę, musų tauta dar ilgus metus tą vergovę kentē. Sunki ji buvo Lietuvai. Ar yra pasauly tiek turtų, kuriais sektųsi atlyginti Lietuvai kančias? Muravjovo

koriko gadynē, 40 metų spaudos draudimo, 40 metų nakties be mažiausio spindulēlio! Žudymai, ištrēmimai, 1907—1908 metų reakcija, Stolipino rusinimo politika, kolonizavimas, kraujas, ašaros, kančios — tai musų atsiminimai, musų bendro su Rusais sugyvenimo vaizdai. Geriausiais Lietuvos vaikais įtręšta musų tēvynēs žemē, iš kurios išaugo nepriklausomybēs mintis. Bet tie žiaurųs atsiminimai ne į kerštą mus šaukia, tik prie atsargos. Negi beatlyginsi tas skriaudas, negi beprikelsi tuos, kas žuvo. Te Dievas jiem atleidžia, kaip mes atleidžiam. Krikščionių demokr. frakcija balsuos už sutarties ratifikavimą pirmuoju skaitymu.

G. Petkevičaitē: Mums, moterims, ligi šiol nebuvo leista kalbēt iš trubunos. Aš manau, kad nebutų buvę to baisaus karo, jei moters butų galējusios dalyvauti parliamentuos. Netoli jau ta gadynē, kai nustos žvangēję ginklai ir žmonēs imsis kulturos darbo. Moters deda tam pastangų, kaip teko matyt tarptautiniam moterų kongrese, todel aš kalbu: pati bloga taika geresnē, kaip geriausias karas. Kiekviena Lietuvos moteris laukia taikos ir vargu aš nusidēsiu prieš jas prisidēdama prie tų frakcijų, kurios stovi už greičiausį taikos sutarties ratifikavimą (ploja).

Čapinskas (s.d.): Kadangi rusų okupacija dar nepašalinta ir laužomi sutarties motyvai, socialdemokratų frakcijos dalis mano kad, nors sutartį reikia greičiausiai ratifikuot, vis delto šiandien jos dar nesvarstyt ir delto susilaikys nuo balsavimo.

Svarstymas priimamas antruoju skaitymu. Prezidiumas siulo sutartį prieš 3 skaitymą atiduot bendr. teisių komisijai, bet Tumēnas pareiškia, jog sutartį komisija tikrinusi ir savo darbą del sutarties atlikusi. Šleževičius—užsienių reik. K-jos, ir Ruseckas — karo K-jos vardu pareiškia taip pat sutartį žiurēję ir siulo dar tą pačią dieną svarstyt ją 3-čiuoju skaitymu.

Po 15 min. pertraukos kalba **Bičiunas:** Aš kalbēsiu savo vardu ir tariuos savo pareiškimais nepakeisiu frakcijų nusistatymo. Darant tokį svarbų žingsnį, Steig. Seimui ir vusuomenei, reikia paaiškint ne vien formalinē, bet ir moralinē to fakto, kurs stovi prieš akis, pusē. Girdēt, kad pasekmių gali but visokių. Girdēt, kad Tarybų Rusai esą tobuli, kiti, priešingai, baimijas ratifikavimo. Kuris yra šios sutarties pamatas. Jis aiškiai matomas iš dviejų punktų, kurie del kaž kokių aplinkybių išskirti. 1 § yra musų nepriklausomybēs pripažinimas, o pats pamatas, kuriuo sutartis daroma — ekonominis santikiavimas nukeltas į 16 §. Kai kurios dalys paliktos nežymios, miglotos. Del grąžinimo, atlyginimo, visa palikta in status quo. Darant sutartį reiktų žinot tvarka, kuri yra

tos šalies konstitucijoj, su kuria taika daroma. Šit aktas, iš kurio matyt, kad sutartis įsigalės, kai abi pusės ją ratifikuos. Mes norim pasirašyt dokumentą ir vežti jį į Maskvą. Bet valdžia turėtų sužinoti, ar Maskva tai jau padarė. Rusų konstitucijos 55 § sako, kad taikos ratifikavimas priklauso tarybų suvažiavimui, ir ne komisarai, o Vykdomasis Kimitetas yra įgaliotas šiuos klausimuos. Mane stebina vienas dalykas, kad faktinai, anot konstitucijos, vyriausias Vykdomojo Komiteto atstovas bent musų valdžios atstovam liko nežinomas. Rusų dab. valdžios dvasia yra Leninas, bet jo užpakaly stovi kiti asmens. Reiktų jo parašo. Darydami šią sutartį, norim išvengt kraujo liejimo, pradėt taikų sugyvenimą. Sutarty kalbama apie konsuliares konvencijas ir tranzitą, ir į musų kraštą galės laisvai įvažiuot rusų piliečiai, ir, žinoma, jie elgsis taip, kaip jie elgiasi Vilniuj ir Berline. Šiuo atvėju sutartis gali duot naujo pavojaus. Uždarydami duris ginkluotam raudonarmiečiui, atidarom jas specialistui propagandistui, kurie nuo viens kito maža kuo skiriasi.

Del nuostolių atlyginimo, nors gausim tuos 3 mil. aukso ir miško, bet galim gaut naujų nuostolių rusų valiutos, kuri stovi žemiau 0. Juk mes turėsim ir Sovietų pinigus imt (10§) ir prekybos keliu tų pinigų gausim. Dar kas svarbu — netenkam Muravjovo išvežtų turtų—Vilniaus arkyvo ir k.t. Anot sutarties, juos galėsim atgauti, kiek, girdi, tai nepadarys nuostolių Rusų muzėjam. Dauguma Vilniaus išvežtų dokumentų, tiesa, tebeguli Petrapilio muzėjuos supakuoti, tuos galim atgauti, bet Radzvilo ir kt. kolekcijos jau ten įsegistruotos... 4 § žada saugot musų neutralitetą ir neleisti savo valstybėj kurtis bet kokiai kariumenei ar valdžiai, turinčiai tikslo eiti prieš mus. Aleksai Angariečiui ir kt. už Smolensko, tiesa, jie neleistų prieš mus organizuotis, o Vilniuj, reiškia, jiem galima, nes tai yra musų teritorija. Ir rusai nemato reikalo Kapsuko išvaryt. Gali but, valdžia, prieš ratifikuosiant mums šiuos dalykus dar paaiškins.

Sutartis tapo priimta trečiuoju skaitymu.

SKYRIUS IX.

Svarbesnieji St. Seimo išleisti įstatymai.

ŽEMĖS REFORMOS ĮSTATYMAS.

Po taikos su Rusija svarbiausias Steigiamojo Seimo darbas buvo — sutvarkyti žemės reikalus. Tuo tikslu Seimo buvo priimtas 11 rugpiučio, 1920 metų, šitoks įstatymas:

1 Straipsnis.

Lietuvos Respublikos naudai nusavinama privatiniams asmenims priklausantieji:

a) miškai ir kirtimai, jei jie didesni negu 25 dešimtinių;

b) pelkės ir durpynai;

c) atvirieji, neišdžiustantys vandenys su upių srovės vieta ir ežerai;

d) žemės gelmių turtai ir mineralinių vandenų šaltiniai ir jų eksploatacijai reikalingas žemės paviršiaus plotas.

Pastaba: Nurodytųjų a, b, c, punktuose turtų nusavinimas neliečia, jei jie priklauso miestams, miesteliams ir sodžiams arba savininkams, kurie iš viso turi ne daugiau, kaip 70 deš. arba 140 margų žemės, arba darbo bendrovėms, kurios turi ir naudoja minimus turtus savo narių gyvenimo reikalams, išskyrus pelkes, kada jų džiovinimas reikalingas žemės melioracijai ar gyventojų sveikatai.

2 Straipsnis.

Majoratai ir lėnų teisėmis valdomieji dvarai, taip pat Rusijos caro ar jo valdžios atskiriems asmenims ar įstaigoms Lietuvoje dovanotieji dvarai, žemės ir kitas nejudomas turtas, lygiai instrukciniai ir rusų valdžios palengvintomis sąlygomis įgytieji dvarai su visu jiems priklausomu turtu ir inventoriumi, skelbiami Lietuvos Respublikos nuosavybe ir buvusieji jų valdytojai jokio atlyginimo negauna.

Pastaba I. Turimosios prie nusavinamųjų miškų žemės plotų, vandenų ir pelkių, prigulėjusiųjų nurodytiems 1 ir 2 §§ savininkams, vietos gyventojų servituto ir kitos naudojimo teisės palieka neliestos.

Pastaba II. Vykdant šį § imami visi dvarai ir ukiai, kurie yra valdomi sulyg įstatymo apie majoratus Vakarų krašte (Rusų įst. X t. 1 d. §§ 304, 494 — 512, 969, 1181 — 1183, 1214 — 1217 ir 1263) ir taisyklėmis, nustatytomis Rusijos valdžios įsakymais apie majoratus buvusios Lenkijos gubern. iš 1835 m. spalio 4-16 d. ir 1842 m. gruodžio 6 d. Rusų Įst. Rink. VIII t. I d. (prie I-jo str. priedas ir I pastaba). 1864 m. lapkričio m. 27 d. ir 1865 m. gruodžio 14-26 d. pat. 1871 m. liepos 1-13 d., arba yra įgyti naudojantis privilegijomis, kilusiomis iš įstatymų: 1864 m. kovo 5 d., 1864 kovo 23 d., 1863 m. liepos 23 d., 1867 m. kovo 24 d. arba naudojantis paskolomis, sulyg įst. 1864 m. rugpiučio 10 d. iš atat. kredito draugijos, o vėliau specialinio bajorų banko skyriaus, einant 1894 m. birželio 6 d. taisyklėmis, taip pat paliuosuotus nuo pošlinų, sulyg V t. 843 p., įgyjant turtą iš varžytinių iki 1901 m. ir visus tuos ukiuos, kurie, budami didesni kaip 60 deš., buvo įgyti iš varžytinių periode nuo 1901 ligi 1905 m.

3 Straipsnis.

Einant šio įstatymo 1-ju ir 2-ju §§, skaitosi paimta žemė ar kitas turtas tada, kada tam tikru raštu, paminint vietą, rušį ir plotą atatinkamų vyriausybės įstaigų viešai paskelbiama ir patsai raštas įteikiamas ligi tol buvusiam valdytojui, arba savininkui. Kol tokio rašto savininkas arba valdytojas nėra gavęs, tol jis laikomas šeimininku ir atsakomu už visą tvarką ir ukio pilnumą, eina visas pareigas ir naudojasi visomis lig šiol turinčiomis teisėmis, išskiriant perleidimo, įkeitimo ir nuomavimo teises, kuri nuo įstatymo paskelbimo dienos priklauso Lietuvos Respublikai arba jos šiam reikalui teisę atstovaujamai įstaigai.

4 Straipsnis.

Šį įstatymą vykdo Žemės Ukio ir Valstybės Turtų Ministerija.

5 Straipsnis.

Šiam įstatymui įėjus galion, laikinasis įstatymas del miškų ir privilegijuotai įgytų dvarų keitimo, išleistas 1920 m. gegužės mėn. 28 d. nustoja savo galios.

A. Stulginskis,
Einąs Respublikos Prezidento pareigas
Steigiamojo Seimo Pirmininkas.
D-ras K. Grinius, ministeris pirmininkas.

NAMŲ IR KAMBARIŲ SAMDYMO ĮSTATYMAS.

Rugpiučio 9 d., tu pačių metų, Steigiamas Seimas priēmē šitokį įstatymą del namų ir kambarių samdymo miestuose ir miesteliuose:

1 §. Miestuose ir miesteliuose leidžiama kelti nuomos kainą gyvenamiems ir valstybēs bei visuomenēs įstaigų butams ir namams ne augščiau, kaip tris kartus už tas kainas, kurios buvo 1914 metų balandžio 23 dieną, laikant rusų rublį lygiu dviem auksinam (osto markēm).

2 §. Nustatyti nuomos kainas pavedama vietos Savivaldybių Taryboms. Tos kainos negali viršyti nurodyto 1 § maksimumo.

3 §. Savivaldybių Tarybos nustato nuomos maksimumą arba vieną visam miestui ar miesteliui arba skyrium kiekvienai miesto daliai, rajonui ar gatvei, žiurint vietos gyvenimo sąlygų. Toms sąlygoms pakitējus, Taryba gali pakeisti pirmiau nustatytą maksimumą kitu.

4 §. Tiems namams, kur negalima nustatyti, kokia nuomos kaina buvo 1914 m. balandžio mēn. 23 d., imama kaina, palyginus su atatinkamų namų nuoma toje pačioje gatvēje ar tam pačiam miesto rajone.

5 §. Nuomos kainą už kambarius, guolius ir kampus nustatoma sulyg jų didumu ir proporcingai buto ar namų nuomos kainai. Už baldus ir patarnavimą pridedama ne daugiau, kaip 50 nuošim. nuomos.

Pastaba: Viešbučių numeriams kainas nustato miestų tarybos; miestų tarybų nustatytosios kainos turi buti iškabinamos viešbuty.

6 §. Ginčus del nuomos kainos kiekvienu atskiru 4 ir 5 §§ atsitikimu sprendžia Butų Skyrius.

7 §. Butinai reikalingas buto remontas neduoda jo savininkui teisēs kelti nuomos augščiau nustatytojo maksimumo.

Savininkui atsisakius daryti remontą, kurio reikalingumas bus Butų Skyriaus patikrintas, remontą daro pats nuomininkas ir išlaidas padengia pasilaikydamas iš nuomos kas mēnuo ne daugiau kaip pusę mēnesinēs nuomos, ir sulaikytų pinigų vietoje pristato savininkui išlaidų pateisinamuosius dokumentus.

Jei nuomininkas ne per savo kaltę bus priverstas išsikraustyti iš nuomojamojo buto, tai remonto išlaidų liekanas savininkas privalo jam grąžinti.

8 §. Nuomos terminui išējus nuomininkas turi teisēs atnaujinti nuomą tam pačiam laikui ir tomis pačiomis sąlygomis, tik nuomos kainą gali keisti, jei bus pakitējęs jos maksimumas, kaip pasakyta 3 §.

Pastaba: Nuomininkas negali pasinaudoti 8 § tik tada, kada nuomuojamas butas taps reikalingas pačiam savininkui. Tą reikalingumą sprendžia Butų Skyrius.

9 §. Savininkas turi teisēs reikalaut iškelti nuomininką iš nuomojamojo buto nuomos terminui išējus arba reikalaut sutraukyti nuomos sutartį nuomos terminui nepasibaigus šiais atsitikimais: a) jei nuomininkas nepildo nuomos sutarties sąlygų, b) jei nuomininkas nemoka nuomos mokesnio daugiau, kaip mēnesį, suējus mokamajam laikui, c) jei nuomininkas nelaiko sanitarijos, gaisrinių, piliečių apsaugos taisyklių ir privalomujų įsakymų, d) jei nuomininkas naudoja nuomojamąjį butą ne tam reikalui, kuriam buvo išnuomojęs.

10 §. Nuomos sutartys, kuriose sulygtoji kaina bus kitokia, kaip nustatytas šiuo įstatymu maksimumas, gali buti laužomas toje dalyje, kuria nustatyta nuomos kaina, vistiek, ar tos sutartys bus padarytos prieš šio įstatymo paskelbimą, ar jį paskelbus. Jau sumokētoji suma virš nuomos maksimumo negrąžinama.

11 §. Neužimtus butus registruoja butų skyrius. Namų savininkai praneša butų skyriui apie neužimtus butus per tris dienas nuo tos dienos, kai senasis nuomininkas bus išsikraustęs. Išnuomavęs butą, namų savininkas praneša apie tai butų skyriui ne vēliau rytojaus.

Pastaba: Per dvi sąvaïti nuo šio įstatymo paskelbimo namų savininkai privalo pranešti apie neužimtus butus miesto valdybai.

12 §. Namų savininkas, nepadaręs ko reikalauja 11§, yra baudžiamas pinigais ligi 50 nuoš. buto metinēs nuomos maksimumo. Baudą deda butų skyrius savivaldybēs naudai; ji išjieškoma tokiu pat budu, kaip ir valstybēs mokesčiai.

13 §. Neužimtą butą nuomininkas turi teisēs gauti nuomon priverstinai per butų skyrių.

14 §. Savivaldybių Tarybos privalo per mēnesį nuo šio įstatymo paskelbimo nustatyti miestuose ir miesteliuose nuomos kainų maksimumą (2 ir 3 §§) ir suorganizuoti butų skyrių (15 §). Ligi bus Tarybų nustatytas nuomos maksimumas, juo yra tas, kuris parodytas 1 §.

15 §. Butų skyriaus pirmininku yra vienas miesto tarybos narys, jos pačios skiriamas, o skyriaus narius, nemažiau kaip du,

renka Savivaldybės Taryba taip, kad namų savininkai ir nuomininkai turėtų tame skyriuje atstovų lygiomis (neskaitant pirm.).

16 §. Prašymai ar pareiškimai, duodami butų skyriui raštu ar žodžiu, išskyrus neužimtų butų registracijos reikalui (11 §) ir sužinojimus apie neužimtus butus, yra apmokami dviem auksinais žyminio mokesčio. Tokiu pat žyminiu mokesčiu apmokami ir butų skyriaus atsakymai į tuos prašymus.

17 §. Už kiekvieną savo veiksmą butų skyrius ima iš prašytojų atlyginimą tam tikra vietos savivaldybės nustatyta taksa. Tas atlyginimas krinta ant pralaimėjusio ginčą butų skyriuje ir eina savivaldybės naudai.

18 §. Šį įstatymą paskelbus, 1919 m. rugsėjo mėn. 10 d. "Įsakymas apie butų, kambarių ir namų samdymo kainų normavimą miestuose ir miesteliuose" ir lapkričio mėn. 2 d. paaiškinimas (L. V. Ž. Nr. 12 ir Nr. 15) nustoja galios.

A. Stulginskis,
E. Respublikos Prezidento Pareigas Steig. Seimo Pirmininkas.
D-ras K. Grinius, Ministeris Pirmininkas.
Kaunas, 1920 m. rugp. m. 14 d.

LAIKINOJI LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJA.

Vieną laikinają konstituciją Lietuvos valstybei buvo padarius Valstybės Taryba. Bet toji konstitucija gyvavo tik iki Steigiamojo Seimo. Susirinkęs St. Seimas aną konstituciją atmetė, o priėmė sekamą:

I Straipsnis.

1. Lietuvos valstybė yra demokratinė respublika.

2. Steigiamasis Seimas yra suvereninės Lietuvos galios išreiškėjas.

3. Veikusieji iki šios Konstitucijos paskelbimo dienos įstatymai, kurie šiai Konstitucijai neprieštarauja, pasilieka galioje.

4. Steigiamas Seimas leidžia įstatymus, ratifikuoja sutartis su kitomis valstybėmis, tvirtina valstybės biudžetą ir prižiuri įstatymų vykinimo.

5. Vykdomoji valdžia pavedama respublikos prezidentui ir ministerių kabinetui.

6. Įstatymų iniciatyvos teisė priklauso Steigiamajam Seimui ir ministerių kabinetui.

II Straipsnis

7. Respublikos prezidentą renka Steigiamas Seimas.

8. Respublikos prezidentas: a) kviečia ministerį pirmininką, paveda jam sudaryti ministerių kabinetą, tvirtina jau sudarytą ir priima ministerių kabineto atsistatydinimą; b) parenka ir skiria valstybēs kontrolērių; c) atstovauja respublikai; č) skiria pasiuntinius ir priima akredituojamus svetimųjų valstybių atstovus; d) skiria augštesniuosius kariumenēs ir civilius valstybēs valdininkus; e) skelbia įstatymus; f) turi bausmēs dovanojimo teisę.

9. Iki respublikos prezidentas bus išrinktas, jo pareigas eina Steigiamojo Seimo pirmininkas.

Respublikos prezidentui mirus, atsistatydinus ar susirgus, jį pavaduoja Steigiamojo Seimo pirmininkas.

10. Visi Respublikos prezidento aktai turi buti ministerio pirmininko arba atatinkamo ministerio parašu žymimi.

III Straipsnis.

11. Ministerių kabinetas išvieno dirba ir išvieno atsako.

12. Ministerių kabinetas atsako prieš Steigiamąjį Seimą ir šiam išreiškus nepasitikējimą, atsistatydina.

13. Steigiamojo Seimo nariai, įēję į ministerių kabinetą, nenustoja buvę Steigiamojo Seimo nariais.

IV Straipsnis.

14. Valstybēs kontrolērius atsako už savo darbus prieš Steigiamajį Seimą ir atsistatydina, Steigiamajam Seimui išreiškus jam nepasitikējimą.

V Straipsnis.

15. Visi Lietuvos piliečiai, vistiek kurios lyties, tautybēs, tikybos, yra lygųs prieš įstatymus; luomų ir titulų nēra.

16. Visiems Lietuvos piliečiams laiduojama asmens, buto ir korespondencijos neliečiamybē bei tikybos sąžinēs, spaudos, žodžio, streikų, susirinkimų ir draugijų laisvē. Mirties bausmē naikinama.

Pastaba I. Karo metu, taip pat valstybei gresiant pavojui, konstitucijos garantijos įstatymų keliu gali buti sustabdytos.

Pastaba II. Steigiamojo Seimo atostogų metu konstitucinēs garantijos vykdomosios valdžios gali buti sustabdytos, bet ne vēliau kaip į 3 dienas turi susirinkti Steigiamasis Seimas, kuris sprendžia konstitucinių garantijų sustabdymo klausimą.

VI Straipsnis.

17. Steigiamojo Seimo nario asmuo neliečiamas; Steigiamojo Seimo narį suimti, iškrēsti jo butą ar daiktus ir peržiurēti korespondenciją galima tik Steigiamam Seimui sutikus.

VII Straipsnis.

18. Ši laikinoji konstitucija ir visi įstatymai įgyja galios nuo paskelbimo dienos vyriausybēs organe.

SKYRIUS X.

Karē su Lenkais.

RUSAI IŠVARO LENKUS IŠ VILNIAUS.

Lenkai turējo užēmę Vilnių jau nuo 1919 metų pavasario. Bet tuo jie da nepasitenkino. Kuomet Sovietų Rusija buvo užimta kare su Kolčaku ir Denikinu, lenkai pradējo grobti ir Rusijos žemes. Jie užēmē visą Baltgudiją, įsibriovē Ukrainon, paēmē Kijevą ir buvo jau pradēję plenuoti siekti prie Odesos, kad įsteigus Lenkiją "od morza do morza." Tai buvo 1920 metų vasarą.

Bet tuo tarpu bolševikai sumušē Kolčaką (Sibire), apsidirbo su Denikinu (pietų Rusijoj) ir, sutraukę savo kariumenę, pradējo lupti lenkus laukan.

Pradētas bolševikų ofensivas prieš Pilsudskio gaujas iš pradžių labai sekēsi. Į kelias sąvaites lenkai buvo išvyti iš Kijevo, iš Lietuvių Brastos, iš Gardino ir turējo galvatrukčiais bēgti iš Vilniaus.

Tuo budu Lietuvos sostinē tapo iš po lenkų paliuosuota, bet dabar ji pateko į rusų rankas.

Rusai išgrudo lenkus netik iš Lietuvos ir Baltgudijos, bet besivydami juos užēmē beveik pusę Lenkijos ir jau buvo pradēję supti Varšuvą. Lenkų valdžia pabēgo. Išrodē, kad "Raudonos armijos" nebesulaikys jokia spēka. Susirupino visas kapitalistiškas pasaulis. Ypač nusigando Anglija ir Francuzija, nes, anot bolševikų, Lenkija buvo jau "paskutinē jų kalē," kuri gynē jų interesus. Jeigu "Raudonoji Armija" butų užēmus visą Lenkiją, bolševizmo judējimas butų galējęs persimesti Vokietijon ir apimti visą Europą. Todel Anglija buvo jau pradējus geruoju

prašyt bolševikų, kad jie sustotų veržęsi Lenkijon ir darytų taiką. Ji gvarantavo, kad Rusijon lenkai daugiau neįsisią.

Bet bolševikai butinai norėjo paimti Varšuvą, ir čia jie padarė didžiausią klaidą. Aliantai suskato Lenkiją gelbėt. Jie prigabeno lenkams ginklų ir amunicijos, sutvarkė ištyžusią jų armiją, pastatė savo karvedžius, ir bolševikus tuojaus atrėmė. Be to da francuzai apginklavo pietų Rusijoj juodašimčių generolą Vrangelį, kuris surinkęs Denikino armijos liekanas pradėjo atakuoti sovietų Rusiją nuo Juodujų Jurių. Atakuojami iš dviejų pusių, bolševikai turėjo padalyti savo spėkas į dvi dali. Tas labai susilpnino jų frontą Lenkijoj.

Pamatę, kad bolševikus galima sumušti, francuzų vedami lenkai išnaujo įsidrąsino. Jiems jau negana buvo to, kad bolševikai tapo iš jų krašto išvaryti. Jie išnaujo užėmė Lietuvių Brastą (Brest-Litovską), Gardiną ir pradėjo veržtis toliaus. Rugsėjo 26 d. rusų kariumenė pasitraukė jau ir iš Vilniaus, ko, tiesa, reikalavo ir Lietuvos valdžia. Rugsėjo 27 d. Vilnių užėmė jau lietuviai.

LENKAI UŽPUOLA LIEUVIŲ KARIUMENĘ.

Kuomet lenkai vydami rusus pradėjo grumtis į šiaurę, Lietuvos valdžia 27 rugpiučio nusiuntė Varšuvon notą, siulydama laikinai nustatyti tarp lenkų ir lietuvių kariumenių demarkacijos liniją, kad neįvyktų susirėmimas. Tuo pačiu laiku Kaunan buvo atvažiavusi ir karinė lenkų misija siulyt Lietuvai sutartį bendro veikimo prieš Rusiją. Bet Lietuvos valdžia, padarius su rusais taiką, negalėjo tą pasiulymą priimti. Tuomet lenkai pareikalavo, kad jiems leistų naudotis Vilniaus-Gardino geležinkeliu ir užleistų Vilnių.

Lietuvos valdžia tikėjo gerais lenkų norais, nes šie atkartodami skelbė, kad Lenkija trokštanti visus klausimus, kurie paliečia Lenkiją ir Lietuvą, rišti draugišku budu. Girdi, jeigu net ir tiesioginiai santikiai butų pertraukti, tai vistiek Lenkija vengsianti ginklo ir visiems ginčams rišti ješkosianti tokių budų, kokie tinka civilizuotoms tautoms. Šitokią deklaraciją lenkai buvo pareiškę 23 rugpiučio dieną Rygos konferencijoj.

Tečiaus nepaisydami šito pareiškimo ir neduodami jokio atsakymo į 27 rugpiučio lietuvių notą, dar jų misijai tebesant Kaune, lenkai slapta sutraukė ties Augustavu daug savo kariumenės ir 30 rugpiučio puolė ant lietuvių 6-šiais pėstininkų pulkais ir dviem raitelių pulkais. Lietuvių buvo tik du pulku, nes jie to už-

puolimo nesitikējo ir jų kariumenē buvo sustraukta visai kitur. Lenkai pralaužē musų frontą ir daug musų kariumenēs išmušē. Išlikę lietuviai pasitraukē linkui Kalvarijos.

Šitas aiškiai parodē, kad nežiurint savo "draugiškų" žodžių, Lenkija yra pasiryžusi Lietuvą pavergti. Tuo budu Lietuvai nieko neliko, kaip tik griebtis ginklo ir gintis nuo užpuolikų.

Tečiaus budama daug silpnesnē, Lietuva kiek galēdama karēs su Lenkija vengē ir rupinosi kuo greičiausia susitaikyt. Todel neužilgo buvo sušaukta Kalvarijoj konferencija ir užvestos taikos derybos. Lenkai tenai pareikalavo, kad lietuviai atitrauktų savo kariumenę už Curzono linijos ir kad laikytųsi neutraliai lenkų karēj su bolševikais.

Po trijų dienų derybų lietuvių delegacija Kalvarijoj buvo pareiškusi, jog ji sutinka atitraukti savo kariumenę iki tos linijos, kurią buvo nustatęs 8 grudžio anglų užsienio ministeris Curzon, tik pasiulē lenkams, kad ir jie atsitrauktų nuo tos linijos ir sudarytų neutralę zoną, kad miestus Seinus ir Punską palikus toj neutralēj zonoj.

Bet lenkai nesutiko palikti nei Seinų, nei Punsko neutralēj zonoj, ir iš Kalvarijos išsidangino grąsindami, kad nuo 6 v. ryto rugsējo 18 d. pradēsią savo antpuolius. Ir rugsējo 19 dieną iš Varšuvos Associated Press agenturta paskelbē, kąd mušiai prasidēję. Lenkų žvalgyba į pietus nuo Seinų pradējo žygiuoti pirmyn, bet lietuvių kareivių ugnimi buvo atmušta. Reiškia, lenkai išpildē savo grąsinimus Kalvarijoj ir vēl užpuolē ant Lietuvos.

Tautų Lygos komisijai vadovaujant tečiaus buvo sušaukta Suvalkuose antra Lietuvių-Lenkų konferencija, kad išrišus ginčą derybų keliu. Lygos komisija pareikalavo, kad visų pirma butų sustabdyti ginklai. Abidvi pusi su tuo sutiko ir pasirašē tam tikrą sutartį, pavesdamos savo bylą Tautų Lygos komisijai spręsti. Lenkai davē žodį ir pasirašē, kad ant lietuvių daugiau nepulsią. Rodēsi, jau bus taika.

LENKAI UŽIMA VILNIŲ.

Bet neišdžiuvo tos sutarties rašalas, kaip lenkų generolas Želigovskis užpuolē ant Vilniaus. Lietuvos valdžia, kuri buvo tik pradējus kelti savo įstaigas į Vilnių, vēl turējo iš tenai bēgti. Lietuvos sostinē, kurią bolševikai buvo iš lenkų išvadavę, dabar vēl pateko į lenkų rankas.

Apie šitą lenkų klastą Kauno "Socialdemokratas" 24-tam numeryje 1920 m. sako:

"Tuo pačiu laiku, kai Suvalkuose ėjo lietuvių-lenkų derybos paliaubom sudaryt ir nustatyt demarkacijos linijai, lenkų valdžia jau buvo suruošus naują įsilaužymą į Lietuvos Rytus. Lydon buvo sutraukta dvi pėstininkų diviziji ir viena raitelių. Su Pilsudskio žinia ir pritarimu buvo Gardine sudaryta ir nauja Lietuvos Rytų 'valdžia,' susidėjusi iš adv. Abramavičiaus, inž. Šopos, dvar. Engelio, Babickio ir A. Zaštovto.

"Kariumenės priešakyje pastatyta gen. Želigovskis.

"Palengvinti tai kariumenei žygius lenkų valdžios Suvalkuose buvo iš lietuvių pareikalauta, kad Varėnos stotis butų lenkams atiduota ir ji, kaip žinoma, buvo po atkaklių mušių lenkų užimta. Be to lenkai Suvalkuose sutiko nustatyti demarkacijos liniją tik iki Bastunų ir tuo budu Želigovskio kariumenei buvo palikta spraga, pro kurią ji ir įsilaužė.

"Kovos prasidėjo spalių 7 d. Lietuvos kariumenė, daugumoj sutraukta Suvalkijos ir Varėnos fronte, galėjo tik nedidelėmis jėgomis sutikti Želigovskį, nes artimiausiu gelžkeliu per Varėną jau buvo nebegalima pasinaudoti kariumenės pervežimui. Kovos ėjo atkaklios, ir musų kariumenė tik skaitlingo priešininko spiriama, su mušiais traukėsi Vilniaus pusėn. Spalių 8 d. visos ministerijos ir valdžios įstaigos gavo umų įsakymą išsikraustyti iš Vilniaus Kaunan ir iki 9 dienos ryto jau buvo išvažiavusios.

"9 dienos rytą išsiųsta iš Vilniaus paskutiniai traukiniai. Apie 11 val. lenkų dalys jau perkirto gelžkelį tarp Vilniaus ir Lentvaravo. Tuo pačiu laiku išsiųsta iš Vilniaus visas komendanturos turtas ir palikta 2 šarvuotu automobiliu ir po puskapį kareivių ginti Žvėryno ir Žaliajį tiltus ir pridengti iš fronto besitraukiančią musų kariumenę.

"Apie 2 valandą po pietų įėjo miestan musų kariumenės dalys nuo Lydos vieškelio ir jau ties Aušros Vartais buvo apšaudomos namuose pasislėpusių partizanų. Jos buvo iš namų šaudomos einant per miestą, labiausia ties šv. Kazimiero bažnyčia ir užsidengdamos grandinėmis, jos be žymesnių nuostolių perėjo tiltus ir išėjo Maišogalos plentan. Šarvuoti automobiliai, nuraminę kulkasvaidžius kaikuriuos namuos, paskutiniai pasitraukė.

"Išanksto Lietuvos valdžios atstovas susitarė su Ententos (francuzų, anglų ir italų) atstovais ir perdavė jiems valdžią Vilniuje. Jų žinioj buvo palikta daugiau šimto komendanturos kareivių ir miesto milicija. Miesto gubernatorium buvo paskelbtas francuzų pulk. Reboul, jo padėjėjais dr. Šaulys ir adv. Vrubliauskas.

"Po 2 val. pasirodē atskiri lenkų raitelių bureliai ir eikštēn išējo partizanų kuopelēs. Iš jų išvaizdos spējama, kad jų tarpe buvo nemaža tų pačių legioninkų. Kuomet miestan įējo didesnē lenkų kariumenēs dalis su karininkais, pulk. Reboul pasitiko juos gatvēj ir griežtai užprotestavo prieš lenkų įsiveržimą Vilniun. Tas protestas buvo pakartotas ir gen. Želigovskiui ir tuo komedija pasibaigē.

"Tuo laiku atvyko Vilniun ir Tautų Sąjungos kontrolēs komisija iš Suvalkų. Tai komisijai ir Ententos atstovams Želigovskis pareiškē, kad jis ir jo kariumenē nepriklauso lenkų karo vadovybei, kad jie esą vietos gyventojų kariumenē, atēję savan kraštan jo sutvarkyti. Priklausą jie nuo laikinos 'vidurinēs Lietuvos valdžios.'

"Visa eilē žmonių ir kai kurie kontrolēs komisijos narių įvairiose vietose klausinējo lenkų kareivių, iš kur jie gimimo. Iš Kelcų, Kališo, Poznaniaus, Sedleco, iš Galicijos, — toks buvo paprastas atsakymas. Iš Vilniaus ar Gardino gubernijų beveik neužtikta žmogaus. Tik karininkuose yra žymus skaičius dvarininkų iš Vilniaus, Kauno ir Minsko gub. Žodžiu, Želigovskio divizijos yra paprastos lenkų kariumenēs dalys.

"Tą pačią dieną vakare Entantos atstovų derybose su Želigovskiu sutarta, kad Lietuvos valdžios įgaliotiniai ir komendanturos kareiviai su ginklais turi išeiti iš Vilniaus sekmadienį, kas ir buvo padaryta. Pirmadienį 11 d. išvažiavo iš Vilniaus Kaunan anglų, francuzų ir italų misijos. Pirmadienį Lietuvos valdžia gavo Kaune Želigovskio pasiulymą, kad lietuvių kariumenē pasitrauktų iki tos linijos, kuri buvo lenkų užimta prieš rusams juos išvarant, ir po to kad butų sudarytos paliaubos.

"Nauja avantiura yra vedama Varšuvos plianu, jos įsakymu ir jos pajēgomis. Lenkams visur uoliai padeda francuzai. Tenka spēti, kad francuzų karininkai, kurių pilna lenkų armijoj, vadovavo net Vilniaus paēmimo operacijoj. Tautų Sąjungos komisijoj pirmininku yra taipat francuzų pulkininkas, kuris aiškiai suka lenkų pusēn."

Užēmęs Lietuvos sostinę, Želigovskis tuojaus apskelbē Vilniaus kraštą "Centraline Lietuva" ir paskyrē laikiną lenkų valdžią. Vēliaus jisai ketino sušaukti tos "Centralinēs Lietuvos" steigiamąjį seimą, kad tas formaliai nutartų prijungti Vilniaus guberniją prie Lenkijos.

Šituo Lenkijos žygiu pradējo piktintis visas civilizuotas pasaulis. Vieną dieną ji pasirašē karēs paliaubas, pavesdama Vil-

niaus klausimą išrišti Tautų Lygai, o antra dieną jau padarē ant Vilniaus užpuolimą ir užgrobē jį. Del šitokio pasielgimo ir pačiai Lenkijai pasidarē gēda. Todel ji ēmē teisintis, sakydama buk generolas Želigovskis užēmęs Vilnių be jos žinios, buk jis nuo Lenkijos armijos atsimetęs, buk jis esąs maištininkas, buk jo kariumenē nesanti reguliarē Lenkijos armija, bet surinkti liuosnoriai, ir todel ji, Varšuvos valdžia, neturinti ant jo jokios valios ir negalinti jį suvaldyti. Bet vēliaus paaiškējo, kad tai yra gryniausis melas. Pasirodē, kad Varšuvos valdžia visai nenori Želigovskį "suvaldyt," nes nuolatos siunčia jam daugiau kariumenēs ir karinēs medžiagos.

Kad apdumus pasauliui akis, francuzų ir anglų valdžios nusiuntē Lenkijos valdžiai po raštą, pareikšdamos, jog Vilniaus užēmimą jos skaito laužymu paliaubų sutarties su Lietuva, ir kad toks pasielgimas nesutinkąs su Lenkijos pažadējimais, duotais tautų lygai. Ir francuzai ir anglai išsireiškē, kad Lenkija turētų Želigovskio pasielgimą atmesti ir sugrąžinti Vilnių Lietuvai.

Ką-gi ant to atsakē Lenkija?

Atsakydama į šitą anglų-francuzų notą, Lenkija išreiškē didelį nusistebējimą, kad Anglija ir Francuzija nori priversti ją atiduoti Vilnių lietuviams. To negalima padaryti jokiu budu, sako Varšuvos valdžia, nes atidavus lietuviams Vilnių, galētų sukilti visa Lenkijos armija.

Lenkai sakosi negalį įsivaizdinti, kad sąjungininkai, kurių draugiškumą jie taip augštai kainuoją, norētų pasinaudoti dabartiniu "sunkiu Lenkijos padējimu," kad privertus ją išsižadēti Vilniaus. Ir Varšava šaukiasi į sąjungininkų geras širdis, kad jie "pasigailētų" jos ir "netrukdytų Lenkijos atstatymo."

Pagalios, Pilsudskis da pagrasino rezignavimu nuo prezidento urēdo ir nuo kariumenēs vado, jeigu jam prisieitų Vilnių atiduoti Lietuvai. Sąjungininkai tuo labai "susijudino," ir kada Pilsudskis paklausē, ar jie nori, kad jis pasiēmęs 10 divizijų eitų valyti iš Vilniaus gen. Želigovskį, jie atsakē: "Nenorim, nenorim!"

Ar tai neaiškus plēšikų suokalbis apiplēšti Lietuvą?

ŽELIGOVSKIS PUOLA ANT KAUNO.

Negana Vilniaus, lenkų banditas Želigovskis buvo pasiryžęs da ir Kauną paimti. Padētis buvo labai pavojinga ir Lietuvos valdžia buvo jau pradējus kraustytis iš Kauno į Šiaulius. Lapkričio 1 d. "New York Times" rašē apie Kauno evakuotę taip:

"Lietuvos valdžia skubiai apleidžia Kauną ir visą geležinke-

lio medžiagą, kurią tik galima, veža į Šiaulius ir kitas vietas šiaurės Lietuvoje, nes vakar vakarą lenkų generolas Želigovskis prasilaužė per lietuvių frontą netoli Ukmergės ir dabar randasi tik už 45 mylių nuo Kauno.

"Želigovskis eina visu frontu pirmyn ir jo spėkos bando Kauną apsupti, kad paėmus jį iš užpakalio."

Tečiaus Lietuvos kariumenė lenkus sulaikė ir kai kur skaudžiai juos sumušė. Ties Vieviu krito 1,000 lietuvių ir 6,000 lenkų. Bet skaudžiausias smugis lenkams užduota ties Širvintais ir Giedraičiais. Širvintuose lietuviai paėmė visą lenkų brigados štabą nelaisvėn ir tik per plauką nesučiupo paties Želigovskio, kuris pabėgo pavogtam automobiliuje.

Apie mušį ties Širvintais ir Giedraičiais kauniškė "Lietuva" paduoda šitokių smulkmenų:

"Šįryt vos atvykęs automobiliu iš fronto vienas karininkas, pasidalino su mumis vakar ir užvakar dienų fronto įspudžiais ir sekmėmis.

"Tautų Sąjungai pasiulius abiem pusėm sustabdyti kovas, musiškiai sustabdė, bet lenkai, kadangi į Giedraičius buvo sutraukę dideles pajėgas ir tikėjosi apsupti musų vieną diviziją, kovų nesustabdė. Tautų Sąjungos kontrolės komisijai lenkai sakė nekovosią, bet prisimygę reikalavo, komisijai pritariant, kad mes tarp Vievio ir Rikantų pataisytumem tiltą. Musų vadovybė, žinodama, kad lenkai žodžio nelaiko, kovas sustabdė, o taip pat prie tilto padavė komisijai ir traukinį, bet tilto netaisė. Tą pačią dieną, kai musų vadovybė davė įsakymą sustabdyti kovas, lenkai puolė Giedraičius su 3 raitelių pulkais, daugybe kulkosvaidžių, minosvaidžių ir žymia pėstininkų dalimi. Prasiveržę pro frontą, jie nepaprastu greitumu skverbės į priekį ir buvo paėmę Kurklius, Kovarską ir nusibastę iki Taujėnų. Bet čia tai ir ištiko juos toks smugis, kokio jie nesitikėjo. Susigriebę musiškiai puolė juos iš visų pusių ir išskirstė ne tik pėstininkų dalis, bet išvaikė ir raitelius. Atkakliose kovose buvo paimtos 4 lenkų armotos, dvi visai nesugadintos, 22 kulkosvaidžiu, 6 bombosvaidžiai daug šautuvų, telefono įrankių, 100 arklių ir apie 300 belaisvių. Be to, paimtas į belaisvę 1 divizijos štabas ir 1 pulko štabas, II brigados vadas nukautas. Jei musiškiai 10 minutų anksčiau butų puolę Širvintus, butų paėmę ir patį Želigovskį su jo svita; dabar gi jo svita išbėgiojo, Želigovskio automobilis gi paimtas.

"Pirmuoju automobiliu iš Širvintų bėgo pats Želigovskis.

Musų kareiviai tepalydējo jį tik šautuvų kulkomis; antrąjį gi automobilį, kur bēgusi jo svita, musiškiai apšaudē iš kulkosvaidžių ir atkirto jai kelią. Tada svita, palikusi automobilį vieškely, spruko į mišką ir išbēgiojo.

"Karininkas pasakojo tokių epizodų: pasirodžius plente legioninkams, keturių sodžių šaulių burēlis, miškais skubējęs į Kurklius, kad ten susijungus su Kurklių buriu, bet sužinojęs, kad Kurkliai paimti, apsikasē Šventosios pakriuty ir ēmē laukti. Veikiai pasirodę keli ulanų eskadronai, kurie joję stačiai į juos: šauliai ēmę pyškinti iš šautuvų; tada legioninkai, užpakaly palikę arklius, patys išsisklaidę į grandinę. Bet vienas musų lakunų nusileidęs labai žemai, metęs iš aeroplano keletą bombų ir pabaidęs arklius; arkliai išbēgioję po visus laukus; sumišę gi legioninkai pradēję trauktis, bet tuojaus buvę apsupti musiškių.

"Žmonēs, pradedant nuo Balninkų ir Kurklių, iki Panevēžio ēmē ginkluotis kas kuo gali; kas neturējo šautuvo ar revolverio, tai šakēmis ir dalgiais. Šventosios pakraščiu, senuose vokiečių apkasuose, sudarē tikrą frontą. Be to, uoliai gaudē persirengusius legioninkus ir lenkų šnipus, kurie legioninkų žygiavimo keliu, buvo sutraukę telefonus, pagadinę telegrafus.

"Daugiau kaip pulkas atskirtų lenkų raitelių, nebegalēdami niekur prasimušti, buvo metęsi į Taujēnus, bet sutikę lietuvius, nukrypo į šlēktos akalicą 'Liaudą'. Jų gaudyti pasiųsta kariuomenē."

PRUSŲ LIETUVIAI ATEINA Į PAGALBĄ.

Buvo žinių, kad Lietuvos kariumenei į pagalbą atējo ir Prusų lietuviai. Viena žinia iš Rygos 3 lapkričio sakē:

"Pradētą paskutinēmis dienomis Želigovskio užpuolimą ant Kauno lietuviai sulaikē visu frontu, todel ir Kauno evakuotē (išsikēlimas) tapo sustabdyta. Lietuvos valdžia pasilieka Kaune. Tik vienoj vietoj lenkai buvo nesumušti, tai pačioj šiaurēj, kur jie užēmē Dukštą, geležinkelio stotį tarp Dvinsko ir Švenčionių.

"Šarvuotas lenkų traukinis, kuris pereitą utarninką atakavo Antokolio stotį, tapo lietuvių artilerijos sutrupintas.

"Pereitoj seredoj buvo labai smarkus mušis tarp Vilniaus ir Kauno, kur lenkai išleido iš savo armotų 1,000 šovinių į lietuvius. Bet lietuviai paēmē viršų. Lenkai tapo išlupti iš Giedraičių ir Dubinkos miestelių.

"Žinios iš Kauno sako, kad lenkus sumušti Lietuvos kariumenei daugiausia padējo Prusų lietuviai, kurių daug įsirašē Lietuvos

armijon. Čielais buriais jie ėjo iš Prusų su ginklais ir amunicija, kurios daug andai prapuolė iš vokiečių valdžios arsenalų."

Ir gali but, kad lietuviai butų Želigovskio armiją iš Lietuvos išviję, jeigu Tautų Lygos komisija nebutų už ją užsistojus. Bet kaip tik lietuviai pradėjo tuos plėšikus mušti, Lygos komisija tuojaus pareikalavo, kad lietuviai sustotų. Girdi, jųs galit tik gintis, jeigu jus užpuola, bet atakuoti nevalia. Ir Lietuvos valdžia, norėdama buti Tautų Lygai gera, sulaikė savo kariumenę.

Šituo Lygos pasielgimu pradėjo piktintis visi lietuviai. Lietuvos šauliai išleido net tam tikrą protestą prieš Lygos kontrolės komisiją. Jis skamba taip:

ŠAULIŲ PROTESTAS PRIEŠ TAUTŲ LYGĄ.

Kalbėsime faktais. Gana tylėti. Tautų Sąjungos Kontrolės Komisija tyčiojasi iš musų valdžios, užgauna ir įžeidžia mus ne tik kaipo tautą, bet ir kaipo žmones.

Iki arantiurininkas Želigovskis briovėsi pirmyn—užėmė Vilnių—Tautų Sąjungos kontrolės komisija tylėjo. Kada musų kariuomenė pradėjo Želigovskį mušti—ji prabilo.

Ir štai ką ji pasakė Lietuvos valstybei:

1) Kovose su Želigovskiu įsakoma laikytis defenzivos. Kitais žodžiais tariant, įsakoma mums duoti laiko Želigovskiui sustiprinti savo kariumenę.

2) Kada Želigovskio aeroplanai Ukmergėje mėtė bombas į minią—buvo tylu. Kada musų aeroplanai pradėjo mėtyti **atsišaukimus—Tautų Sąjungos kontrolės komisija draudžia mums gintis nuo grobikų net atsišaukimais.** Čia dar turėtume priminti Tautų Sąjungos atstovams, kad tarp kitų ginklų—musų (ir viso pasaulio) moteris kartais vartoja šluotą—ar nereikėtų ir tas ginklas uždrausti.

3) Tautų Sąjungos kontrolės komisija butinai įsigeidė, kad mes pataisytume geležinkelį apie Vievį. Mat, jinai negalinti kitaip atvykti Kaunan. Ačiu už gerą rodą! Paskui jusų įsibriaus Želigovskio traukiniai, o jųs, bejėgiai, kaip ir Niselis Bermonto laikais, gal ir tuomet mums patarsite laikytis defenzivos.

4) Iš visų tų juokingų ir žeminančių musų tautą kontrolės komisijos siulymų, nesuvaržytų net elementario mandagumo taisyklėmis, viena aišku:

Kontrolės komisija stato musų tautą ir visą jos gynimosi darbą vienoj eilėj su Želigovskio avantiurininkais ir nori mus taikinti.

Maža to: Ji gerai numano, kad eidami jos siulomu keliu mes palaidotume musų neprigulmybę ir savo tautos teises. Ji žino, kad musų tauta ir kariumenē su jos pasiulymais niekada nesutiks. O kadangi visa tai žinodama kontrolēs komisija visgi daro spaudimą į musų valdžią, tai aišku, kad ji nori bent sukompromituoti musų valdžią tautos akyse, sukelti mumyse nepasitikējimą vieni kitais ir tuo budu padēti valkatai Želigovskiui jo banditiškuose žygiuose.

Ne, poneliai! Bergždžias jusų darbas. Jųs tikēdami lenkų šmeižtams ir melagingomis informacijomis, nemokate priderančiai įkainuoti musų tautos susipratimo ir pasiryžimo.

Nēra derybų su Želigovskio plēšikų gaujomis! Išgama butų tasai kariškis, kurs padētų ginklą pirma, negu Vilniuje plevesuos musų vēliava. Amžiams prakeiktas butų tas pilietis ar valdininkas, kurs panorētų taikintis su banditu Želigovskiu.

Musų valia aiški: sumušti Želigovskį, išvyti jį iš Lietuvos, paimti visą jam prisiųstą karo medžiagą ir priversti lenkų valdžią atlyginti visus nuostolius, Želigovskio padarytus, musų kraštui. Taip buvo su Bermontu, taip bus ir su Želigovskiu.

Tik drąsiai, piliečiai. Viešai skelbkime šias mintis. Lai girdi tie, kurie su musų tautos nusistatymu nenori skaitytis.

Drąsiau, piliečiai! Želigovskio kariumenē demoralizuota. Vilniuje jau badas ir nedarbas. Lenkijoje dideliausias nepasitenkinimas ponų valdžia, kuri šalia Seimo sudarē ponų Senatą.

Musų kariumenē dabar žengia pirmyn. Upas fronte ir šalyje geriausias.

Vilnius ir jo apielinkēs turi priklausyti Lietuvai be jokio plebiscito. Seinai, Punskas ir kitos mums išplēštos grynai lietuvių gyvenamos vietos, Curzono linija priskiriamos Lenkijai, **privalo priklausyti Lietuvai.**

Gana nusileidimų! Ir žmonēs—ir mes mokame ne tik nusileisti, bet ir reikalauti ir priversti musų tautos reikalavimus patenkinti.

Lietuvos Šauliai.

MUŠIS TIES GIBAIS.

Mušį su lenkais ties Gibais lietuvių kariškių organas ”Karys” aprašo taip:

Gibai (Suvalkų gub. į pietus nuo Seinų.) yra tarpe dviejų ežerų: Pamario ir Gerelio. Pro kaimą eina plentas į Augustavą. Į pietus nuo Gibų tuojaus prasideda Augustavo miškai, kuriuose slēpēsi klastingi lenkai. Žinodami, kad ant Gibų gali pulti didelēs

lenkų pajėgos, mes gerai įstiprinome kiekvieną kalnelį, paslėpėm savo kulkasvaidžius ir apsitvērēm vielų tvora. Į vakarus nuo Gerelio buvo kita musų kuopa, kuri taip pat gerai įsitvirtino ir tvora apsitvērē. Pirmutinius savo apkasus apklojome plonytēmis velēnomis, lenkams suklaidinti. Turēdami gerus apkasus, musų vyrukai tarp savęs kalbējo:

"Tegul tik paliokas pasirodytų iš miško, tai mes jam parodysim kuo Lietuva kainuoja!" Upas visų buvo geras.

Rugsējo 20 ir 21 d. lenkai darē žvalgybų, kuriose musiškiai jų du nukovē ir keletą pašovē. Vienas tokių pašautų pakliuvo į musų rankas. Vietiniai gyventojai vieni stovējo iš tolo ir patylom šnabždējo, matyt prijaučiantieji lenkams, kiti prašē musų kareivių sužeistąjį jiems atiduoti, o jie jam teismą padarysią, atsilyginsią už padarytas skriaudas. Lenkiukas bailiai dairēsi į šonus.

Anksti 22 rugsējo rytą lenkai vēl darē žvalgybą, bet musiškių gerai apšaudyti pasitraukē ir vēl nutilo. Visame bare nei šuvio, rodos, kad ir karo nēra. Kareiviai baigē tvorą pinti, kiti apkasus taisē, treti, laisvi nuo tarnybos, drabužius taisē, bulves kepē.

Staiga kairēje pasigirdo šautuvų ir kulkasvaidžių tratējimas, rankinių granatų bombējimas. Kareiviai pametę savo darbus pradējo rinktis į apkasus kovai ruoštis. Visiems buvo aišku, kad lenkai puola. Už kokių 2 minučių iš dešinēs mums praneša, kad matosi einant ir jojant daugybę lenkų ir kažkokia vilktinē (garguolē). Kuopa buvusi į vakarus nuo Gerelio ir lig šiol tylējusi staiga paleido smarkiausį šautuvų ir kulkasvaidžių ugnį. Lenkai ramiai ēję ir tokio "sveiki" iš lietuvių nelaukę, iš karto pakriko, nes perdaug jau karštai juos musiškiai zirziančiu bitelių lietum šventino. Tečiaus už kiek laiko atsipeikēję nuo pirmutinio smugio, puolē atakuoti musų kasimus. Musų drąsųs vyrai laikinai ugnį sulaikē ir leido lenkams tvarkoje prieiti prie vielų tvoros. Kaip tik lenkai pradējo draskyti tvorą, musiškiai paleido iš šautuvų ir kulkasvaidžių tokią ugnį, kad pas tvorą tik dulkēs kilo augštyn, ir lenkų tiršta grandinē tapo paguldyta prie musų vielų tvoros... Tie jau daugiau nemindžios Lietuvos šventų laukų... Po to puolē antra grandinē, bet jos likimas buvo toks pat, kaip ir pirmosios. Šioje vietoje lenkų artilerija nedalyvavo.

Lenkai matydami, kad šioje vietoje musiškiai iš jų tik juokiasi ir kaip piktžoles skina, savo puolimą sustabdē ir visomis pajēgomis užgulē Gibus. Reikia pažymēt, kad tos dvi lenkų grandinēs tapo sunaikintos 10-ties minučių laikotarpy.

Gibus puolē didžiausiu smarkumu, kartu šaudydami iš šautu-

vų, kulkasvaidžių ir patrankų, kurias prisivežē kone į vieną liniją su pēstininkais. Jos stovējo nuo musų apkasų nedaugiau kai per 800 žingsnių. Šaudē ne tik į apkasus, bet į visą kaimą ir į apylinkēs laukus, nors tuose laukuose nieko nebuvo. Ne viena grįčia tapo visai sugriauta, o daugelio matēsi tik, kaip stogo lentos lēkē viršun ir dumai su dulkēmis pro išdaužytus langus ējo lauk. Žmonēs, tokio pragaro staiga užklupti, tuščius namus pametę, kas spējo, pabēgo, o kiti sulindo į bulvių duobes.

Netoli kaimo ganēsi galvijų kaimenē. Kautynēms prasidējus, piemuo, gyvulius pametęs pasislēpē, o gyvuliai subēgo į mišką; ten sutikę lenkų grandines, kurios viena už kitos artinosi prie musų kasimų, pasibaidē, ir spruko atgal. Lenkai, manydami, kad mes į galvijus nešaudysim, skubinosi paskui bandos su savo kulkasvaidžiais ir beveik kartu su banda iš krumų išlindo. Musiškiai paleido ugnį ir lenkai kartu su galvijais žuvo.

Gibuose taip pat du kart puolē musų kasimus iš priešakio, bet abu kart dideliais nuostoliais atmušti, susirinko į mišką, kuris buvo prieš kairyjį musų kuopos sparną. Gi artilerija lenkų veikē be paliovos ir ypatingai stengēsi sudaužyti musų kulkasvaidžius, bet dēkui tam, kad apkasai ir kulkasvaidžių lizdai buvo gerai maskiruoti, priešas niekaip negalējo suvokti, kur stovi tie mirties įtaisai, kurie jų taip daug išžudē. Iš karto daužē kapines, kur buvo medžių ir krumų, manydami, kad ten kulkasvaidis. Kulkasvaidžiui nenustojus lenkus kaip šieną piauti, persikēlē ugnį ant murinio namo, kuris buvo dešinēj nuo kulkasvaidžio. Bet kulkasvaidininkai parinkti drąsuoliai, į lenkų "agurkus" nekreipē dēmesio ir dirbo savo darbą. Pirmutinio lenkų kulkasvaidžio, kurį jie atsinešē ir pasistatē ant bulvių rusio, tuojaus buvo nukautas pirmas N. Jį pamainē antras: tas irgi tuojaus nuvirto duobēn: šiam parkritus, bandē šaudyti trečias, bet neišleidęs nē vieno šuvio, gavo kulką kakton. Kulkasvaidis liko vienas, ir jau vienas musų kulkasvaidininkas buvo bevadinąs antrą eiti parsinešti jį į savo apkasus, tečiaus lenkai suspējo pastatyt kitą kulkasvaidį už kokių 250 žingsnių nuo musų apkasų po tiltu ir paleido ugnį, bet vēl musų laimei, jie musų apkasų ir kulkasvaidžio lizdo negalējo atskirti nuo pievutēs ir kulkas sējo po visą plotą. Tuo pasinaudodami keletas drąsių pēstininkų ir kulkasvaidininkai gerai prisitaikē ir davē sutartinę salvę. Lenkų kulkasvaidis nutilo: jau nebebuvo kam iš jo šaudyti.

Lig šiol kautynēs tęsēsi mums laimingai. Bet štai priešo kulka pakliuvo musų kulkasvaidin ir jį nepataisomai sugadino.

Tuo tarpu miške susitvarkęs priešas puolē tirštomis voromis musų kairijį sparną ir vidurį, ir nors musiškiai narsiai gynēsi, nors lenkų buvo labai daug išžudyta, bet jie nežiurējo į savo nuostolius ir, lyg pakerēti, draskē musų vielų tvorą ir mētē rankines granatas į musų apkasus. Paskui pirmutinių, iš miško, milines atsisegioję, ir atlapais arba alkunēmis veidus prisidengę, bēgo vis daugiau legioninkų. Kadangi priešo buvo bent dešimts kartų daugiau, dauguma, galop, paēmē viršų, ir jiems pasisekē įsiveržti į kapines, t. y. į vidurį. Ilgiau laikytis buvo jau nebegalima, ir mes pradējome trauktis. Lenkai sekē musų pēdomis rēkdami—"žuc bron"—"Ręce do gory"—bet musiškiai atsišaudydami traukēsi atgal. Eidami pro vieną grįčią, pamatēm musų katilo skeveldras ir ištaškytus pietus. Pasirodē, kad priešininko patrankos šovinys pakliuvo po katilu, sprogo, ir musų, jau baigusius virti pietus vējais išnešē. Ką padarysi: dar geriau, nes išalkusiem lenkam skanųs pietųs butų likę.

Priešo gausingesnēs pajēgos smarkiai mus persekiojo, bet musų kareiviai, kad ir pailsę, į nelaisvę nesidavē. Todel lenkai, vieną prisiviję, durtuvu nudurē. Kareivis žuvo—bet lenkams nepasidavē. Musų šarvuotis privertē lenkus sustoti, ir, po jo priedanga susitvarkę, užēmēm naują poziciją.

Šitokių ir da smarkesnių kovų su lenkais buvo daug.

MUŠIŲ SUTRAUKA.

Kad skaitytojas galētų lengviau įsivaizdinti, kaip plačiai buvo išsivysčiusi kova su įsilaužiusiais lenkais, paduosime čionai chronologijos tvarkoje eilę oficialių žinių, kurios buvo skelbiamos Lietuvos Armijos Generalio Štabo. Tas žinias imam iš Kauno "Lietuvos," bet jos da toli nepilnos, nes neturim visų to laikraščio numerių.

Paduodami čia mušiai su lenkais buvo 1920 metais.

Liepos 10 dieną Generalio Štabo pranešimas sako: Musų kariumenēs dalįs užēmē Kazačizną ir išējo ant geležinkelio linijos. Paimti taipgi Lingmenįs, Kernava ir Musninkai. Daroma gilesnē žvalgyba.

Liepos 11.—Musų kariumenė paēmē Malētus, Dubingius, Giedraičius, Miežančius, Inturkes ir Paberžę.

Liepos 14.—Vievio pietuose lenkai apšaudē musų traukinius su kareiviais. Musiškiai išēję iš traukinių stojo su lenkais kovon. Po trijų valandų mušio lenkai pradējo trauktis į pietus. Mes turējome nuostolių užmuštais ir sužeistais. Lenkų nuostoliai dideli.

Maišiogalos pietuose musų kariumenē susitiko su lenkų brigada, kuri traukēsi iš rytų. Mes ją nuginklavome, paimdami daugybę šautuvų, kulkasvaidžių ir armotų su arkliais ir pakinktais.

Liepos 15.—Šiandien musų kariumenē įējo į Landvaravą ir Vilnių. Vedam su rusų karēs vadovybe derybas, kad galutinai išaiškinus Vilniaus padētį. Vievio ir Nemenčino ruožte pakrikusi lenkų kariumenē nuginkluojama.

Rugsējo 1.—Pietų fronte musų Mariampolēs grupēs dalys, daug skaitlingesnių lenkų spaudžiamos, po kovos buvo priverstos pasitraukti linijon: Sipliškiai, Punskas, Beržininkai, Rudavka, Holynka. Vienoj ir antroj pusēj yra nukautų ir sužeistų.

Rugsējo 3.—Mariampolēs grupēs dalys, įveikusios lenkus, pradējo žygiuot į priekį pirmiau buvusioms pozicijoms paimti. Mums pavyko nustumti lenkus nuo 25 iki 50 varstų atgal visu frontu nuo Gardino ligi Suvalkų. Vakar, 2 rugsējo, musų spēkos kovodamos atēmē iš lenkų Seinus, Gibus, Lipską, Krasnapolį, Kaletnikus ir Černovką. Beto da mes paēmēm karēs grobio ir belaisvių. Musų lakunai veikē visą laiką, darydami žvalgybą. Musų kariumenē eina pirmyn.

Rugsējo 7.—Vakar visą dieną į šiaurę nuo Suvalkų ējo kovos. Sodžius Nauji Graužai du kartu perējo iš rankų į rankas. Naktį, iš 6 į 7 rugsējo d., musiškiai paēmē Vyžainius.

Į pietryčius nuo Augustavo lenkai užēmē Rygalovką, delto musiškiai buvo priversti apleisti Lipską ir pasitraukti į Holynkos liniją.

Lenkai skelbia busią musų kariumenē veikianti išvien su bolševikais ir busią musų kariumenēs užpakaly koncentruojąsi bolševikų dalys. Tai yra grynas lenkų prasimanymas.

Rugsējo 20.—Vakar lenkų žvalgai prisiartinę prie Gibų Budviečio ir Navikų apšaudē musų sargybą, tečiaus musų sargybom ēmus šaudyt, lenkai buvo priversti pasitraukti.

Rugsējo 23.—Lenkai sutraukę žymių pajēgų vakar 12 valandą pradējo pult musų kariumenę. Priešininkas stiprios artilerijos padedamas po atkaklių mušių privertē mus pasitraukti į Seinų, Gibų, Želvēs liniją. Mušiai toliau eina.

Rugsējo 24.—Vakar visą dieną tęsēs smarkios kovos. Musų dešinysis sparnas priešpolimais sugrąžino savo senas pozicijas.

Kairysis sparnas po atkaklių kovų, įsistiprino linijoj: Žagarai, Podelnikai, Zivačiškiai.

Spalių 2.—Į vakarus nuo Nemuno: Vakar visą dieną lenkai darē žvalgų ir grandinių puolimus. Ties Ruoželių kaimu lenkų raiteliai puolē musų sargybą ir privertē pasitraukti į Olšankų kaimą. Lenkų grandinēs artilerijai padedant puolē musų liniją Kybartai—Vielancai ir paēmē Berežininkus. Priešpuldami musiškiai atstumē lenkus į senas pozicijas. Musų nuostoliai—1 nukautas, 1 sužeistas, ir 4 pateko į nelaisvę. Lenkų nuostoliai nukautais ir sužeistais didesni. Paimti į nelaisvę 5.

Į rytus nuo Nemuno: Lenkai, sugrupavę pajēgas į pietus nuo Ulos upēs, Karaja upēs ir paēmę Durasiskių ir Žirvēnų kaimus, palei gelžkelį slinko Varēnos link. Purklių, Selaivių ir Mergažerių kaimų linijoj musų dalys, šauliams padedant, pradējo priešpuolimą, kol sutemo, lenkai tapo atstumti ir atsistojo Žiuračiškių ir Žirvēnų kaimuose. Kovose dalyvavo vienas musų šarvuotas traukinys. Kituose baruose ramu.

Einant musų delegacijos su lenkų delegacija padaryta sutarčia del karo paliaubų, duotas įsakymas nekariaut į vakarus nuo Nemuno rugsējo 30 d. 24 val.

Spalių 3.—Naktį iš 1 į 2 spalių į vakarus nuo Nemuno keliose vietose lenkai smarkiai atakavo musų pozicijas, nežiurint kad jie buvo sutikę mušius šiame fronte sustabdyti. Ypač smarki buvo kova ties Kybartais (15 kilometrų į vakarus nuo Lazdijų). Po tų mušių musiškiai paliko ties Kybartais augštumą Nr. 201.

Į rytus nuo Nemuno lenkų puolimas visai likviduotas ir jie atstumti vēl už Ulos upēs. Pereitą naktį jie vēl buvo paēmę Zuračiškių kaimą, bet musiškių kontrpuolimu buvo iš tenai išvyti. Čia ypatingai gerai veikē musų šarvuotas traukinys.

Vakar apie 9 val. lenkai pradējo pulti ant Marcinkonių Varēnos geležinkelio ruožte. Mušis tęsēsi ištisą dieną. Vakarą musų kariumenē apleido Varēną ir įsistiprino Tankunų-Bibriškių-Omerčio ruožte.

Šitose kovose ypatingai daug veikē šarvuotas musų traukinys, kuris kulkasvaidžių ir kanuolių ugnimi visą laiką stabdē daug skaitlingesnio priešo užpuolimus; tečiaus kartu su pēstininkais jam besitraukiant atgal, kaž-kokie išdavikai užvertē vagonais geležinkelio bēgius ant Varēnos stoties ir delto ekipažas, nustojęs 1 karininko ir 10 kareivių, turējo palikti traukinį ant stoties ir pasitraukti.

Spalių 6.—Lietuvos karēs vadovybē, nenorēdama įrodyt savo

norą vengti kraujo liejimo, Varēnos srity vakar ištisą dieną ginklų prieš lenkus nebeēmē, o pasitenkino tik jų puolimų atrēmimu. Lenkai atkakliai stengēsi tame ruožte vakar prasilaužti į Barčiulionus, bet ir čia buvo atremti su nuostoliais.

Atvykusi į Suvalkus 4 spalių Tautų Lygos kontrolēs komisija pasiulē pirmiausia abiem pusēm sustabdyti ginklus Varēnos ruožte nuo 6 spalių 10 valandos Lietuvos laiku. Tas pasiulymas buvo priimtas ir Lietuvos karēs vadovybē jau davē savo kariumenei reikiamą įsakymą.

Spalių 13.—Vakar latviai be musų karēs vadovybēs žinios užēmē Eglaitę. Į musų paklausimą, ką tas faktas reiškia, latvių karēs vadovybē atsakē, kad tai yra vien strateginis žingsnis sąryšy su lenkų generolo Želigovskio veikimu.

Spalių 16.—Į šiaurę nuo Vilniaus musų kariumenēs dalys randasi Švenčionelių ruožte. Dešiniajame Vilijos krante vakar apie 15 valandą musų kariumenē, artilerijai ir vienam šarvuotam automobiliui dalyvaujant, išmušē priešininką iš jo pozicijų ties Bačeku ir nugrudo jį už Skauduliškių-Leidagolos-Bobrykovščyznos linijos. Apie 17 valandą priešininkas tame ruožte vēl pradējo pulti, bet buvo atremtas. Kairiajame Vilijos krante vakar lenkai taip pat pradējo atakuoti musų pozicijas. Tenai eina smarkus mušis.

Spalių 17.—Kairiajame Vilijos krašte lenkai užēmē Valkininkų miestelį ir puolē musų sargybą ties geležinkelio tiltu ant Merečankos upēs, bet buvo atmušti. Rykontų ruožte kovos vakar vyko ištisą dieną, bet nedavē vaisių.

Dešiniajam Vilijos krante musų stiprios žvalgų partijos buvo atstumusios priešininką 4—5 varstus, bet vēliau priešininko atsargos, iš savo pusēs puldamos privertē musų žvalgus grįžti į savo senas pozicijas. Turime nuostolių nukautais, sužeistais ir į nelaisvę patekusiais. Tarp kitų sužeistas N. pulko bataliono vadas kapitonas Vitkauskas. Kito pulko leitenantas Bauris sužeistas pateko į lenkų nelaisvę. Mes taip pat paēmēm nemažai lenkų į nelaisvę, tarp kitų yra paimtas Ponarų dvaro savininkas. Kareiviai lenkai paimtieji į nelaisvę visi Varšuvos, Kališo, Radomo ir Siedleco gub.

Spalių 17.—Apie paēmimą Valkininkų miestelio paaiškējo šios smulkmenos: Naktį spalių 15 į 16 d. lenkų "Tatarskos jazdos" dalys puolē musų sargybas prie Merečankos upēs ties Biekšų ir

Dziechciarų kaimais ir ties Valkininkų miesteliu. Jų puolimus ties Biekšais ir Dziechciarais musų sargybos atmušē, bet paminētų lenkų raitelių dalis perējo Merečankos upę šiaurēje nuo Valkininkų ir apsiautē musų sargybą Valkininkų miestelyje. Vienkart iš antros pusēs apie 150 lenkų pēstininkų ēmē atakuoti Valkininkus. Musų sargyba iš 15 žmonių ilgai dar su jais kovēsi, bet vēliau nukovus keturis priešininkų arklius ir sužeidus 10 lenkų raitelių, pasitraukē. 5 musų kareiviai pateko ten į lenkų nelaisvę. Lenkai kovos metu su musiškiais išplēšē visas Valkininkų miestelio krautuves, sukrovē visa tai į 28 vežimus, ir, paēmę dar du vietos kunigus, apie 16 val. spalių 16 d. išvažiavo. Iš kitų punktų, esančių šioje demarkacijos linijos pusēje, lenkai ligi šiol nepasitraukē. Taip, pavyzdžiui, Giraičių kaime stovi jų 430 kareivių su 8 kulkosvaidžiais ir 4 armotomis.

Dešiniajame Vilijos krante artilerijos susišaudymas ir žvalgų susirēmimai, laike kurių 11 lenkų nukauta ir 6 lenkai paimti į nelaisvę. Lenkai-belaisviai: 3 Radomo rēdybos, 1 Kelco, 1 Petrakovo ir 1 galicijietis.

Švenčionēlių ruožte vakar apie 16 val. laike kovų su lenkais mes paēmēm iš lenkų 1 garvežį.

Spalių 19.—Vakar nuo pat ryto kairiajame Vilijos krante prasidējo su priešu kova, kuri ējo linijoj: Olsokų Ežeras, Akmenēs Ežeras ir Paneriškiai. Mušis ējo visą dieną ir mes pasistumēm visu frontu pirmyn. Dešiniajame Vilijos krante buvo žvalgų susirēmimas. Vilniaus šiaurēje mes apleidome Švenčionēlius.

Spalių 22.—Stiprus lenkų raitelių burys, prasilaužęs per musų N. divizijos kairiajį sparną, užējo musų kariumenei dešiniajame Vilijos krante toli į užpakalį ir paēmē tos divizijos vadą su jo štabo dalimi. Tos divizijos dalys tvarkoje pasitraukē ir sustojo linijoj: Romaniškiai-Skieterai-Avižancai. Del šitų įvykių musų kariumenē kairiajame Vilijos krante tapo atitraukta į Vievio liniją.

Spalių 23.—Vakar lenkai, sukoncentravę Švenčionēlių ruožte didesnes savo pajiegas, tris kartus atakavo musų spēkas ties Pašeimeniais ir Murmiais. Visos atakos buvo atremtos dideliais priešui nuostoliais. Musų nuostoliai nežymųs. Iš lenkų pusēs dalyvavo šarvuotas traukinis.

Abiejuose Vilijos krantuose buvo žvalgų susirēmimų.

Spalių 30—Vakar kairiajame Vilijos krante 10 valandą lenkai užpuolē musų kariumenę ties Naborovščizna pajiegomis ne-

mažiau 1 bataliono. Mušis tęsēsi ligi 13 val. 30 minutų. Mes nuvijome lenkus Pavlovo ir Naujų Trakų link. Musų nuostoliai tame fronte vakar buvo: 1 užmuštas, 1 sužeistas ir 2 pateko nelaisvēn.

Dešiniajame Vilijos krante visos lenkų atakos vakar buvo atremtos su dideliais jiems nuostoliais. Mes iš savo pusēs pradējome šešuolių ruožte pulti lenkus Poželvos kryptimi. šituo puolimu mes sunaikinome du lenkų eskadronu. Grobio turime paēmę 70 raitelių arklių ir belaisvių.

Musų žvalgyba lenkų užpakaly praneša, kad iš Lenkijos naktimis kasdien eina lenkų pēstininkai ir raiteliai per Gardiną Vilniaus link.

Spalių 31.—Suvalkijoj lenkai neutralinēje zonoje pereitą naktį apiplēšē Krasnogrudos kaimą.

Vakar apie 15 val. lenkų sustiprinta žvalgyba su 2 kulkosvaidžiais atakavo musų užtvarą ties Spirdžių ežeru, bet buvo atmušti ir nuvyti.

šiandien musų dalys, anksti rytą, atsikirsdamos nuo lenkų antpuolių Poželvos ir Videniškių ruožtais, paēmē paminētus punktus ir nuvijo priešininką Giedraičių link. Kovos tebesitęsia.

Lapkričio 1.—Vakar musų dalys, atsikirsdamos prieš lenkų antpuolius Giedraičių kryptimi, atkaklių kovų rezultate nuvarē lenkus anapus linijos Kreunai-Dudonys-Supeniai-Raupiškiai.

Vakar apie 15 val. lenkų aeroplanas, skrisdamas per Ukmergę, numetē į miestą 2 bombas ir apšaudē miestą kulkasvaidžių ugnimi. To bombardavimo ir apšaudymo vaisiai: 11 civilių žmonių užmušta, 13 civilių žmonių sunkiai sužeista ir daug lengvai sužeista. Kariškių nē vienas nenukentējo.

Lapkričio 2.—Kairiajam Vilijos krante lenkų šarvuotas traukinis vakar apie 16 val. atvyko ties Klepačių kaimu (gelžkelis Landvaravas-Varēna) ir iš ten savo artilerija apšaudē Leipunų ir Antokalnio kaimus. Musų artilerijos apšaudytas, traukinis grįžo atgal.

Vakar 9 val. lenkai didelēmis pajēgomis pradējo pulti musų pozicijas dešiniajame Vilijos krante ties Skieteriais, Veršuliškiais ir kitur. Intensingai veikē abiejų pusių artilerija. Lenkų artilerija išleido daugiau kaip 3,000 šovinių. Apie 16 val. lenkam buvo pavykę paimti Skieterius, bet apie 20 val. mes kontrpuolimu vēl juos iš ten išvijom. Kovos pasibaigē tik vēlai vakarą. šiau-

rēs kryptimi musų dalys kontratakomis vakar paēmē Giedraičius ir Dubinkus. Ežerēnų kryptimi lenkai paēmē Dukštus.

Lapkričio 3.—Paēmus mums Giedraičius paaiškējo, kad spalių 31 ir lapkričio 1 per Giedraičius lenkai išvežē iš karēs lauko 500 sužeistų savo kareivių, 4 užmuštus oficierius ir 1 užmuštą generolą.

Lapkričio 9.—Vakar viena lenkų kuopa su kulkasvaidžiais puolē ant musų sargybos ties Padvaronimis, bet musų ugnimi buvo nuvyta. Ties Užulējais lenkų raiteliai stengēsi apsiausti musų žvalgus, bet buvo išvaikyti. Keturi jų raiteliai buvo nukauti.

Dešiniajame Vilijos krante eina stiprių žvalgų partijų susirēmimai.

Vakar 15 valandą šarvuotas lenkų traukinys buvo prisiartinęs prie Turmonto, bet apšaudytas iš musų kanuolių, pasitraukē atgal.

Lapkričio 10.—Kairiajam Vilijos krante apie 16 val. lenkai atakavo Padvaronių kaimą, bet buvo atmušti. Vēliaus jie tą patį kaimą apšaudē artilerija.

Dešiniajam Vilijos krante vakar apie 4 val. lenkų vienas batalionas su batarēja pradējo pulti Giedraičių kryptimi. Priešininkui buvo pavykę paimti Pustilkų ir Santakų kaimus. Apie 10 val. musų dalys kontrpuolimu vēl lenkus iš paminētų kaimų išvijo. Tame ruožte Dubinkų ir Joniškio kryptimis lenkai apie 9 val. taip pat buvo pradēję pulti ir kiek pastumē musų pryšakines dalis atgal. Kontrpuolimu priešininkas buvo vēl nuvytas. Jo rankose pasiliko tik Maldžiunų kaimas. Kovos nutilo tik apie 22 val.

Lapkričio 11.—Kairiajam Vilijos krante vakar dieną ir praējusią naktį lenkai kelis kartus puolē musų užtvarą ties ežeru Gilus (10 kilm. į pietus nuo Vievio ežero), bet visi tie puolimai buvo atmušti. Musų pusēje vienas sužeistas. Šiandien apie 1 val. lenkai tame bare puolē vēl musų pozicijas ties Padvaronimis. Buvo nuvyti.

Dešiniajame Vilijos krante ties Draučais (4 kilm. į šiaurēs rytus nuo Konavos) šiandien apie 5 val. įvyko stiprus žvalgybų susirēmimas. Kovota buvo rankinēmis granatomis. Priešininko žvalgyba pabēgo, palikusi 4 sužeistus. Musų 1 kareivis nukautas. Giedraičių kryptimi pastebētos naujos priešininko pajēgos.

Ežerēnų kryptimi lenkai, šarvuoto traukinio padedami, paēmē vakar Salakus, Smalvą ir Turmonto stotį.

Lapkričio 17.—Vakar apie 10 val. vienas lenkų batalionas su batarēja puolē ant mųs Giedraičių ruožte, kur jiems buvo pavykę paimti Alio, Magazinų ir Santakų kaimus, bet apie 16 valandą musų kontratakomis lenkai buvo iš tų kaimų išvyti su dideliais jiems nuostoliais. Šiandien 6 valandą lenkai vēl pradējo užpuolimą tame ruožte. Kova tebeina.

Kairiajame Vilijos krante lenkai, apšaudę artilerijos ugnimi iš šarvuoto traukinio, vakar atakavo musų užtvoras Leipunų ir Geiceniškių kaimuose. Musiškiai laikinai buvo privesti iš tenai pasitraukti, bet paskui kontrpuolimu lenkus išvijo ir savo pozicijas atsiēmē. Ties Rudziškių stotim musų žvalgai susirēmē su lenkų raiteliais ir išvaikē juos. Lenkai paliko 4 arklius ir 4 nukautus kareivius.

Lapkričio 20.—Klausant Tautų Sąjungos balso, musų kariumenei buvo duotas įsakymas laikytis, kaip seniau, gynimosi taktikos, juo labiau, kad esanti fronte Tautų Sąjungos kontrolēs komisija patikrino, jog ir musų priešininkas jokių aktingų žygių prieš mus nedarys. Nežiurint į tai, lenkai, kaip jau buvo pranešta, lapkričio 17 dieną pradējo didelēmis pajēgomis pulti Širvintų ir Giedraičių kryptimis, pralaužē ten musų frontą ir buvo beeiną Kovarsko ir Anykščių kryptims. Del tos priežasties ir mes priversti buvom pradēti aktingą veikimą, kurio rezultate vakar atsiemēm vēl Širvintus, Paželvę, Laumenis ir Vydezniškius.

Vakarykščių kovų smulkmenos:

Kairiajame Vilijos krante vakar mes visą dieną sekmingai darēmē sustiprintas žvalgybas. Klepačių ruožte veikē lenkų šarvuotas traukinys, kurio vienas vagonas buvo nuverstas nuo bēgių. Su likusiais vagonais traukinys paspruko Landvaravo link.

Dešiniajam Vilijos krante priešininkas vakar nuo pat ryto pradējo atkakliai atakuoti Musninkus, Smeilius, Taučilius, Mikališkius, Kunigiškius. Intensingai veikē jų artilerija, kuri vakar tame ruožte išleido ligi 2,000 šovinių. Apie 15 v. Taučiulius priversti buvome palikti. Bet vēliau Taučiulius atsiēmēm atgal. Ten veikē taip pat 3 lenkų aeroplanai, kurie mētē bombas į Čiobiškio tiltą ir į musų batarēją. Į šiaurę nuo to baro mes atakavome lenkų pozicijas Širvintų ruožte. Atkaklios kovos buvo priējusios ligi durtuvų. Kovų rezultate paēmēm Motiejunų kaimą ir Širvintus, kur suēmēm ir lenkų brigados ir pulko štabus, 170 belaisvių, 2 armotas, 20 kulkasvaidžių, 6 minosvaidžius, 84 arklius, 7 virtuves, 32 vežimus, daugiau kai 200 šautuvų, vieną lengvą automobilį, daug šovinių, telefono ir kitokio turto. 21 val. lenkai kontrpuoli-

mu mēgino atmušti Širvintus, bet jiems nepavyko. Belaisvių parodymų, Širvintuose buvo pats generolas Želigovskis, kuris tečiau spējo pasprukti. Tose kovose nukautas lenkų Gardino pulko vadas. Vienkartinēmis kitų vorų pastangomis mes vakar likvidavome fronto pralaužimą. Kovos nebeina. Bendras vakarykščios dienos grobis: daugiau kai 200 belaisvių, 2 armotos, 20 kulkasvaidžių, 9 minosvaidžiai, ligi 150 arklių, 74 virtuvēs, 40 vežimų, daugiau kai 250 šautuvų, vienas lengvas automobilis.

Lapkričio 23.—Paaiškējo, kad mušiuose ties Giedraičiais be jau paminēto grobio buvo paimta da 60 belaisvių, du kulkasvaidžiai ir daugybē amunicijos. Nemaža lenkų kareivių išbēgiojo po miškus ir tenai slapstosi.

Paaiškējo taip pat, kad Širvintų ir Giedraičių fronto užpuolime lenkai pavartojo prieš mus 4 pēstininkų pulkus ir vieną raitelių brigadą. Tos brigados 6—8 eskadronai buvo atkirsti nuo savo dalių ir vadovybių ir iki šiol painiojasi po musų užpakalį, darydami ramiems gyventojams nemaža nuostolių. Vakar Kedainių ir Raguvos ruožte musų kariumenē buvo su tais lenkų raiteliais susirēmus. Tame susirēmime dalyvavo ir vietos šauliai, kurių keliatas buvo nukauta. Po susirēmimo lenkų raiteliai pasitraukē į Troškunų miškus. Jie energingai persekiojami.

Lapkričio 24.—Atskirtieji musų užpakalyje lenkų raiteliai vakar pasitraukē iš Troškunų ruožto į Rubikų ežero ruožtą. Keliose vietose įvyko su jais nežymių susirēmimų, nes jie stengēsi pasprukti į savuosius vengdami kovos.

Lapkričio 25.—Vakar kairiajam Vilijos krante lenkų žvalgyba buvo užpuolus musų sargybą ties Padvaronimis, bet buvo atmušta ir nuvyta.

Lapkričio 26.—Kairiajam Vilijos krante vakar lenkų žvalgai apšaudē musų sargybas Piktoniškių, Padvaronių ir Markuciškių kaimuose. Musų žvalgai išmušē sustiprintą priešo žvalgybą iš Pribančių kaimo, kur lenkai buvo atvykę pasiplēšti. Mostų kaime musų žvalgai paēmē 2 lenkų kareiviu į nelaisvę.

Lapkričio 27.—Ežerēnų kryptimi lapkričio 25 d. lenkų 9-to pulko (3-čios legionų divizijos) trys kuopos atvyko į Salakus, apsiautē miestelį ir vēliau išplēšē.

Lapkričio 28.—Vakar kairiajam Vilijos krante ties Padvaronimis buvo prisiartinę prie musų sargybos lenkų žvalgai, bet buvo atmušti. Kitur ramu.

Gruodžio 1.—Vakar kairiajame Vilijos krante lenkų žvalgai 22 val. buvo užpuolę musų sargybą ties Padvaronimis, o 23 val. lenkų sustiprinta žvalgyba, prisiartinusi prie musų pozicijų ties Jančunų kaimu (prie ežero Gilus), ēmē tas pozicijas apšaudyti.

Bet musų ugnimi visos tos lenkų žvalgų partijos išsklaidytos.

Sulyg padaryta su lenkų valdžia sutartimi del ginklų sustabdymo tarp musų ir Želigovskio kariumenių, toksai ginklų sustabdymas vakar 24 val. buvo jau fronte įvykintas.

Gruodžio 2.—Fronte ramu.

Gruodžio 4.—Fronte ramu.

Kadangi ginklai tapo sustabdyti, tai Generalio Štabo pranešimų daugiau nebus rašoma.

(Ginklai buvo sustabdyti Tautų Lygai reikalaujant, kuri apsiēmē išrišti lietuvių-lenkų konfliktą taikos keliu.)

PLEBISCITAS IR JO NENUSISEKIMAS.

Tautų Lyga, betaikydama lietuvius su lenkais, 28 spalių 1920 metų nutarē išrišti jų ginčą plebiscito keliu, tai yra, leisti patiems ginčiajamų sričių gyventojams nubalsuoti, kur jie nori dētis: prie Lietuvos, ar prie Lenkijos. Plebiscitą ji pasiulē iš pradžių tik toms sritims, kurios guli į rytus nuo vadinamos Curzono linijos. Ta linija prasideda nuo Vyštyčio ežero ir eina pro Vižainį, Seinus, Punską ir Beržininkus, palikdama juos lenkams, toliau pro Gardiną, palikdama jį Lietuvių pusēj, į pietus iki Lietuvių Brastos. Tuo budu plebiscitas turētų but daromas pradedant Kalvarijos, Alytaus, Varēnos ir Šolpiniškēlių sritimis, toliau į rytus ir pietus.

Nors ir toks plebiscito plotas parodo, kad Tautų Lygos politikieriai visai nežiurējo teisybēs, nes, sulyg šito pleno, plebiscitas turētų but daromas Volkovisko ir Brest Litovsko srityse, kur lietuvių beveik nēra, o grynai lietuvių gyvenamos sritįs apie Vištytį, Vižainį, Seinus, Punską ir Beržininkus paliekamos lenkams be jokio plebiscito,—nors jau ir toks Lygos nuosprendis buvo labai neteisingas, bet visgi tuomet bent Vilnius ir Ašmena turējo palikti Lietuvai be jokio plebiscito, ir Lietuvos valdžia buvo su tuo sutikusi.

Bet vēliaus, lenkams reikalaujant, Tautų Lygos komisija užsispyrē daryti plebiscitą ir Lietuvos sostinēje—Vilniuje.

Lietuvos valdžia pradējo prieš tai protestuoti. Ji visą laiką pataikavo ir gerinosi Lygos reakcininkams kuo tik galēdama; ji vedē karę su bolševikais; ji leido lenkams užimti pusę Lietuvos, nenorēdama jiems priešintis vien delto, kad Tautų Lygai nenusi-

dējus, o dabar ta Lyga jai taip atsimoka! Juk tai netik materialē skriauda, bet ir garbēs įžeidimas! Kaip neprotestuoti? Ir Lietuvos valdžia pradējo sakyti, jog ji nekuomet nesutiksianti, kad Vilniuje butų daromas plebiscitas. Tas miestas yra pačių Lietuvių įkurtas, per amžius Lietuvos sostine buvęs, Lenkams niekad neprigulējęs, ir jis turi but paliktas Lietuvai be jokio klausimo. Nes ar galima dabar kelti klausimą, kam turi prigulēti Varšuva? Varšuvojj gali but daugiau žydų, negu lenkų, tečiaus visi žino, kad tas miestas priguli lenkams. Taip pat yra ir su Vilnium: lenkų tenai gali but daugiau kaip lietuvių, tečiaus visi žino, kad jis yra Lietuvos sostinē.

Reikia pasakyti tiesą, kad Lietuvos valdžia ir žmonēs nenorējo plebiscito netik Vilniuje, bet nenorējo jo ir kitose vietose, nes nepasitikējo Tautų Lyga ir jos agentais, kurie aiškiai stojo už Lenkiją. Lietuvos gyventojai, ypač šaulių organizacija, atvirai kēlē protestus prieš brukamą plebiscitą. Pakēlē prieš jį balsą ir Amerikos lietuviai. Vienu tarpu lietuvių visuomenēj buvo kilusi tikra protestų audra del to plebiscito.

Jeigu plebiscitas vykinamas teisingai, tai prieš jį negalima nieko pasakyti, nes tai yra demokratiškiausis apsisprendimo budas. Bet Tautų Lyga suko jį taip, kad jis išeitų lenkų naudai. Sulyg jos pleno, kaip sakēme, plebiscite turējo dalyvauti tiktai tokios sritįs, kur lietuvių labai mažas nuošimtis, arba ir visai nēra, kaip, pavyzdžiui, apie Brest Litovską, Volkoviską, Gardiną ir tt.; tuo tarpu tokios apielinkēs, kaip Vištytis, Vižainis, Seinai, Punskas, Beržininkai, kur gyvena beveik vieni lietuviai, turējo pasilikti lenkams be jokio plebiscito.

Šitaip "plebiscitą" vedant, žinomas dalykas, jis butų išējęs Želigovskio naudai, nes lietuviai nebutų turēję jame balso. Todel Lietuva jam ir priešinosi.

Tečiaus nežiurint Lietuvos protestų, Tautų Lyga užsispyrē plebiscitą vykinti ir jam pridaboti nutarē nusiųsti tarptautinę armiją. Kareivių tokiai armijai buvo pasižadējusios duoti visų pirma, žinoma, Francuzija, paskui Anglija, Belgija, Švedija ir da kelios šalįs.

Bet įvedimui Lietuvon tokios armijos pasipriešino Sovietų Rusija. Maskva pasakē, kad "baltos gvardijos" savo pašonēj ji netoleruos jokiu budu, ir pradējo koncentruoti savo spēkas už Vilniaus. Tas sudarē visai naują padētį. Želigovskiui pradējo drebēti kinkos, kad Vilniaus neužimtų rusų armija. Todel plebiscitui su Tautų Lygos kariumene pradējo priešintis ir patįs lenkai.

Šitaip aplinkybēms susidējus, Tautų Lyga plebiscitą atšaukē, o jo vieton patarē išrišti lietuvių-lenkų ginčą derybų keliu, pirmininkaujant jos atstovui Hymansui. Lietuva su tuo sutiko; Lenkija irgi nesipriešino, nes derybose ji tikējosi daugiau laimēti. Deryboms vieta paskirta Belgų sostinēj, Bruselyje; laikas, balandžio pabaigoje. Jos atsidarē 20 balandžio, 1921 metų.

Kol kas tečiaus buvo padaryta, Tautų Lygai tarpininkaujant, šitokia sutartis tarpe Lietuvos ir Lenkijos:

"1. Želigovskis grąžinamas Lenkijos disciplinon arba pamainomas reguliare Lenkijos kariumene.

"2. Tos kariumenēs bus ne daugiau penkiolikos tukstančių.

"3. Lietuvių kariumenē tame fronte bus ne didesnē dviejų divizijų; kita grįžta į vidaus kraštą.

"4. Lietuvos valdžia aprupina maistu ir sēklomis Vilniaus srities civilius gyventojus.

"5. Adminisracija palieka dabartinē, jokių naujų rinkimų neturi buti.

"6. Kontroliuoti pasilieka Tautų Sąjungos Militarē Komisija. Derybos Briusely turēs eiti pilnos lygybēs pamatais."

Tariant Akselrodo žodžiais, šitokiais nutarimais Tautų Lyga įvedē Lietuvą į naujus sląstus. Tik įsigilinkime į šitas sąlygas: deryboms turi vadovauti žinomas lenkų draugas Hymansas. Želigovskio demoralizuota kariumenē turi but pakeista reguliare, sveika ir disciplinuota lenkų a r m i j a, Lietuva t u r i maitinti visą ginčijamą sritį ir tokiu budu pagerinti jos ekonominę padētį ir palengvinti lenkams tą kraštą valdyti.

Visi šie nutarimai, tai tik pasityčiojimas iš Lietuvos, ir lietuviai juos turētų griežtai atmesti. Juk pasirašydama tokias sąlygas Lietuva netiktai apsiēmē palikti Vilnių lenkų rankose, bet apsiēmē da ir maitinti lenkų valdomąjį Vilnių. Ir kad lenkai nebijotų Vilniuje šeimininkauti, klerikalinē Lietuvos valdžia sutiko ir savo kariumenę atitraukti nuo Vilniaus į krašto vidurį.

Nors rašant šiuos žodžius Bruselio derybos del Vilniaus da nepasibaigē, bet turbut neapsiriksime iškalno pasakę, kad tose derybose Lietuvos valdžia galutinai su Vilnium atsisveikins. Jau išvažiuojant į Bruselį Lietuvos delegacijai ministerių pirmininkas K. Grinius pasakęs:

"Musų delegacijai yra duotas įgaliojimas įsteigti **Vilniaus rajone nepriklausomą valdžią su savo parliamentu ir ministeriais, kurie bus pačių žmonių išrinkti. Tasai parliamentas turēs paskui nutarti, ar Vilnius turi prigulēti Lietuvai, ar Lenkijai. Kaip jis**

nutars, taip mes sutiksim, jeigu tame bus išreikšta tikra žmonių valia."

Reiškia, Lietuvos valdžia jau iš kalno Vilniaus išsižadėjo. Nes ir Želigovskis nieko kita nereikalavo, kaip tik sutikimo iš Lietuvos pusės įsteigti Vilniaus srityje nepriklausomą valdžią ir sušaukti Seimą, kuris galutinai nuspręstų Vilniaus likimą. Ir Lietuvos valdžia dabar su tuo sutiko. Anot Chicagos "Naujienų," tai yra Vilniaus pardavimas lenkams!

Einant tokios politikos keliu, kaip ėjo Lietuvos klerikalinė valdžia, šitoks rezultatas buvo neišvengiamas. Vietoj stoti su revoliucine Rusija ir nulaužti Lenkijos imperializmui sprandą, Lietuvos atžagareiviai ėjo talkon lenkų buržuazijai prieš Sovietų Rusiją. Jie tik rupinosi, kad išvijus iš Vilniaus bolševikus, bet kuomet Vilnių užėmė lenkų legijonai, jie paliko Vilnių ramybėj.

Kad atžagareiviška Lietuvos valdžia skaitė lenkus savo talkininkais kovoj prieš revoliucinę Rusiją, tai aiškiai pasako M. Šalčius savo knygoj "Lenkų Sąmokslas Lietuvoje," kurią išleido Amerikoje Tėvynės Mylėtojų Draugija 1921 metais. Ant 11-to puslapio jis tenai rašo:

"Paėmus tokiu budu Lenkams Vilnių dabar kilo klausimas, kas daryti Lietuvių kariumenei. Pulti Vilnius? **Bet lenkai ligi šiol buvo laikomi neva talkininkais prieš bolševikus,** nes taip Santarvė norėjo. Pulti talkininkus ir dagi prieš Santarvės norą lietuviai negalėjo ir todel musų kariumenė sustojo, ligi kur buvo nuėjusi."

O lietuvių kariumenė buvo nuėjusi jau netoli Vilniaus. Ji ėjo varyti iš tenai bolševikų. Bet lenkai pasiskubino lietuviams už akių ir, išmušę bolševikus, patįs Vilnių užėmė. Ir kaip tik lenkų legijonai Vilnių paėmė, lietuvių kariumenė "sustojo ten, ligi kur buvo nuėjusi." Varyti iš Vilniaus lenkus ji "negalėjo," nes lenkai buvo "talkininkai."

Bet pasiklausykit, kas buvo toliau. "Lenkai kreipėsi nuo Vilniaus į musų pusę ir susitiko su musų kariumene," rašo Šalčius.

Ir tuojaus:

"Pareikalavo musų kariumenės, kad jiems užleistų Lentvaravo mazgą, kadangi nuo ten ateina traukiniai nuo Varšuvos į Vilnių ir kadangi to mazgo laikymas reikalingas jiems tolesniai sekmingai kovai prieš bolševikus. Francuzų misija Kaune tą lenkų reikalavimą parėmė ir mes turėjome užleisti Lentvaravą. Pasitraukėme mes atgal, lenkai vėl ligi pat musų linijos privarė savo kareivių ir vėl pradėjo reikalauti da toliaus trauktis. Mas pasi-

traukēme da toliau. Lenkai vēl pradējo gulti. Dabar buvo aišku, ko jie nori."

Dabar Lietuvos atžagareiviams pasidarē aišku, kad lenkai nori užimti Lietuvą, bet buvo jau pervēlu. Beveik pusē krašto jiems buvo jau užleista. Lietuvos buržuazija jau norētų lenkus išvyti, bet ji viena buvo persilpna, o talkininkų neturējo, nes ir su latviais buvo susiēdus, ir prieš Tarybų Rusiją buvo prasižengus. Ir taip Lietuvai nieko daugiau neliko, kąip tik atsiduoti plēšriujų lenkų ir da plēšresnēs Tautų Lygos malonei.

Tai yra vaisiai reakcinēs ilgaskvernių politikos.

SKYRIUS XI.

Sutartis su Latviais.

LIETUVA ATGAUNA PALANGOS UOSTĄ.

1921 metų gruodžio pabaigoje Rygoj prasidējo Lietuvių-Latvių trečiujų teismas rubežių ginčams išrišti. Vyriausis ginčų sprendējas buvo anglų profesorius Simpson. Ginčai ējo del trijų vietų: Palangos, Mažeikių ir Ilukštos.

Kalbant apie Palangą, Latviai norējo pasisavinti visą juros pakrantę nuo Liepojaus iki Prusų sienos, taipgi ir pačią Palangą. Palanga jiems esanti reikalinga delto, kad galētų susisiekti su Klaipēda, kuri jiems esanti kaip ir kokia "giminē," ir prieto da jiems reikalinga esą turēti siauras pajurio ruožtas, kad galētų geriau gintis nuo galimo vokiečių užpuolimo.

Bet Lietuviai jokiu budu nesutiko Palangos išsižadēti. Jie parodē, kad Palanga jiems yra daug artimesnē "giminē," negu latviams. Ją rišančios su Lietuva netik istorinēs tradicijos, netik Birutē su Keistučiu, bet ir visa eilē bendrų šios dienos reikalų. Palanga ir jos kraštas apgyventas grynų žemaičių, o žemaičiai, tai juk neatidalinama lietuvių tautos dalis. žemaičiai nenori dētis prie Latvių ir abiem rankom siekia prie Lietuvos. Pagalios. Palanga yra dabar vienatinis uostas, per kurį Lietuva gali prieiti prie jurių, kuomet Latvija turi Liepojų, Rygą ir daugiau gerų uostų. Todel Lietuvos valdžios delegacija reikalavo Lietuvai netik Palangos, bet ir viso pajurio nuo Prusų sienos iki Papų ežero. Ir šituo klausimu profesorius Simpson stojo Lietuvos pusēj. Jisai sutiko su lietuvių argumentais, kad valstybei butinai reikalingas

uostas, ir todel be jokių svyravimų pasakē, kad Palanga turi prigulēti Lietuvai.

Keblesnis buvo Mažeikių klausimas. Latviai turi tik vieną geležinkelį Rygai su Liepojum susisiekti, ir tas geležinkelis eina pro Mąžeikius. Jeigu Mažeikius priskirti Lietuvai, tai latviams tuomet reikia važiuoti iš Rygos į Liepojų per Lietuvos žemę. Ramybēs metu galima delto susitaikyt, bet jei kiltų karē ir Lietuva tą geležinkelį Latviams uždarytų, tuomet jie butų atskirti nuo Liepojaus, kur jie laiko ir savo kariumenę ir svarbiausius karēs medžiagos sandēlius.

Bet kebliausis buvo Ilukštos-Kalkunų klausimas. Klaipēdos ir Mažeikių sritįs, žemaičių apgyventos, aiškios bent tautiniu žvilgsniu; Ilukšta gi šituo atvēju yra tikras mišinys. Čia susimaišę ir latviai, ir lietuviai, ir yra tokių, kurių tautybē visai neaiški. Taigi čia prisiējo varžytis grynai ekonominiais ir strateginiais (kariniais) motyvais remianties. O varžytis tuomet, kai Lietuvos Rytų (Vilniaus) klausimas da nebuvo paaiškējęs, buvo gana sunku. Latviai sakē: jeigu Vilnius teks Lenkijai, tai mums butų labai neparanku su Lenkija susisiekti, kuomet Ilukštos kraštas prigulētų Lietuvai, nes per tą kraštą eina musų geležinkelis iš Dvinsko į Vilnių. Beto, Dvinskas esąs Latvijos tvirtovē; ji netektų visai reikšmēs, jeigu tuojaus kitoj Dauguvos pusēj butų jau Lietuvos žemē. Todel jie reikalavo, kad Ilukštos rajone jiems butų pripažinta senoji Kuršo siena.

Lietuviai gi tuomet buvo įsitikinę, kad Vilnius turēs pasilikti prie Lietuvos, todel ekonominiu žvilgsniu Lietuvai butinai reikalingas Radviliškio-Kalkunų-Vilniaus geležinkelis. Beto, Lietuvai butinai reikia gauti bent kiek ir Dauguvos kranto, kad visas šiaurēs rajonas, turtingas miškais, turētų vandens kelio medžiams pdukdyti.

Galų gale susitaikyta šitokiomis sąlygomis: Lietuvos Respublika gauna Palangos uostą ir 20 kilometrų (apie 19 varstų) pajurio. Ilukšta lieka Latvijai. Iš visų ginčijamų plotų Lietuva gavo 20,000 keturkampių dešimtinių žemēs, ir tai daugiausia smiltynų, o Latvijai teko 28,000 keturkampių dešimtinių derlingos žemēs ir miškų. Magaryčioms, Latvija pripažino Lietuvos Respubliką "de jure."

Nauja Lietuvos-Latvijos siena, sulyg oficialio Lietuvos valdžios pranešimo, kurį Amerikoj buvo paskelbus Lietuvos Aatstovybē, yra tokia:

"Lietuvos juros punktas prasideda už 4 varstų į šiaurę nuo

Šventosios; toliaus linija eina į šiaurryčius iki Šventosios, arti Kragiškio; toliau, senoji siena iki Vegerų. Toliaus, tarp Vegerų ir Žagarēs Latviams pereina sklypas arti keturių tukstančių dešimtinių. Toliaus, pridedant mums Butkunų kaimą, sena siena iki Žeimelio meridiano. Toliaus, iki Murowany Poniemon sklypas apie keturiolika tukstančių dešimtinių Latviams, sykiu su Brunaviški ir Murowany Poniemon. Toliaus sena siena iki Aknystos kyšulio, pridedant mums Ilsenberg ir Ellern su apie 1,600 dešimtinių iš Kuršo. Toliaus, Aknystos kyšulis Latviams. Toliaus, sena siena iki augščiau ežero Suviek. Toliaus, mums iš Kuršo plotas su Steinsee, paraleliais senai sienai iki punkto pusiaukelyje tarp Ežerēnų ir Turmonto, viso apie 7,000 dešimtinių. Toliaus, sena Kuršo siena iki galui, išskyrus pataisą Latvių naudai prie Turmonto ir Rytscha apie 470 dešimtinių."

Perdavimas šių plotų vienų kitiems įvyko 30 kovo, 1921 metų. Lietuviai įnējo Palangon su didelēmis iškilmēmis. Apie šitas ceremonijas "Eltos" telegrama iš Kauno 31 kovo sako:

"Dvyliktą valandą visi musų valdžios atstovai ir kariumenēs dalis atvyko prie neutralēs zonos sienos, kur ties triumfaliniais vartais Lietuvos valdžia buvo sutikta Palangos valdybos atstovų, kuriems sienų komisijos atstovas Yčas su armijos vadu Žukauskiu ir Lietuvos vyriausybēs atstovais priešakyje įteikė Tautos vēliavą, pasakydamas atatinkamą kalbą. Kariumenēs dalis peržengē zonos sieną su dainomis ir muzika. Prie Palangos įvyko nepaprastai širdingas ir gražus Palangos gyventojų sutikimas musų kariumenēs ir vyriausybēs atstovų, kurie žengē tarp ilgiausių žaliuomynų girlandų ir buvo apibarstomi žolynais."

Ant Birutēs Kalno buvo iškelta Lietuvos vēliava, kuriai pasveikinti buvo iššauta 31 kartas iš armotų.

Po tam visa paroda nuvyko pasveikinti Jurą, nuo kurios Lietuva per daug metų buvo atskirta.

FRANCUZŲ KOLONIJA KLAIPĒDOJ.

Sumušę Vokietiją ir kardais rašydami jai taikos sutartį, aliantai nutarē atkirsti nuo jos Klaipēdos kraštą ir pavesti jį laikinai francuzams globoti. Tame krašte yra apie 150,000 gyventojų ir didžiuma jų lietuviai, todel Lietuva buvo įsitikinus, kad Klaipēda bus atiduota jai, nes tenai išsilieja į jures vyriausia Lietuvos upē Nemunas, todel tenai yra parankiausia vieta Lietuvos uostui.

Teisybę sakant, tai entantos imperialistams veikiausia ir į

galvą nebutų parēję atimti iš Vokietijos Klaipēdos kraštą. jeigu ne Lietuvos diplomatai, kurie nuolatos reikalavo, kad vadinamoji Prusų Lietuva butų sujungta su Didžiaja Lietuva, ir kad Lietuvos hinterlandui butų duotas priējimas prie jurių. Kai kurie musiškių patriotų reikalavo priskyrimo Lietuvai net ir Karaliaučiaus (Koenigsbergo), pasiremdami tuo, kad jo apielinkēse yra keli šimtai ukininkų, kurie kalba lietuviškai.

Tečiaus musų diplomatai, kurie tiek daug vilčių turējo entantos imperialistuose, skaudžiai apsigavo. Tiesa, tie imperialistai atēmē iš Vokietijos Klaipēdos kraštą, bet iki šiol da Lietuvai jo neatidavē.

Versaliaus sutartyje, kuri atēmē Klaipēdą iš Vokietijos, nēra nurodyta, kam Klaipēda ateityje turēs prigulēti, ir nuo 1919 metų pradžios iki šiai dienai, kai mes rašom šiuos žodžius, tenai šeimininkauja francuzų general-gubernatorius Odry su francuzų žandarais. Ir nesimato mažiausios vilties, kad Klaipēda butų kada priskirta Lietuvai. Šiandien Klaipēdos kraštas yra paverstas tikra francuzų kolonija.

Lietuvos Telegrafo Agentura (Elta) kelis kartus buvo pranešus, kad francuzai gabena į Klaipēdą vis daugiau ir daugiau savo kareivių. Kaip jų spēkos tenai didelēs, mes tikrų žinių neturim, bet 1921 metų pavasarį francuzų kareivių Klaipēdoj buvo skaitoma į 5,000. Reikia pasakyti, kad Klaipēdoj francuzai ruošēsi taisyti bazę ir tarptautinei armijai, kurią Tautų Lyga buvo sumanius siųsti Vilniaus plebiscitui pridaboti.

Kuomet 1920 metų rudenį Rusijos juodašimčiai Latvijoj buvo pradēję organizuoti generolui Vrangeliui pagalbą, tai surinkti liuosnoriai irgi Klaipēdon buvo siunčiami, o iš tenai francuzų valdžios laivais gabenami į Vrangelio frontą. Šitas faktas ir vēl parodo, kad francuzų imperialistai susisuko Klaipēdoj reakcijos lizdą ir vargiai jie iš tenai pasitrauks.